

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

24 NOIEMBRIE 2010

NR. 11 (1538),

ANUL XXII

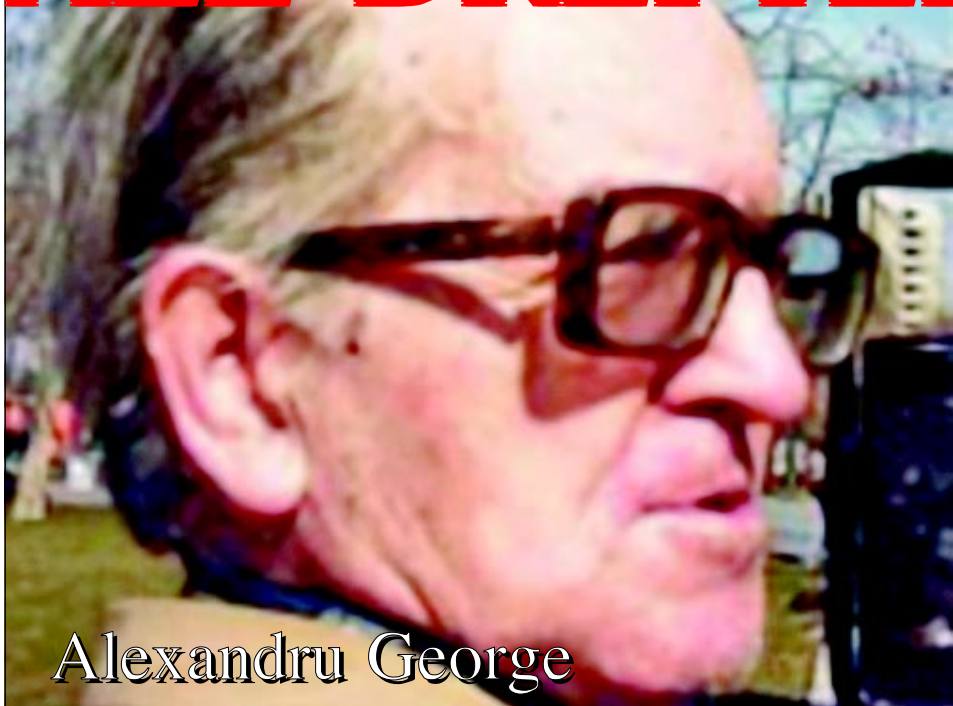
1 LEU

Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"

11

www.revistaorizont.ro

REPERE INTELLECTUALE ALE DREPTII ROMANEȘTI

Alexandru George

Neagu Djuvara

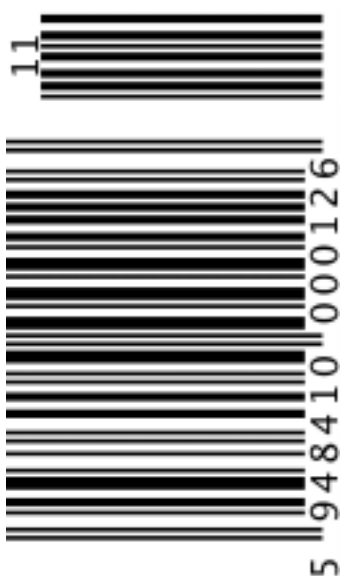

Andrei Cornea

Lucian Boia

16-19

POTI DEVENI SFÂNT SAU DRAC ÎNTR-O CLIPĂ SORIN DUMITRESCU

Credința bisericească are montaj alert: instanțele se abolesc într-o clipă, viețile se pierd sau sunt salvate într-o clipă, viața se schimbă într-o clipă și poți deveni sfânt sau drac într-o clipă. Ceasul rău are origine cosmică, iar clipa, una duhovnicească. Binele se măsoară cu clipa, răul cu ceasul. Clipa e a bunului, ceasul e al răului. În fine, Sfântul Vasile cel Mare se întreabă de ce zice Psalmistul: "Fericit bărbatul care *n-a stat* în calea necredincioșilor" și nu zice la prezent, care e mai logic – care *nu stă* în calea necredincioșilor. Sfântul ne arată că nu poate fi numit fericit decât careva ajuns dincolo după ce a murit, fiindcă până în ultima clipă poate greși și poate întina calitatea bună a unei vieți întregi.

4-5

LECTIA DE IGNORANȚĂ VLADIMIR TISMANEANU

Îi îndemn pe cei interesați să citească orice biografie a lui Orwell spre a afla că în acel microcosm din Catalonia, în laboratorul dictaturii staliniste de la Barcelona în care au fost uciși criticii de la stânga ai cominternismului, a descoperit Orwell natura totalitară a sovietismului. La fel și Koestler (mai ales biografia acestuia datorată lui Michael Scammell.) Orwell a fost un socialist *sui generis*, anticomunist și antifascist. Acest lucru nu-l poate nega nici un intelectual de bună credință. A criticat ipocriziile vremii lui și a avut un dispreț total pentru complicitățile totalitarismului.

14-15

PROIECT REALIZAT
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI
TIMIȘOARA ȘI AL
CONSILIULUI LOCAL
TIMIȘOARA, ÎN CADRUL
CONCEPTULUI
TIMIȘOARA
OPEN ART CITY
(TIMIȘOARA - ORAȘ
DESCHIS AL ARTELOR)

IOONA RAUSCHAN SI LITERATURA CA PERFORMANȚĂ

CORNEL UNGUREANU

Ioona Rauschan făcea parte, la începutul anilor optzeci, dintr-un desant de critici tineri care mi se părea excepțional. Se afirma într-o generație anglofilă dinamică – într-o serie de autori care trăia intens globalizarea. Erau oameni liberi, creativitatea lor se lega și de literatură, dar și de muzică, de teatru, dar și de film, de artele plastice, de spiritul rebel al unui timp al descătușărilor. Ioona Rauschan a scris eseuri despre cei mari ai literaturii moderne, de la Virginia Woolf la T.S. Eliot și de la Joyce la Hortensia Papadat-Bengescu și Alice Botez. A scris despre prozatorii de vârf ai anilor șaptezeci din România, de la Radu Petrescu la Gabriela Adameșteanu. A regizat, pentru teatrul de păpuși din Timișoara, piese importante. A fost regizor și scenograf cu inițiative surprinzătoare. O proză care ținea de avangarda textualistă, citită la Cenaclul Filialei Timișoara a Uniunii scriitorilor, a recoltat mai multe premii. Era, aici, un tânăr scriitor al unei avangarde intelectuale.

În 1988 s-a fixat în Germania. La Düsseldorf a scris proză, "texte", adaptându-și paginile timișorene. A devenit un scriitor german de viitor. A scris scenarii. A respectat locul în care se așezase și a făcut filme despre marii scriitori care au trecut prin acest oraș. Romanul **Cară-te** ar fi o carte a concluziilor de scriitor - de ființă a unui timp al globalizării. **Cară-te**, adică ieși din lumea în care ai fost – din acest secol XX al obișnuințelor. Personajul Sarah se așază la calculatorul autoarei, pe locul autoarei și scrie. Se numește Sarah Sylvia Sander. Sylvia, ca Sylvia Plath. Autoarea se risipește într-o serie de personaje prin locțiitorul sau locțiitorii săi. Oficialăză ritualurile intrării în "corpul ficțional" prin numele care fixaseră o identitate. Dacă Sylvia Plath s-a sinucis, atunci și autoarea ficțiunii s-ar putea sinucide: așa că "locțiitorul" scrie un șir de pagini despre sinucidere. Ne propune un admirabil eseu despre artiștii care se sinucid. În grupul auctorial apare Daniel, un dramaturg gay ale cărui piese ar putea avea succes. Lângă imaginea bărbatului, alte eseuri despre androgin, așa cum trece el prin marile piese ale lumii.

Îmbrăcarea, dezbrăcarea, amorurile, acuplările, viața sexuală a locțiitorilor ocupă pagini întregi. Construiesc rețelele simbolice ale cotidianului. După cum alte pagini sunt ale reflecției asupra evenimentului artistic "de azi". O expoziție care se cheamă **Fericirea paradisiacă** merită o atenție specială. Criticul de artă Ioona Rauschan încearcă a imagina o defilare a artelor "extreme". **Peisajele paradisiace** fixează definiții ale secolului XXI: "Se plimba de la un exponat la altul trecu în sala următoare, unde erau expuse cele mai reprezentative obiecte. Unele îi erau deja cunoscute, cele necunoscute nu au surprins-o cu nimic. Rămâneau, toate, credincioase unei retorici învechite – cea a acuzației moderate. O chestie intermediară, nici dură, nici moale, nici afirmativă, nici negativă, care nu afirma, dar nu nega. Madone din plastic surprinse în actul masturbării, vagine ținute dintre volănașe. Grămezi de haine pline de sânge și mizerie confectionate din carton. Ecrane monocrome din pânză cu împletituri sub formă de zăbrele care atârnav zdrențuite. Monitoare care lueau stins și vomitau imagini violente.

Corturi piramidale cu calote din sârmă, împodobite cu proteze și implanturi din silicon. Un ghem de mațe încâlcite din ceară, executate cu acuratețe anatomică. Excrescențe metalice și carcase goale, împrejmuite cu garduri de sârmă, labirinturi din plasă de oțel, cioburi de oglindă și cuie. Penisuri supradimensionate din ghips, cu testicule mănjite cu lut. Peste tot, tuburi, lăzi și vaginuri. Proteze. /Obiecte ale eterogenezei, gândi Sarah. Resturi ale unei cosmogonii deviate. În această sală, ciopârțite și risipite, rămășițele lui Orfeu masacrat".

Era înconjurată de obiecte care o lăsau fără speranță, zice autoarea. Dieter Schlesak, unul dintre scriitorii importanți ai generației șaizeci, plecat din țară cu două decenii mai devreme, își plasa "exilul" "globalizarea" sub semnul **intermedietății**. Globalizarea protejează ruptura, omul nu mai aparține unui anume loc, își trăiește "intermedietatea". Arta, scrie Ioona Rauschan, hrănește "intermedietatea": "Spațiul dintre obiecte devenise un obiect în sine, se ridica deasupra celorlalte, se transformase în obiect multumită lor. În același timp, era independent, căci prin esența lui nu avea nimic în comun cu ele: nu era un obiect material, ci unul imaterial. Era un spațiu abstract. Aparținea expresiei generale prin imaterialitatea lui. Își lăsase semnul de "spațiu neocupat", de nonsemn în spațiul ocupat, plin de semnele altor obiecte. Sarah îl percepea ca pe un spațiu al neînțelegerii printre spații ale ființării. / Fascinată, intuise ceva despre care nu putea spune dacă e nou sau nu. Obiectele de artă din sala mare își găsiseră expresia prin alăturare, opoziție și cumulare a sublimului cu ordinarul, a citatului cu revolta, a bunăvoinței cu furia, creau o textură de fire sesizabile ale comunicării". "Nimic nou, dar era clar, corect, semnificativ. Aveau sens în expresia colectivă, chiar dacă, separat, o făceau doar fragmentar și rămâneau incomplete".

Se naște o nouă lume, iar artistul a sesizat nașterea ei: "Nu era o eterogenie care să poată explica acest context, ci o cosmogonie cu totul nouă. Semnele spuneau: înaintea ochilor tăi se construiește o lume nouă, iar tu nu o vezi! Dar cum am putea să o vedem? Unde își are rădăcinile această cosmogonie? În care sistem de codificare? Nu cunoștea acest limbaj, nu îl putea descifra".

Există și ezitarea/drama artistului care nu poate pricepe semnele: "De ce alegoria acestui context nu îi era suficientă? Pentru că văzuse *spațiul intermediar*, cel în care părea să se ascundă un alt context? O altă formulă de citire a aceluiași lucru? [...] Percepția ei nu se ridicase la nivelul pretenției de a servi complexității semnelor. Aceste semne nu putuse să le înțeleagă pe deplin, deci nu le era utilă, nu dăduse dovada respectului cuvenit în fața justificării lor demiurgice.

Ființele intermediare, care definesc sau caută androginia sunt exprimate de David. "El aparține primei generații care nu se mai duce la biserică. Nici el, și nici ceilalți patru frați ai lui nu mai fac asta. Doar cea mai mare dintre ei, Hilde, cea care nu a părăsit niciodată casa părintească și a rămas fată bătrână lângă mama ei, și-a păstrat obiceiul de a merge la biserică. Astăzi are șaizeci și unu de ani și îi seamănă atât de mult mamei

ei octogenare, încât cele două sunt aproape interschimbabile".

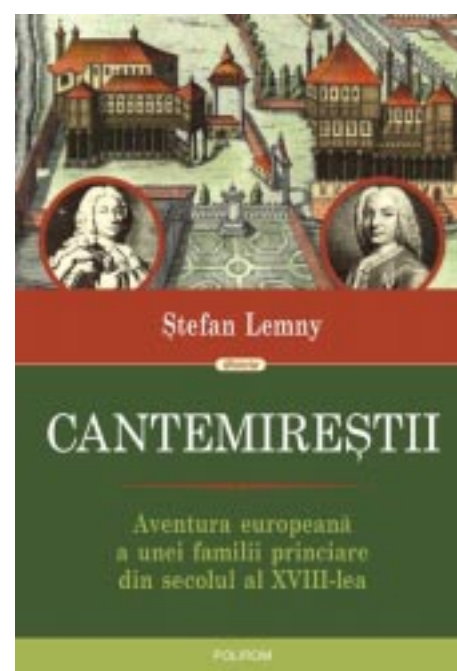
Globalizarea, intermedietatea, propun alte ritmuri de afirmare familială: "Ceilalți frați ai lui David trăiesc risipiți prin toată lumea, n-ar putea să spună cu ce se ocupă fiecare în prezent. Cele două surori sunt măritate. Doris și-a pierdut cu ceva vreme în urmă, într-un accident cumplit, singura fiică. Petra, nepoata lui David, s-a afundat într-o masă curgătoare de nămol și pietriș care a dus-o departe și a tras-o atât de adânc, încât nu i s-a dezgropat cadavrul decât după săptămâni în șir de căutări".

Scriind, am intrat în propria mea realitate, spune alt scriitor al cărții, Maria Esch. Și acest nume (Esch) circulă prin literatura germană a ultimului secol. Și aici pot fi

presupuse trimiteri, aluzii, polemici. Excepționalul eseist care este Ioona Rauschan se încearcă într-un proiect pedagogic, în care eterogeneza redefinesc condiția umană. Și rostul artistului în această secol, încă la începutul lui. O bună prietenă a mamei lui Ioona mi-a spus că pe certificatul de naștere (numele corect!) e Ioana. Fiica a vrut să se diferențieze scriptural și a optat pentru Ioona. O solidaritate septentrională se poate regăsi (și) în gesturile plasticianului de odinioară. La numita expoziție. "Locțiitorul" se va duce împreună cu Ulla, Sven, Lars. Numele sunt semne ale destinului, crede romanciera.

Carte a reflecțiilor ofensive, a eseisticii dezinhibate, **Abhauen/Cară-te** a pus destule probleme traducătoarei Raluca Ciortan. Să scriem că le-a rezolvat cu brio.

CĂRȚILE LUNII NOIEMBRIE

PENTRU COPII ȘI PENTRU RAFINAȚI
ALBASTRU
ȘERBAN FOARTĂ

Albastrul e un domn înalt și, câteodată, cenușiu, – de ce, nu știi, iar ce nu știi poate vă spune altul, mai înalt, deși nu știi un altul mai înalt decât albastrul cel înalt, care-i un domn înalt, – cel mai înalt!	astră, o stea, vestea, prevestea zorii zilei... * Zicându-i-se tot mereu că-i rece albastrului, – acesta se hotărî să plece într-o zi... Numai că lumea nu se încălzi, ci, din păcate, marea se-nnegri și cerul se făcu deodată gri, iar din albastrul nopții nu rămase, pe străzi și peste case, decât o singură lumină slabă, o singură silabă: a l b
* O glastră albastră cu,-n ea, un fir de-albăstrea se-albăstrea și mai mult în fereastră, în care-o albastră	

LA TOLCE VITA
GEPPETTO ȘI
SCORNICESȚI
MARCEL TOLCEA

Disparația lui Adrian Păunescu marchează dispariția ultimului om politic român de dinainte de 1989. De fapt, dispariția celui de-al doilea om politic român după Nicolae Ceaușescu. Probabil că, ocupați în exces lacrimal cu enigmaticii și cuminții noștri părinți, nu am observat în biografia lui A.P. un amănunt ce definește nu cenaclistul, ci, mai ales, politicianul: accesul direct la mulțime.

Alături de Nicolae Ceaușescu, Păunescu a fost singurul român din perioada Epocii de aur (sic!), care a vorbit excesiv, necenzurat și constant mulțimii. Niciun prim-ministru, adică nici Dăscălescu, nici Verdeț, nici măcar Elena C. nu a avut privilegiul de a grăi așa, liber, fără vreo hârtie în față, cetățenilor României. Nici azi nu știm ce timbru vocal aveau membrii CC al PCR, darămite ce nu aveau în cap. Am și o ipoteză ce explică această muțenie generală: Ceaușescu îi înlăturase pe toți cei care puteau propune altceva decât pumnul în gură ca metodă în propagandă, așa că ideea unui outsider care i-a propus să se ocupe de hipnoza colectivă îi convenea de minune. Fiindcă, desigur, accentua nesiguranța cadrelor și nici nu îi periclita în vreun fel prestigiul. Așa s-a născut Cenaclul Flacăra, fascinantul laborator în care Păunescu a inventat prima și singura instituție eficientă de propagandă a regimului și, mai mult, l-a inventat pe Ceaușescu. Pe Ceaușescu Zeul, Faraonul, eroul civilizator, legiuitorul, omul de omenie, Cărmaciul. Pe scurt, a creat religia ceașistă, al cărei Mare Pontif era el, Bardul, iar Biserica își ținea slujbele cu ocazia spectacolelor de cenaclu. Din această pricină, Cenaclul Flacăra se aseamănă foarte bine cu fabrica românească vestită în epocă, cea de armament de la Cugir, unde, oricum asamblai componentele de la biciclete, tot mitraliere ieșeau!

Vreau să spun că oricât de mare admirator aș fi fost și sunt încă al tuturor celor care au făcut parte din acest Cenaclu, sunt nevoit să constat că talentul, buna lor credință, inocența, toate au fost pervertite fundamental de contextul în care ele au fost îngăduite să se manifeste. Poate părea exagerat ce scriu acum, dar cred că și Phoenix, și Pittiș, și Mircea Baniciu, și Gyuri Pascu, și atâția și atâția au fost marii donatori de sânge autentic din care s-a hrănit Zeul Ceaușescu. Datorită lui Păunescu. Cu acest sânge simbolic, în psihodrama Cenaclului Flacăra, Ceaușescu a fost când voievod, când haiduc, când hippie în blugi, când rebel comunist, în funcție de public, de context, de capricii.

Iar Păunescu ajunsese atât de îmbătat de acest joc al rolurilor în care el și numai el îl distribuia pe Ceaușescu, încât a sfârșit prin a-l confisca pe Cărmaci. În imaginarul colectiv românesc, Ceaușescu nu mai sălășluia în mâinile clicii securisto-partinice, ci descria icoana unui sfânt încălecat pe dolofanul index al unui cenaclier. Că i s-a spus asta sau nu lui Ceaușescu sau că a înțeles chiar el, aspectul e minor. Cert e că, în 1986, Ceaușescu a găsit prilejul să îl pună pe tușă. Incidentele de la Ploiești nu au fost decât prilejul de a scăpa de el. La acea dată, Păunescu-păpușa-unui-devotament, devenise de mult Păunescu-păpușarul-lui-Ceaușescu. Fiindcă tocmai extraordinara sa eficiență propagandistică i-a jucat acest rengh: în clipa în care a reușit, asemenea lui Geppetto, să facă din Ceaușescu o păpușă ovaționată de sală, Zeul cu limba de rumeguș nu mai vroia să fie mereu reinventat și nici nu mai avea nevoie de Apostol. Păunescu a dispărut de pe scena ceașismului fiindcă Ceaușescu nu mai vroia să fie iubit, ci temut. Așa cum știm din povești, Geppetto nu se revoltă. Povestea ar fi fost interesantă doar cu Păunescu în rol de Golem.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA
FILIALA

5 noiembrie a marcat o triplă festivitate în viața Filialei din Timișoara a USSR. Cei 9 noi membri ai breslei au fost sărbătoriți public: **Brândușa Armanca, Doina Bogdan Dascălu, Arcadie Chirșbaum, Tudor Crețu, Bata Marianov, Corina Rujan, Aurelian Sârbu, Lucian Vasile Szabo, Adriana Weimer**. De asemenea a fost lansat volumul *Body song* de **Pia Brânzeu**, apărut la editura Fundației Triade din Timișoara. Au luat cuvântul Lucian Alexiu, Adriana Babeți, Marian Odangiu, Sorina Jecza, Maria Grapini, Brândușa Armanca, Coriolan Babeți. A fost de asemenea cel mai recent număr al revistei "Reflex" din Reșița, prezentat de Octavian Doclin. Festivitățile au fost conduse de Cornel Ungureanu.

12 noiembrie. A fost lansat volumul *Exil de zi și noapte/ Exil de jour et de nuit* de **Veronica Balaj**. Au vorbit Rodica Opreanu, autoarea versiunii franceze a poeziilor, Grațiola Benga, autoarea unei ample prefețe a volumului, Ion Jurca Rovina, Manolita Filimonescu, Marcel Turcu, Maria Pongracz Popescu și alții. Întâlnirea a fost moderată de Lucian Alexiu.

19 noiembrie. A avut loc aniversarea (70 de ani!) a scriitorului **Ion Marin Almăjan**. Despre prozatorul, dar și despre omul Ion Marin Almăjan au vorbit Maria Pongracz Popescu (moderatoarea întâlnirii), Eugen Dorcescu, Octavian Doclin, Alexandru Ruja, Lucian Alexiu, Veronica Balaj, Vladimir Jurăscu, Ion Petraș, Ion Jurca Rovină, Ion Arieșanu. Au trimis mesaje din apropiere sau de la mari distanțe, Cornel Ungureanu, Mircea Mihăieș ș.a.

CALENDARUL ANIVERSĂRILOR 2010
NOIEMBRIE

- 1 noiembrie 1966 s-a născut **Lidia Handabura (Lidia Anelore Mușat)**
- 3 noiembrie 1932 s-a născut **Aurel Mioc**
- 7 noiembrie 1946 s-a născut **Veronica Balaj**
- 7 noiembrie 1958 s-a născut **Doina Lică**
- 8 noiembrie 1963 s-a născut **Blagoe Ciobotin**
- 9 noiembrie 1948 s-a născut **Pia Brânzeu**
- 9 noiembrie 1936 s-a născut **Nicolae Calomfirescu**
- 12 noiembrie 1949 s-a născut **Adriana Babeți**
- 16 noiembrie 1940 s-a născut **Ion Marin Almăjan**
- 19 noiembrie 1937 s-a născut **Jiva Milin**
- 21 noiembrie 1923 s-a născut **Nicolae Corneanu**
- 21 noiembrie 1933 s-a născut **Anghel Dumbrăveanu**
- 22 noiembrie 1942 s-a născut **Lucian Bureriu**
- 23 noiembrie 1976 s-a născut **Laura Mircea**
- 25 noiembrie 1951 s-a născut **Ioan Baba**
- 30 noiembrie 1943 s-a născut **Paul Eugen Banciu**

MEDALII

Pe data de 10 noiembrie a avut loc, la Ambasada Republicii Polonia din București, acordarea Medaliei Comisiei Educației Naționale a Republicii Polonia pentru merite deosebite în domeniul educației lui **Cornel Ungureanu și Adrianei Babeți**.

"Acordarea acestei medalii se dovedește a fi expresia aprecierii deosebite a activității educaționale și de cercetare pe care o desfășurați, precum și a susținutei Dumneavoastră activități de promovare a culturii și literaturii poloneze în România, concretizată prin editarea cărților unor importanți scriitori polonezi în cadrul seriei editoriale "A Treia Europă", precum și prin publicarea numeroaselor articole și eseuri având ca temă

cultura poloneză în paginile unor reviste culturale și literare", se arată în scrisorile adresate celor doi.

Doamna Magdalena Bogdziewicz, însărcinată cu afaceri a. i., a mulțumit Adrianei Babeți și lui Cornel Ungureanu pentru felul în care promovează cultura în general și în special cultura poloneză. În cuvântul său, Cornel Ungureanu a evocat felul în care Timișoara, prin instituțiile sale culturale, a fost mereu implicată în devenirea culturală a Europei Centrale și de sud-est, cu prețioasa susținere a intelectualilor polonezi aflați în misiune diplomatică în România: Kazimierz Jurczak, Roland Chojnacki, Jaroslav Godun.

ZILELE CULTURII
SÂRBE LA TIMIȘOARA

Amplă serie de manifestări desfășurate în cadrul zilelor Culturii Sârbe la Timișoara, începând cu 12 noiembrie. Menționăm, între altele, Minitârgul de carte sârbească la care au fost prezenți, la Clubul Sârbesc din Timișoara, editori și scriitori din Republica Serbia, SUA, Ungaria și România – respectiv Editura Matica Srpska (Novi Sad), Prometej (Novi Sad), Editura Radio Beograd, SKZ Beograd, Orfeus (Novi Sad), Srbobran American (SUA), Editura Uniunii Sârbilor din România. De subliniat, în context, prezența editurilor timișorene Anthropolos, Brumar și Hestia, în calitate de «prietenii ai cărții sârbești». O remarcă specială – în spațiul expozițional al târgului de carte, serata literară româno-sârbă, în cadrul căreia au fost prezentate, în sârbă și română, lucrări ale scriitorilor Miro Vuksanovici, Radomir Andrici (sărbătorit și cu prilejul apariției unei noi antologii lirice transpuse în românește de Liubinka Perinaț Stancov – postfață de Lucian Alexiu), Ivan Negrișorac, Dragan Dragojlovici, Nikola Sindik, Selimir Radulovici, Marko Nedici, Aleksandar Petrov, Bratislav Milanovici, Dragan Jakovlievici, Djordje Malavragici, Miodrag Jaksici, Aleksandar Ciotrici, Zoran H. Radisavlievici, Milos Latinovici, Aleksandar Boljak, Dragutin Minici Karlo, Micio Cvietici, Crișu Dascălu, Eugen Dorcescu, Marcel Tolcea, Lucian Alexiu, Robert Șerban, Monica Rohan, Veronica Balaj, Valeriu Butulescu, Liubița Raikici, Draga Mirianici, Ivo Muncian, Liubinka Perinaț Stankov, Srboliub Mișcovic, Blagoje Ciobotin, Goran Mrakitsch, Slavomir Gvozdenovici. Manifestarea a fost prefătată de audiția unui eseu de Ivo Andrici, și prezentarea volumului Semne de lângă drum, apărut la Editura Curtea veche în traducerea lui Dragan Stoianovici.

VIATA SE SCHIMBĂ ÎNTR-O CLIPĂ ȘI POTI DEVENI SFÂNT SAU DRAC ÎNTR-O CLIPĂ

SORIN DUMITRESCU

Robert Șerban: Adolescent interesat de lumea literară fiind, vă cunoșteam din poveștile, scrise sau rostite, ale unor scriitori. Erați un artist boem, expansiv, nu prea dus la biserică. Când și cum v-a venit pofta de a face icoane?

Sorin Dumitrescu: La fel mă descrie și dosarul de Securitate. În versiunea veche, acum adăugită, a povestirii despre mine, eram "element dizolvant de colectivitate". Recent am luat-o de la CNSAS. Urmărirea subsemnatului "a încetat" în '88, după 10 ani de osteneli ale "aparaturii", când ofițerii au constatat bucuroși că au reușit, potrivit documentelor, să mă facă nevăzut lumii mondene a artelor și absent de la evenimente ei; adică au reușit să extragă din mine "boemul" și "expansivul". Realitatea e cu totul alta: este vorba de momentul în care am devenit ucenic duhovnicesc al Părintelui Galeriu și, cu voie bună și nesilit de nimeni, am trecut pe trotuarul celălalt, al vieții bisericești. Iar în Biserică intri pictor și, fie și cu picioarele înainte, ieși iconar. Schimbând vorba, e cazul să încetăm să concepem restrictiv icoana. Lucrurile se petrec mai ciudat. Așa cum în Biserică există cler și laicat, la fel există icoană bisericească și "icoană laică". Icoana laică nu trebuie în nici un caz confundată cu tabloul religios, cu "icoana religioasă" a catolicilor. Nu trebuie confundată strana cu altarul. Fiecare sunt distincte și amândouă liturghisesc împreună, fiecare pe potiriva ei. Arta laică trebuie să fie iconică. Arta laică, neiconică și încă majoritară astăzi, are "bulină"! Va pieri ca oricare lucru fără viață adevărată. Aviz amatorilor! "Epifanie laică" este oricare imagine, pictură sau sculptură pe care o "mișcă Duhul Sfânt". Trebuie recunoscută mișcarea și la Voroneț, și la Rubliov, dar și la Gorduz, Rembrandt, Bernea, van Gogh, Andreescu sau la Turcea, Nichita, Eminescu etc. Când Nichita zice că "orice poet tânăr se cuvine să scrie un vers mai bun ca Eminescu, dar că nu oricare tânăr poet este informat ca Eminescu", se referă tocmai la informația extramundă pe care o "mișcă" în lumea artei puterea Duhului Sfânt. Când vrea și unde vrea, bineînțeles! Va veni o vreme, Robert, când întrebarea ta va suna invers și dureros: "Cum de n-ați făcut icoane și v-ați încapățânat să rămâneți un ins boem, expansiv și nu prea dus la Biserică?"

R.Ș.: Recentă ispravă editorială, de aproape 800 de pagini (format mare), care vă poartă semnătura, e unică (subiect / conținut / realizare) în cultura română. În plus, ea vine să vă întregască portretul: nu doar un iconar greu de egalat, ci și un teoretician rafinat, tobă de carte, excelent stilist. Greșesc dacă spun că *Noi și icoana* e o demonstrație de forță?

S.D.: Încep cu sfârșitul: m-am obișnuit să ambalez în forță când iau curba! Ca să o pot lua fără a face jocul zăpăciților care vor cu orice preț să mă duc mort și expirat artistic... Însă nimeni nu scrie 800 de pagini

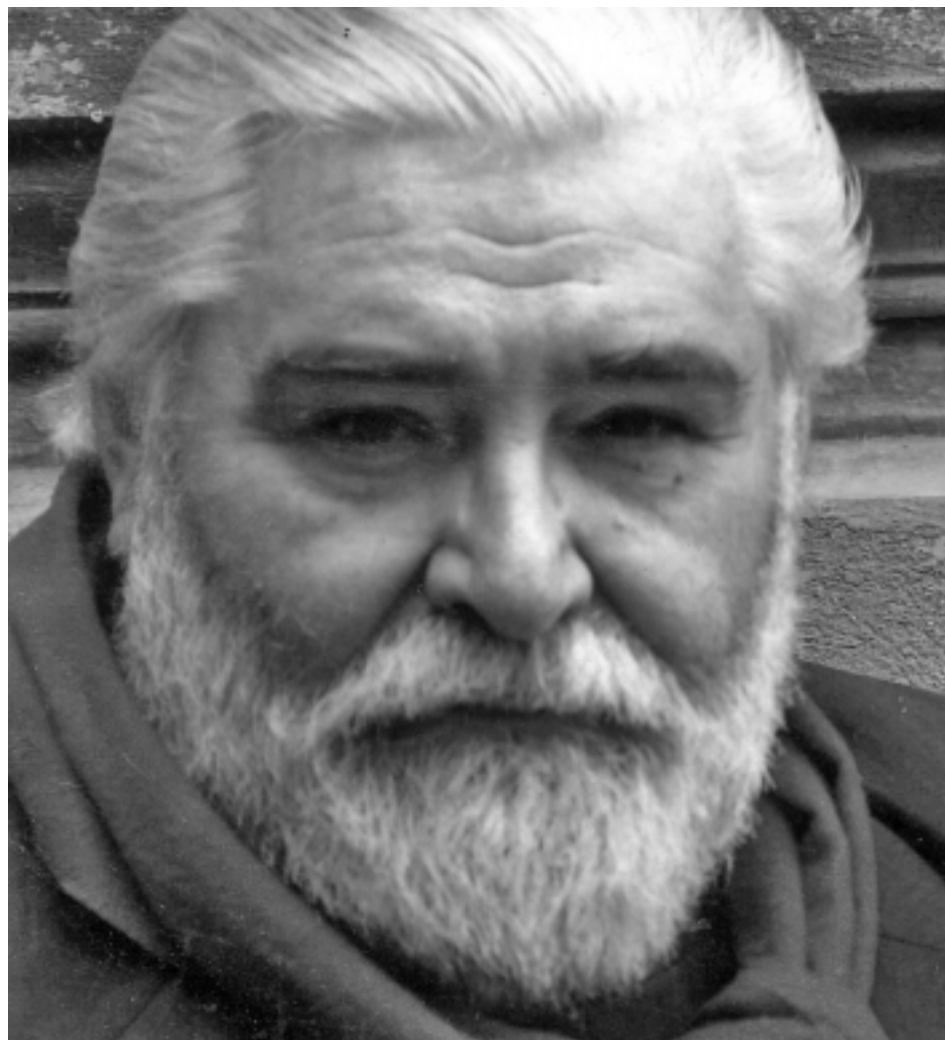
pentru a da cu tifla. Așa cum am notat și în prefață, a trebuit să strâng urgent într-un tom supraabundența incontinență a descoperirilor și sinapselor iconologice venite de nu știu unde...

Sunt descoperiri care au venit una după alta, imediat ce "am bătut la ușă" insistent, uneori chiar cu pumnii. Avem un Dumnezeu dumnezeiește de serios și de loial! Hristos nu ne minte! Adevărul este că puțina noastră credință ne face să nu batem la ușă sau să ciocănim, atât de "evlavioși" și de smeriți, încât Domnul n-aude! Îndrăzneala noastră trebuie să fie disperată, conștientă că "fără El nimic nu putem face". *Noi și icoana* nu are idei personale. Descoperă avatarurile credinței noastre amnezice. Este o invitație la dezbatere, restrânsă sau publică. Nimeni nu mă caută, iar clerul, căruia i se adresează, tace mîlc. Cu excepția dezbaterilor restrânse organizate responsabil, arhierește, de ÎPS Casian și ÎPS Andrei. Prefața extrem de angajantă o datorez Părintelui Nicolae, Mitropolitul Banatului. Și acestea n-au depășit tonul protocolar. Aici trebuie grabnic întreprins. Vorbirea frumos înșuflețită sună acum demagogic. Are amăreala dezertării. Lumea culturii, la rândul ei, "se spală pe mâini" ca Biserica! Zice că îi lipsește cultura. Am rămas doar noi doi, Robert, să dezbatem singuri un text care provoacă urgent la luciditate confesională. Confesiunea se abține: nici nu aprobă, nici nu condamnă. Marginalizează. Nu vrea bătaie de cap! Să nu fie! Amin.

R.Ș.: Unul dintre "mușchii" cărții, care e încordat de la un capăt la altul al ei, este cel polemic. Când scrieți însă că "Biserica a ajuns să se teamă de înnoire ca de o potențială alienare" și despre "stereotipii iconice de o tristă și incultă banalitate, care mînjesc bisericile", polemica se transformă în acuză. În acuză fondată. Cum explicați că o ierarhie atât de bine pusă la punct, cum este cea bisericească, "dă voie" ca lăcașele de cult să fie construite după ureche și apoi "împeștritate" cu tot felul de picturi care mai de care mai colorate și mai kitschoase? Cum se face că Institutul Teologic, acolo unde se formează viitori preoți, nu are cursuri de iconologie?

S.D.: Întrebarea ta are două paliere. Să răspundem, pe rând, celui dintâi: "Fiindcă nu e bine pusă la punct" – este verdictul meu. Și știu bine ce zic. La cel de-al doilea răspund la fel: "Fiindcă nu este bine pus la punct". Cum să aibă cursuri de iconologie aplicată etc. un institut teologic întemeiat curricular după modelul instituției protestante, aniconică în mod programatic!

R.Ș.: Tensionați des raportul dintre icoană și tabloul religios. Pledoaria dumneavoastră pentru icoană, cu argumente de ordin vizual și dogmatic, o face câștigătoare întotdeauna. De ce e nevoie de această polemică, mai ales că funcțiile icoanelor și ale tablourilor sunt atât de diferite unele de altele?

S.D.: Robert, funcție are doar icoana, funcție mântuitoare, salvatoare, ca și Cuvântul. Tabloul religios n-are nicio funcție; este o penibilă fantoșă a icoanei. Inițial, el a avut scurt timp funcția mizerabilă de a amăgi credința și de a mărturisi împotriva icoanei. Dacă a folosit la ceva ruptura din Duocento și nașterea tabloului religios, a fost ca să odrăslească firea bastardă a culturii. Cultura își neagă deliberat genitorul și originea religioasă. A plănuit greșit, fiindcă creștinismul nu este religios, este bisericesc, este credința Bisericii lui Hristos. Fără să fi dorit, a fost și este tainic mult mai proximă Bisericii decât crede. Șansa ei este să se apropie *malgré tout* de Biserică, rămânând să ocupe strana înalt, fără să mai bombăne cultural. Cultura stranei, pe cale să se desprindă din "cultura cultură", cea de până la mormânt, este cultura de după mormânt, cultura Duhului Sfânt – cum le numește inspirat monahul Noica de la Câmpeni.

R.Ș.: "Iconarul este singurul artist al lumii acesteia care lucrează potrivit dreptarului altei lumi, al unei lumi care încă nu există". Este una dintre superbe definiții din carte, dar și una dintre cele mai tari. Cum ați reformula-o pentru un iconoclast... curios?

S.D.: Iconoclastul crede cu tărie în lumea ce va să existe, în Împărăția lui Dumnezeu. Contestă că ar putea fi "iconicizată" de cineva, fără ca acest cineva, iconar sau nu, să nu facă un blasfem uriaș. Fiindcă această lume promisă oamenilor de Dumnezeu e a lui Dumnezeu, încât și "bunătățile ei nevăzute

de ochi omenеști, de urechi omenеști și nesuite nici la inima omului vreodată" – cum zice Apostolul – nu pot fi reprezentate de om. Defecțiunea iconoclastului actual este de natură pneumatologică. Pentru el, Duhul Sfânt, care odinioară, la Facerea Lumii, se purta deasupra apelor, planează în continuare tot acolo. Îi scapă și nu crede în ruptul capului că la cea de-a doua Facere divină, a Facerii Bisericii, Paracletul încetează să mai planeze, pentru a pune Înșuși mînuța Lui și a lucra imaginea Împărățieii cîot la cîot cu iconarul.

R.Ș.: Peste vocea teoreticianului, a omului de știință, care vorbește la persoana a III-a, pentru toată lumea intervine, nu o dată, vocea iconarului, care i se adresează, la persoana a II-a confratelui său, iconarul. Credeți că textul dumneavoastră va funcționa (și) ca un ghid pentru cei care pictează ori vor picta biserici? Sperați într-un destin asemănător, păstrând proporțiile, cu "Erminia" lui Dionisie din Furna?

S.D.: N-are nimic de-a face cu tomul hermeneutic la care te referi. Robert, cartea mea nu este a unui hipertehnician. Este a unui iconar bisericesc făcut pe trei sferturi! Îmi lipsesc abilitățile frescei sau, mai exact, ale modului actual de a face frescă și, mai ales, de a gândi fresca liturgică cum este gândită astăzi. Consider – și asta susține printre rânduri și cartea – că pictura bisericească de astăzi este de fapt pictură religioasă, fără legătură cu instituția teandrică a Bisericii. Pe cea bisericească nu prea am de unde s-o învăț. Doar vizitând cu exasperare ruina patrimoniului bizantin existent.

INTERVIU

El, cel vechi, de acum o mie de ani, este cel care ne convine și astăzi, și poate mai mult ca oricând. Însăși cultura "recentă" dezvoltă stileme perfect conivente cu bizantinitatea. Și cultura, și arta bizantină resping organic pictura bisericească religioasă și icoanele religioase ale actualei ortodoxii. Se vorbește de neobizantinismul frescelor din bisericile noastre actuale. Când aud, cu un ochi plâng, iar cu altul râd: respectivele imagini nu sunt decât penibile religiozificări în "stil bizantin", adică un scandal în termeni, realizate la cotele cele mai îndoielnice ale gustului credinței adevărate. Își bat joc și de gustul Domnului, și de cei care se înghesuie să simtă cât de "bun e Domnul" – cum invită Psalmistul. În ce mă privește, sunt pironit de indiferența generală. Am nevoie de un înger care să mă arunce în scăldătoare, în lucrarea unei biserițe.

R.S.: Sunteți împotriva restaurării icoanelor. Spuneți apăsător că restauratorii ar face bine "să se rezume doar la întreținerea ipostazei lor, decrepite și degradate imagistic, cum ne-au parvenit din vechime". Când spune asta un iconar și un profesor universitar, nu sună a paradox?

S.D.: Este cu mult mai grea și cere mai multă știință și simțire arătarea, păstrarea și consolidarea "decrepitudinii" frescelor. Este vechimea bună, "cu destui ani ai Duhului". Fiindcă El le-a observat îmbătrânirea, după care a oprit-o; i-a spus stop, ca la moaște! A îndepărta aceste semne înseamnă ceva asemănător cu a freca moaștele cu Dero! Fiindcă, așa cum știi, între moaște și icoane nu e nicio diferență ontologică. Ca iconar, îmi doresc cu ardoare tocmai intervenția reparatorie a Duhului Sfânt, îmi doresc acea decrepitudine sfântă a imaginii în Duhul Sfânt. Restauratorul este artistul cel mai cult, fiindcă pentru a restaura un patrimoniu, pe toate trebuie să le cunoști și să fii și un mare pictor. Restauratorii de calitate nu fac decât să verifice regula! Pentru mine Ion Grigorescu este cel mai bun; păcat că are atestat doar pentru pictură de secol XIX. Restaurarea lui de la biserica Olari este o capodoperă europeană fără egal, absolut insignă pentru o restaurare adevărată și folositoare. Nu vorbește nimeni de ea. Nu există film, nici album. Vai de noi!

R.S.: Tonul intransigent pe care îl abordați cu privire la rostul, rolul și facerea icoanei devine extrem de... moderat atunci când uzitați un cuvânt: "semiicoana". E voie cu jumătăți de măsură aici?

S.D.: Nu e voie decât în cazurile în care jumătatea de măsură este, în felul ei, întreagă! Semiicoanele sunt acele epifanii laice de care pomeneam la început. Nu se pun în biserică, dar mătură calea înspre Biserică – cum ar zice Puric; Dan, nu Aprodul...

R.S.: Pe cine ați pune în fruntea unor echipe, ipotetice, deocamdată, constituite din pictori, sculptori și arhitecți, pentru revirimentul expresiei vizuale liturgice?

S.D.: Habar n-am. L-aș parafraza pe Caragiale: iubesc revirimentul, dar urăsc înnoitorii. Cei pe care îi știu în momentul de față se tem de sinucidere: unii prin blasfemul tradiției, alții prin pierderea timpului pentru o cauză nu numai pierdută, ci și neproductivă. Eu îi aștept pe sinucigași!

R.S.: Propuneți în ultimul capitol al cărții o interpretare bulversantă asupra unei părți – cea mai cunoscută – a operei sculptorului Alberto Giacometti. Traduceți o mărturisire

a sa din 1945, când a mers la un cinematograful ("nu mai vedeam imaginile de pe ecran, ci doar niște pete mișcătoare. Iar pe spectatorii de alături era ca și cum îi vedeam pentru prima dată. Ca și cum vedeam lumea exterioară pentru prima oară..."), ca pe o vedenie, și asemănați creațiile sale filiforme, din bronz, cu niște moaște. Dacă vi s-ar reproșa că, în această decodare, supralicitați, ce contraargumente ați aduce, în câteva fraze?

S.D.: Mai întâi aș trimite la textul fără echivoc scris de însăși mâna sculptorului: *Le rêve: le sphinx et la mort de T.*, 1946, Ecrits/ A. Giacometti/ Fondation Albert et Anette Giacometti/ Edition Hermann, Paris, 2007. Deși textul pare supraréalist occidentalului raționalist, el descrie *literal* purul adevăr al experienței trăite și al împrejurărilor care au flancat vedenia. Sculptorul n-a ținut niciodată relatarea sub obroc. Lumea n-a primit-o. Dădea peste cap mica stabilitate a fiecăruia. Criticii au marginalizat-o ca pe o ciudățenie. Se fereșe s-o pomenească de parcă ar reprezenta un episod malefic. Singurul care o pomenește prob, loial și până la capăt este numai Giacometti. Aș trimite apoi la răsfoirea exegezelor asupra operei elvețianului. Oare sunt mai convingătoare intelectualitatea lor moderată – estetică, semiologică, existențială, antropologică, metafizică – decât radicalitatea vedeniei, perfect coniventă ca apariție, cu uimitorile și deconcertantele "aparitii" anorexice ale sculptorului? Când însuși Giacometti consideră vedenia drept autoarea profunde *metanoia* înregistrate simultan și de viața sa, și de opera sa, ce comentator serios și responsabil ar trece cu vederea valoarea ei decisivă? Forma și textura longilună și uscată, de "pesmete somatic", poate fi comparată ca duh și aspect doar cu moaștele. Alungirea extremă a fapturilor modelate în bronz nu are precedent la nimeni și cu atât mai puțin la Giacometti. Fiindcă nimănui nu i s-a cerut să reproducă talia bipedă a unui trup viu/mort, ca niște moaște umblătoare. Este o premieră absolută, doar la prima vedere bizară. În realitate, în raport cu vedenia este cât se poate de reală și de autentică. Nu imaginează "sub dicteu", nici nu fabulează magic. Sculptorul o reprezintă realist, exact cum a văzut-o. Studiul meu iconologic îi deconspiră sculptura ca fiind alcătuită din forme și strategii de limbaj proprii iconarilor și lucrării "mișcate" de Duhul Sfânt. Restul vorbesc despre ea cum vorbesc oamenii la înmormântare: vorbesc mult de frica morții.

R.S.: V-am auzit spunând cândva că important este cum te găsește ultima ta clipă, fiindcă postura aceea îți poate hotărî locul: în Împărăția Cerurilor sau în iad. Nu e prea puțin o singură clipă pentru o întreagă viață?

S.D.: Recomand mai întâi Matei 24,13. Apoi amintesc că primul "cetățean al raiului" este tâlharul de pe cruce, *le bon larron*, care câștigă paradisul într-o clipă. "Vegheați și privegheați, că nu știți când vine Domnul" ne îndeamnă să nu ratăm "clipa cea repede ce ni s-a dat"; adică să nu amânăm clipa. Credința bisericească are montaj alert: instanțele se abolesc într-o clipă, viețile se pierd sau sunt salvate într-o clipă, viața se schimbă într-o clipă și poți deveni sfânt sau drac într-o clipă. Ceasul rău are origine cosmică, iar clipa, una duhovnicească. Binele se măsoară cu clipa, răul cu ceasul. Clipa e a bunului, ceasul e al răului. În fine, Sfântul

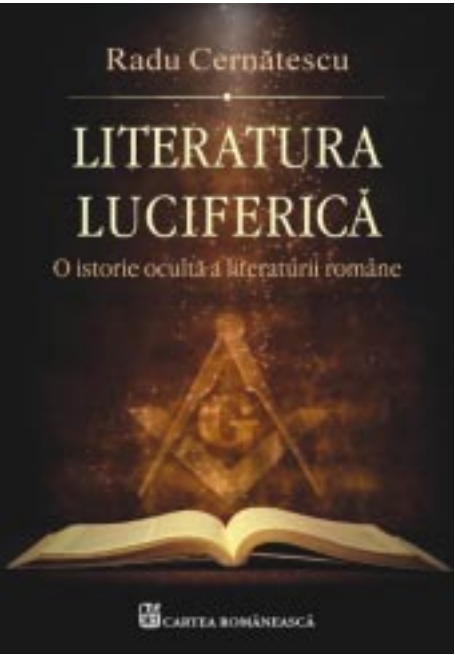

Vasile cel Mare se întreabă de ce zice Psalmistul: "Fericit bărbatul care *n-a stat* în calea necredincioșilor" și nu zice la prezent, care e mai logic – care *nu stă* în calea necredincioșilor. Sfântul ne arată că nu poate fi numit fericit decât careva ajuns dincolo după ce a murit, fiindcă până în ultima clipă poate greși și poate întina calitatea bună a unei vieți întregi. Domnul care știe ce vom face și chiar ce n-am făcut încă face ca mila Lui dumnezeiască asupra vieții câte unuia să-l ia la El înainte ca acesta să-și rateze într-o clipă lucrurile bineplăcute

Domnului. Cazurile de săvârșiri intempestive sunt nenumărate, fiindcă nenumărați sunt cei scutiți de osânda veșnică, prin mila Domnului în clipa finală. Nimeni nu mai moare singur după moartea și învierea lui Hristos. Dumnezeu-Omul a fost ultimul om care a murit singur pentru noi toți. Acum nu mai murim ca înainte de Întrupare. Dacă mila Lui e cea care ne deschide calea dincolo, de ce să ne temem? Căutați Împărăția și restul vi se va adăuga vouă.

Interviu realizat de
ROBERT ȘERBAN

NOU la CARTEA ROMÂNEASCĂ

MODELUL GRECESC SI COLONIA PENITENCIARĂ

ALEXANDRU BUDAC

Știam puține lucruri despre Marin Tarangul. Mai exact, îmi erau cunoscute cele câteva date biografice din prezentările de pe pagina a doua a cărților sale publicate la Editura Humanitas. Descendent al unei vechi familii boierești, intelectual cu deschidere culturală foarte generoasă (teologie, filozofie, filologie clasică, istoria artei, poezie, eseu, dar și basme pentru copii), fost deținut politic în epoca Dej, apropiat al lui Constantin Noica și al discipolilor săi, Marin Tarangul emigrează în Franța la sfârșitul anilor '70. La finele anilor '90 i-am răsfoit *Predici profane*, iar numele său sonor, stilul inconfundabil și o surprinzătoare meditație despre cuvintele obscene mi s-au fixat numaidecât în memorie. Am pus atunci volumul deoparte gândindu-mă că voi reveni la el cu o lectură serioasă. N-am făcut-o. Abia după ce am citit emoționantul text de adio pe care Andrei Pleșu l-a scris chiar în această toamnă la moartea gânditorului, de-a dreptul invizibil în cultura noastră, m-am hotărât să nu mai amân lectura. Între timp, a apărut *Nocturnal*, un volum dens și destul de masiv, pentru a cărui copertă a fost aleasă fotografia unui bărbat destins (autorul, desigur), cu alură sportivă, în ciuda vârstei nu tocmai tinere, cocoțat pe ceea ce pare a fi una dintre ruinele din Acropole. Salman Rushdie spunea undeva că aspectul unei cărți, copertele ei, sunt cele mai eficiente mijloace pentru a înșela cititorul în privința conținutului. *Nocturnal* ar fi excepția de la regulă. Marin Tarangul zâmbind enigmatic pe un soclu atenian – nu cred că o altă imagine ar putea surprinde mai bine spiritul scrierii lui.

Nocturnal este cea mai tulburătoare carte scrisă de un autor român pe care am citit-o în ultimii ani. Impresiile mele au rămas așa de amestecate, încât chiar și acum, la câteva ore bune după ce am închis volumul, nu știu cum le-aș putea exprima. Am descoperit în Marin Tarangul un autor care nu seamănă deloc tematic, stilistic, dar mai ales prin temperament, cu nimeni din cultura noastră (mă refer exclusiv la eseuri, căci nu-i cunosc poezia, și nici lucrările de istoria artei). Cvasianonimatul său nu mai pare atât de inexplicabil dacă înțelegi de ce întregul *Nocturnal* invocă dansul lui Hipoclid, peștorul care-și spulberă toate șansele la nuntă de îndată ce se dezlănțuie pe masă în ritm de flaut, provocând astfel dezgustul tiranului Clistene și dezaprobarea cetății. La fel ca Flaubert, când pretinde că el e Emma Bovary, Marin Tarangul te convinge cu fiecare pagină că se identifică cu Hipoclid. Cosmopolitismul lui, detașarea genuină față de ceea ce Nietzsche numea "spiritul de turmă", autoironia rasată, încrederea fermă în raționamentele și gusturile proprii permit să se întrevadă un solitar de un mare rafinament, deși nu tocmai comod. Un solitar doar printre intelectuali, fără îndoială, căci rar am întâlnit la noi un cărturar ale cărui reflecții să pornească de la viață, de la oamenii din jur înspre conceptele filozofice și metaforele meșteșugite, nu invers. Marin Tarangul nu are program, nu e angajat. Imperativul categoric kantian și arta de a seduce o femeie rămân pentru el probleme la fel de importante, chiar dacă nu se nasc din situații echivalente. Cu toate astea, îți dă senzația că se percepe, printr-un filtru de ironii cathartice, ca pe un personaj mitic, fără să fie vreo clipă suficient, gratuit sau plat. Verdictul lui, adesea radicale, privitoare la estetică, religie, tipuri umane, mode culturale și atitudini pot lovi în inima convingerilor

tale modificându-i ritmul bătailor. Intuițiile autorului, mai cu seamă cele ce dezghioacă viața noastră astăzi și viitorul societăților occidentale, te lasă perplex, fără posibilitate de ripostă. Marin Tarangul are conștiința propriei rase, dar nu e arrogant, ci doar sigur pe sine într-o manieră care-i dezvăluie penajul fără a mai fi nevoie să și-l înfoaie. Chiar și atunci când persiflează aristocratismul, nu face decât să-l confirme prin fiecare virgulă.

Sub aspect strict filozofic, Marin Tarangul nu mi-a spus nimic nou. Nu o dată m-am crispat, așa cum pătesc când dau, printre contemporani, peste adepți neînduplecați ai categoriilor tari. În *Nocturnal* sunt des invocate "sensusul", "sufletul", "rațiunea", "spiritul unui popor" (cu subcategorii și mai pietroase ca "francezul", "românul", "americanul", "rusul"), "bunătatea", "masculinul", "femininul", adică multe dintre conceptele tributare metafizicii tradiționale menite, în opinia mea, a fi privite cu ceva mai multă circumspecție de orice filozof născut după Wittgenstein. Apoi, ar mai fi unele unghiuri de abordare fenomenologică a vieții, or, relațiile mele cu fenomenologia, așa cum a moștenit-o filozofia occidentală de la Husserl și Heidegger, nu au fost niciodată prea fericite. Mi s-a părut mereu suspect aparatul ei terminologic cu pretenții de rigoare grecească, însă puternic autoreferențial și la fel de temeinic ca o scriere pe apă. Așadar, rezervele menționate sunt rezultatul propriilor mele idiosincrazii, nicidecum al vreunei fisuri în argumentația autorului ori al unei lipse de consistență în opțiuni. Gândirea lui Marin Tarangul funcționează impecabil în propriul univers conceptual, iar pasiunea sa pentru gândirea speculativă greacă e entuziasmantă și benefică precum un balsam. Eseurile din *Nocturnal* au un efect puternic nu pentru că propun o filozofie cu ambiții de universalitate – scriitorului i-a fost complet străină vocația succesului la mase și patima referențului de a se propune drept model –, ci pentru că-ți dezvăluie un om extrem de interesant, cu o putere de discernământ și o vitalitate speculativă niciodată rupte de lumea faptelor concrete, un gânditor împlinit logic, dar și stilistic atunci când frecventează tradiții culturale pe cale de dispariție. Citindu-l pe Marin Tarangul îți reamintești că filozofia autentică este în primul rând un permanent exercițiu al minții, și că foarte puțini pot să-l practice spornic toată viața.

Să cauți un centru al meditațiilor din *Nocturnal* ar fi redundant. Există însă doi poli meniți a organiza fluxurile ideatice: nostalgia după viziunea greacă asupra lumii, unde dansul lui Hipoclid recuperează fără regret ocaziile ratate grațios în viață, și experiența carcerală din perioada 1961 – 1964. Surprinzător, atât evocarea dublului atenian, cât și a anilor petrecuți la Jilava sau în colonia penitenciară Grădina constituie prilejuri de reflecții nedisimulat solare, căci întreaga existență a lui Marin Tarangul pare să se fi desfășurat într-o deplină armonie cu principiile sale ferme și cu ethosul nonconformist al dansatorului antic.

Aș reciti oricând paginile despre suferință din carte. Imaginea fluturului care se zbate sub perdea o noapte întreagă și neașteptata analogie cu durerea reflectată în conștiința umană conține o superbă tușă budistă, lucru valabil și pentru observațiile referitoare la virtuțile pierdute ale rădăcinii de Ginseng, atunci când planta e cultivată pentru consumul mondial. Multora le scapă

faptul că șarpele e un element perturbator în Paradis, încă dinainte de Cădere, dar Marin Tarangul, mereu atent la finețurile textelor biblice, citește episodul într-o manieră ce mi-a amintit de poezia *The Sick Rose* a lui William Blake. Deși susține că are o memorie slabă, amintirile autorului au întotdeauna culoare. Chipuri părintești și vorbele pline de tâlc ale câtorva soldați germani în timpul războiului, bombardamentele de la Ploiești privite dindărătul ferestrei unei camere de copil și figuri sinistre sau pitorești din închisoare, personaje interlope și trăsături de securiști, femei frumoase și petreceri dionisiace, un glonț tras de ruși în tavanul casei din Teșani care va avea consecințe de-a dreptul suprealiste și detalii tragice din viața unor colegi de școală conferă multă consistență meditațiilor asupra prezenței (sau absenței) divinității, morții, păcatului, datoriei, dorinței, singurătății, iubirii, seducției, inteligenței, prostiei, actului sexual, naționalismului, mediocrității, fanatismului. Unele aforisme ricoșează din *Eseurile* lui Montaigne: "Care este ținta tuturor aspirațiilor, culmea vieții sufletești? Să fii bun, bun la suflet, că altfel de bunătate nu există. Or, așa ceva nu se poate învăța, toate doctrinele reunite, toate ideologiile și înțelepciunile nu sunt în stare să producă bunătate în om. Te naști cu ea – iar tot ce înveți nu te ajută decât să fii cât mai puțin rău, sau să faci eforturi de a fi bun, de a fi adică ceea ce nu ești de fapt. În fond, totul se reduce la această miraculoasă 'calitate' (e nedemn s-o numim calitate, căci atunci ea pare să facă parte dintre multe alte calități), aceea de a fi bun la suflet. Iar dacă adevărata bunătate nu se poate învăța, și este dată numai prin naștere, la ce bun toate ostenelele religiei și filozofiei?"

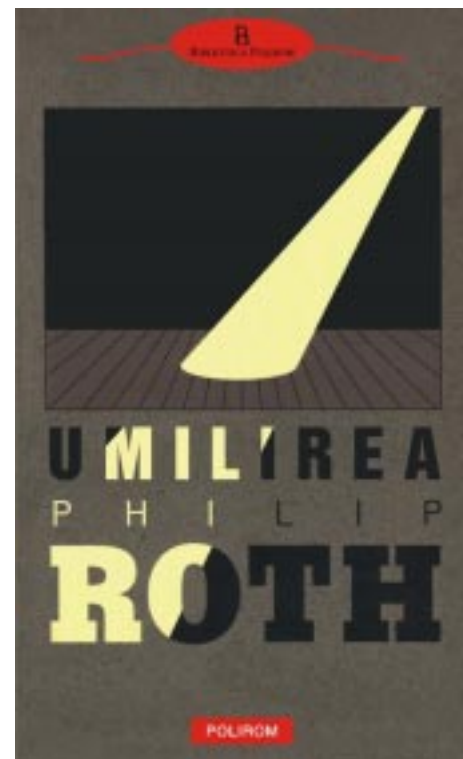
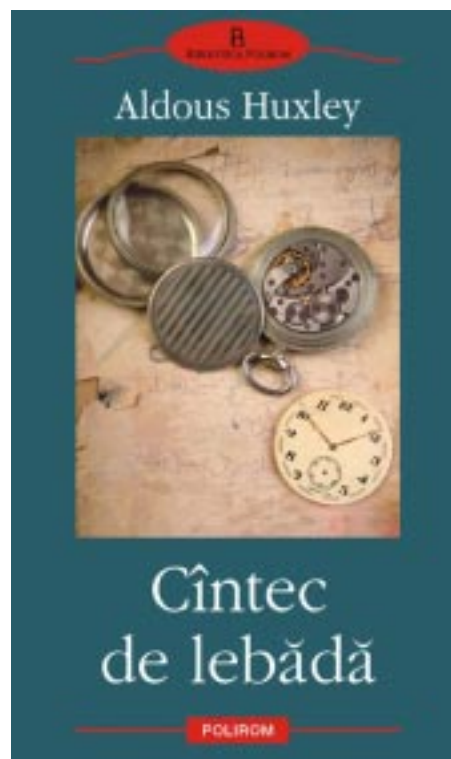
Teologii profesioniști și bigoții sunt mereu ținte ale satirei urzicătoare, însă dezvăluirilor amare privitoare la felul cum Departamentul Cultelor și Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române funcționau ca instituții

subordonate direct Securității li se adaugă verdicte morale de o justificată duritate. Marin Tarangul se dovedește însă și un provocator critic de artă. Lui Andy Warhol îi trage un perdaf, îi compară inspirat pe Laughton și Olivier când joacă Shakespeare, denunță vedetismul lui Stallone și se îndoieste admirativ de falsa libertate a lui Brando, apoi îi judecă (prea) aspru pe Hemingway și Orson Welles.

Antica sentință grecească potrivit căreia etica și estetica nu pot merge decât împreună s-a dovedit valabilă doar pentru cazuri excepționale încă de pe vremea când a fost enunțată, așa cum se întâmplă, de altfel, cu orice ideal. Marin Tarangul reușește în *Nocturnal* să readucă străvechea problemă în prim-plan și să-i dea o răvășitoare soluție personală.

NOU la POLIROM

ACVARIUL CU POVEȘTI

ELENA CRAȘOVAN

ISTORIA ȘI ISTORISIRILE EI

Receptat drept "romanul unui cuplu" sau "romanul unei epoci", *Provizorat* ar putea fi citit la fel de bine, în opinia autoarei, drept o carte despre "tăcerile părinților noștri". Proza marchează, în subtext, o zonă a nerostitului în relațiile dintre părinți și copii, surprinde tocmai teama resimțită și perpetuată de generații diferite, pentru lucrurile despre care mai bine e să se tacă. Romanul cuprinde referiri atât la perioada comunistă (anii '60-'70), cât și la epoca istorică mai puțin exploatată în proza ultimelor decenii: perioada premergătoare celui de-al Doilea Război Mondial, dictatura antonesciană, ascensiunea și reprimarea Mișcării Legionare. Surprinzătoare este însă asemănarea între două regimuri de regulă puse sub semnul opoziției: deși la extremele spectrului, atât perioada dominației legionare, cât și comunismul par să funcționeze, de la un anumit punct, după aceleași premise: urmașii plătesc pentru orientarea politică sau apartenența etnică a părinților. Motto-ul părții a doua, din scrierile lui Zelea Codreanu, e revelator: *"Acela care trădează nu e om și nu poate trăi printre noi. El și urmașii lui. Căci din spin, spin se naște, din mărăgună, mărăgună crește"*.

Povara ascendenței familiale, precum și a unei tradiții culturale este moștenirea tacită, niciodată pe deplin (re)cunoscută, care generează problema centrală a cărții: relația ambiguă cu trecutul, felul în care acesta este uitat, devalorizat, tănuț – de unde continua senzație a unui prezent inconsistent, improvizat. Trecutul amenință prezentul mai ales sub forma "dosarelor", obiecte de șantaj, de cele mai multe ori necunoscute de către subiecți: *"Letiția a înțeles că nu viitorul ne aduce cele mai multe surprize, ci trecutul, pe care nu încetăm să îl recităm toată viața"*. Or, când Istoria și istoriile de familie sunt mereu sub semnul "surprizei", dialogul între părinți și copii este scurtcircuitat, așa cum, în repetate rânduri tocmai aceste relații "naturale" sunt puse sub semnul întrebării în roman. Istoria oficială agresează și fisurează istoriile individuale și poveștile de familie. Între *review* și *fast-forward*, cu alunecări în trecutul "dosarelor de familie" și anticipări ale viitorului postrevoluționar, istoria umple simultan aceste fisuri cu substanța străină a politicului, a ideologicului, a discursurilor clișeizate; prin urmare, și cele mai intime aspecte ale existenței sunt contaminate, impure; intimitatea personajelor e, practic, inexistentă, de unde și extrema lor vulnerabilitate și căutarea utopică a unor spații/relații compensatorii.

BIOGRAFII ȘI DOSARE

În pofida numeroaselor repere de natură istorică, autoarea va declara, așadar, că nu comunismul constituie tema cărții, ci niște experiențe, nu istoria, ci niște personaje. Este importantă pentru receptare ponderea pe care o acordă Gabriela Adameșteanu protagoniștilor. Dacă *Dimineața pierdută* este romanul Vicăi Delcă, a vocii ei, *Provizorat* are, de asemenea, în centru, o prezență feminină, Letiția Branea – cea din *Drumul egal al fiecărei zile*, și totuși alta. S-au schimbat și epoca, și vârstele femeii: speranțele tinereții abia căsătorite cu lectorul universitar Petru Arcan la finele primului roman lasă loc în *Provizorat* dezamăgirilor "mature" și firavelor amăgiri ale iubirii interzise cu Sorin Olaru. Început cu mai bine de 30 de ani în urmă, întrerupt, reluat, amâ-

nat, *Provizoratul* își găsește tonul odată cu descrierea din perspectivă feminină, a cotidianului anilor '70: obsesia și spaima natalității, imposibilitatea unui cuplu, erotica degradată, iubirile clandestine și fericirile "obligatorii".

Deși tocmai destinul eroinei realizează continuitatea dintre cele două romane și anticipează urmarea într-o viitoare carte, în contextul anilor 2000 (după declarațiile autoarei, ultimele capitole, neincluse în roman, vor constitui începutul unei alte cărți), *Provizorat* nu este o biografie, ci romanul unor dosare. În repetate rânduri, polisemantismul termenului creează confuzii: dosar de cadre, dosar de securitate, dosar penal – însă în toate aceste accepțiuni spectrul lor alimentează obsesiile și temerile personajelor.

Chiar și în cadre semioficiale sau amicale, mecanismul deformativ rămâne similar celui din "dosar". *"Ești doar atât cât te vede celălalt"*, notează eroina. Numai că acest "doar atât" e mereu mai mult decât știu sau pot anticipa cei vizați. Poveștile și bârfele de birou, dar și întâmplările secrete *"sunt știute până în cele mai mici amănunte, de parcă zidurile birourilor, ale clădirii, ale propriilor locuințe ar fi transparente. De parcă Bucureștiul întreg este un acvariu străveziu, cu apa zilnic schimbată, anume ca poveștile lor să supraviețuiască"*.

În Clădire (aluzie la Casa Scânteii și prototip al instituției comuniste) colegii sunt "cunoscuți" prin continua interpretare a zvonurilor și opiniilor, sau prin manipularea informațiilor din dosare. De unde senzația amenințătoare a protagoniștilor că sunt "citiți" din afară, cunoscuți și anexați fără voie uneia sau alteia dintre tabere. Prin urmare, paradoxal, libertatea este asociată nu posibilității de a opta pentru o grupare sau alta, ci non-alegerii: *"...era un pion, disprețuit și taxat ca atare. Și atunci când, pentru prima oară în viață, putuse să aleagă ceva... simțise cu mirare cum urcă în ea dorința de a nu aparține: era gustul libertății, pe care nu avea de unde să-l recunoască"*.

Locuirea într-un "acvariu" (care favorizează nu existența, ci supraviețuirea poveștilor), libertatea interzisă, Occidentul exotic, mai greu de imaginat decât târâmul celor morți, trecutul falsificat sau precaut ascuns determină închiderea orizonturilor și dau naștere unui prezent tern și unor personaje care par unidimensionale, tipice, ușor de etichetat: astfel, Sorin Olaru, a fost "citat" în general drept carierist, oportunist, informator – critica preluând prea ușor opiniile diverselor personaje, nu viziunea autorului. În fond, în plan auctorial, personajele sunt construite complex, nu doar din aceste zvonuri de suprafață, dar și din autorefecții, monolg interior, jurnal, notații de scriitor (caietul Letiției). Multiplele fațete ale eroilor și planurilor în care evoluează le corespund diversele registre, tehnici și aspecte stilistice ale scriiturii.

IUBIRI PROVIZORII, VIETI IMPROVIZATE

Surprinzătoare pentru un roman care descrie realismul socialist prin apelul la un realism infinitezimal și la tonul proustian este apariția cehoviană a eroinei: prinsă în capcana unei căsnicii ratate, Letiția găsește un refugiu în iubirea pentru colegul Sorin Olaru. Întâlnirile erotice în locuințe de împrumut sunt singurele manifestări posibile ale acestei relații sugrumate. Eroticul este astfel supralvalorizat, preluând

semnificațiile unor laturi rămase atrofiate: clandestinitatea relației (deși cei doi lucrează în aceeași clădire), imposibilitatea lui Lety de a se împlini într-o maternitate firească (presiunea enormă a decretului care reglementa nașterile, teroarea așteptării lună de lună și săcâitoarea, inhibanta numărătoare a zilelor (ne)fertile) creează scene amoroase surprinzătoare în care se amestecă limbajul fiziologicului (argotic pe alocuri) și limba de lemn a "învățământului politic" reciclat în alcov. În fond, greutatea nu o poartă întâlnirile propriu-zise, ci felul în care Letiția re trăiește în absență momentele de iubire cu Sorin – mereu amplificate și intensificate în memorie: paradoxal, până și în zona deplinei intimități, eroina pare să prefere un refugiu din fața realului și mistificarea acestuia în memorii și în scriitură, în caietele care vor constitui sursa viitoarelor cărți. Așa cum Bucureștiul e mai degrabă un acvariu cu povești decât un spațiu uman, iubirea celor doi devine tot mai mult un refugiu și o "experiență" exploatată livresc.

O altă contradicție subtil surprinsă este felul în care cuplul se consolidează și se dezagregă, simultan, din aceleași cauze: sentimentul de încredere și posibilitatea confesiunilor implică (niciodată rostite) suspiciunea, "minciunile prin omisiune". Și cu cât celălalt ajunge să cunoască mai multe din tainele partenerului, cu atât crește nu sentimentul de siguranță și dependența de partener, ci disconfortul și impulsul de a fugi. Iubirea este înlocuită treptat de "o milă ciudată" sau de autocompătimire. Interesant este faptul că finalul și începutul romanului – deși se referă la aceeași perioadă (marcată de revenirea lui Petru Arcan din China și pregătirea pentru o plecare în Occident – în cele din urmă realizată), surprind o atmosferă sensibil diferită. Dacă în primele pagini dragostea cu Sorin "miroase a nou" și gânduri despre un posibil divorț de Petru încă mai sunt posibile, spre finalul romanului resemnarea eroinei, băltirea într-o căsnicie practic moartă, înglodarea în rutina cuplului clandestin nu mai lasă loc alternativelor, ironic – chiar în momentul în care

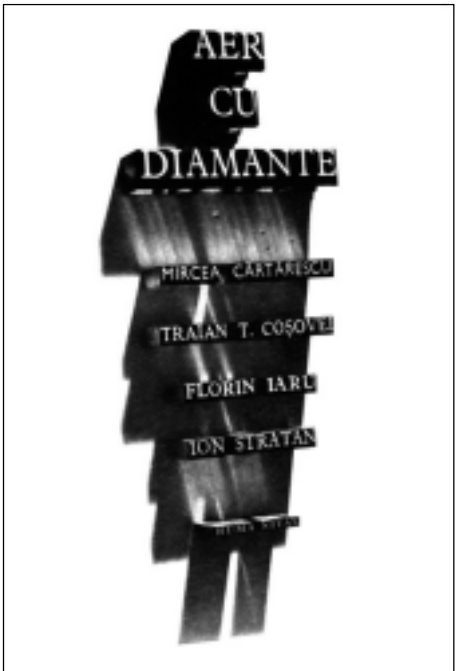

conjunctura ar favoriza asta (plecarea soțului în "străinătate", existența unui spațiu securizant pentru întâlnirile amantilor, potențiala maternitate a Letiției).

Provizoratul anunțat din titlu își găsește numeroase corespondențe la nivele diferite ale textului și în diferite chei de lectură. Locuințele în care se îngheșuie lucruri nedespachetate sau obiectele kitsch, au un aer provizoriu, viața intimă a Letiției – așijderea, corpul e o coajă rușinoasă, surprinsă în posturi ilicite, amenințat de o sarcină nedorită, strivit de o maternitate refuzată; statutul profesional e de asemenea incert: se așteaptă confirmări ale funcțiilor, avansări, sau, dimpotrivă, concedieri în urma restructurărilor (pe criterii politice, de cele mai multe ori). Deși pare să descrie o zonă de stabilitate, fie ea și provizorie, narațiunea este marcată de improvizatii care mutilează personajele.

Chiar dacă a riscat mizând pe o structură similară celei din *Dimineața pierdută*, Gabriela Adameșteanu a izbutit și în *Provizorat* (încă) o cronică a unei (alte) epoci, în care subtilitatea analizei și poetica detaliului creează o narațiune simultan sobră și incitantă.

NOU la HUMANITAS

LABIRINT CRITIC

ALEXANDRU RUJA

1 Dan Florița – Seracin își secționează volumul — *Scrișul românesc în Banat. Lirica interbelică* (Editura Nagard, Lugoj) — dihotomic, *Tradiționalismul și Modernismul*, luând, dacă înțeleg bine, ca principiu de încadrare trăsăturile majoritare ale unei creații poetice, spre tradiționalism sau spre modernism. Altfel, un asemenea tip de împărțire este riscant, fie și numai pentru faptul că manifestarea unui adevărat poet, de la un volum la altul, nu este una lineară, ci, de cele mai multe ori, una convulsivă, chiar cu aderențe la orientări ce nu puteau fi bănuite în volumele anterioare. Apoi, este greu de făcut o tranșare categorică între tradiționalism și modernism. Dificultatea o recunoaște autorul însuși când afirmă că "în realitate, lucrurile nu se despart atât de tranșant, ba chiar s-ar putea spune că în multe privințe diferența dintre modernism și tradiționalism e greu de precizat, iar încadrarea poezilor îndeosebi într-o categorie sau alta, aproape imposibilă". Există, ceea ce aș numi *tradiție activă*, care revine în perioade ulterioare manifestării tradiționalismului, chiar în modernism. Un exemplu la îndemână este revitalizarea și cultivarea baladei în mișcarea cerchistă de la Sibiu, element/specie eminamente tradițional(ă), dar integrat în modernitate prin viziune goetheană. În tradiționalism autorul încadrează pe Mihai Novac, Constantin Miu-Lerca, Romulus Fabian, Pavel Bellu, Grigore Popiți, Grigore Bugarin, Dorian Grozdan, Tiberiu Vuia, iar în modernism pe Ion Stoia-Udrea, Traian Ieremici, Petru Sfetca, Petru Vintilă, Alexandru Jebeleanu.

Dan Florița – Seracin este un cititor atent al poeziei, spre care vine încărcat cu o zestre culturală dobândită prin studiu serios și îndelungat. Este licențiat al Facultății de Filologie de la Universitatea din Timișoara, iar vocația de filolog a dat roade, regăsindu-se în manifestarea constantă pentru literatură, atât în calitate de remarcabil prozator cât și în aceea de exeget literar. Rezultat al interesului pentru literatura din Banat, volumul *Scrișul românesc în Banat. Lirica interbelică* exprimă și capacitatea de a privi în sinteză un fenomen literar dinamic, complex și, nu rareori, divergent în atitudini lirice, aflat pe un teritoriu literar inevitabil mișcat și de confluența cu alte curgeri literare. Și tocmai de aceea mai atractiv, mai pitoresc și mai dens și care stă la întâlnirea cu alte mișcări ale contemporaneității europene.

Dan Florița - Seracin știe să scoată esența din creația fiecărui poet comentat, să lege de operă elementele esențiale ale biografiei, să găsească aspecte corespondente în creația altor poeți sau în mișcări/orientări literare ori să izoleze dintr-o creație poetică atitudini și fragmente aflate sub semnul originalității. Delicatețea gestului uman prezent în manifestarea cotidiană a personalității autorului se unește cu fermitatea gestului în atitudinea critică și perspectiva hermeneutică aplicată operei comentate.

2 În luptă mereu cu textul este Constantin Gurău și în acest volum — *Escapadă din pădurea de carton* (Editura Anthropos, Timișoara,) — de altfel, un poet mereu interesant la lectură, cu poezie incitantă nu doar la nivelul imaginii configurată textual, ci și la cel mai de adâncime al atitudinii estetice, nu

întotdeauna ușor de decelat. "totul trebuie ambalat/ într-o formulare zglobie/ realității i se va trage pe cap/ preservativul corectitudinii politice/ mână de la mână ochelari de cal/ stil mălăieț rafinement/ în alegerea țintelor false/ grandoarea subreptice a unanimității/ se bate cu nerăbdarea peste crăcănele pulpe/ doar doar dirijabilul va mai pierde din lest/ va mai lua înălțime". Poetul nu doar simte, dar și știe valoarea cuvântului, de aceea nu-l irosește în înșuruii lipsite de sens, ci îl strânge în texte și contexte dense, pendulând mereu între lumea ficțională, pe un palier al unei imaginații prolifică și universul diurn, ușor contondent și mai întotdeauna lipsit de retenție afectivă. "vă salut sunt viitorul cadavru/ care va umple cu prospețimea lui universul/ deocamdată mai cumpăr pâine de la chioșcul din piața operei/ și nu mă pot dezbara de prostul obicei/ de-a risipi bani pe ziare și cărți/ cândva pasager peste luciul indiferent al vitrinelor/ veghez ținut în grădină/ la aventura amoroasă a zmeurei cu crinul de apă/ și iau lecții de la tot mai borgesin-homericul meu câine/ care trudește la trecerea pragului/ el este lumea din lume/ și-o grea-fericit-tămăduitoare umilînță ne leagă/".

3 Citind volumul *Poeme* (Editura Marineasa, Timișoara) de Aquilina Birăescu este aproape imposibil să nu percepi rezonanța psalmilor argezieni și vibrația poemelor religioase ale lui Voiculescu. Între umilință și smerenie, interogație și credință, căutare și așteptare se desfășoară un periplu poetic susținut de resurse culturale bine așezate peste sinceritatea unei meditații personale. "Dă-mi, Doamne, smerenia de-a înțelege că/ Tu ești Olarul/ Iar eu, umilul vas de lut./ Odrăslit de mâinile Tale./ Că mă iubești la fel./ Demă hărăzești./ În vasta piață a lumii./ Un loc la vedere/ Ori în rândul șapte milioane cinci sute cincizeci./ Sau mă așezi/ În spațiul unde șirurile se învârtesc./ Precum praful stelar de-a lungul Căii Lactee./ Pulbere fără număr./ Rostuită în taină de mila Ta./ Câți sunt nespuse de drag./ Chiar și atunci când mă zdrobești/ Ca să dai slobozenie scânteii/ Așezată — doar Tu știi de ce —/ În vremelnica înjghebare/ Căreia îi spun: eu." Aquilina Birăescu are, fără îndoială, un eficient exercițiu al lecturii sedimentat peste unul al versificării, iar din această benefică fuziune iau naștere poeme de prospețime imaginativă și de factură meditativă. "Cum ești Tu, oare./ Cel ce-ai zidit o lume atât de frumoasă?/ Iscoditoare/ Întrebările își fac în mine casă./ Care asemănare s-o caut Celui ce-a făcut ca lumina să fie?/ Dar nici întunericul, fără El nu și-ar fi găsit temelie./ Cântecul și liniștea le-a pus să viețuiască pe buzele aceleiași guri./ Viața și moartea să-ngâne ritmul aceleiași partituri.../ Cum ești Tu oare?/ Orice răspuns se înecă într-o nouă întrebare.../ Ca firul de iarbă adumbrit de-un copac/ Îmi înclin fruntea și tac./"

4 Aflăm dintr-o prezentare de pe copertă că romanul *Profesor Hübner* (Editura Marineasa, Timișoara, 2010, 407 p.) de Ștefan Ehling este primul dintr-o trilogie romanică, din care a mai apărut, până acum, și romanul *Martha* (2008), distins cu Premiul pentru debut al Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor. Ștefan Ehling s-a născut la 4 noiembrie 1940 în localitatea Mănăștur din județul Arad. După absolvirea Facultății de

Filologie a Universității din Timișoara a activat ca profesor până la pensionare. Se vede cu ușurință că Ștefan Ehling are o lectură bine asimilată a unor lucrări fundamentale în proză precum și un depozit informativ și emoțional-afectiv al unor evenimente trăite direct sau aflate pe căi secundare. Deși declarat volumul este unul memorialistic, el nu are în totalitate caracteristicile volumelor de memorii. "Gândul să-mi scriu memoriile a început să mă munească după moartea lui Leni, a doua mea nevastă și mama lui Ștefan și a lui Robert, fiii noștri. Treizeci și cinci de ani am trăit fericit (aș putea spune) în mijlocul familiei pe care am întemeiat-o în orașul austriac Graz, după expatrierea mea din România. Ca șvab bănățean din Giarmata, un sat mare și bogat din apropierea Timișoarei, fusesem deportat, în ianuarie 1945, în Uniunea Sovietică pentru «munca de reconstrucție». După patru ani de deportare, cei care am supraviețuit în robia noastră în ceea ce în jargonul vremii se numea «marea țară prietenă de la Răsărit», am putut să ne întoarcem în România și atunci unchiul Ștefan, stabilit cu mai bine de un sfert de veac în urmă la Graz, a reușit să-l convingă pe tata să accepte să plec pentru totdeauna în Austria." Confesive, paginile din scurta *introducere* devin lămuritoare pentru intențiile demersului memorialistic. "Simt însă că îmi trebuie o îndeletnicire care să mă subjege, să-mi sece mintea de puteri

și o astfel de ocupație nu poate fi — în cazul meu, acum — decât rememorarea trăirilor mele din preajma și din timpul războiului, la Giarmata și la Timișoara, apoi a celor din cei patru ani de deportare în Uniunea Sovietică, unde mă însurase cu Martha Gröber, fiica directorului liceului nostru, și unde, după patru luni de conviețuire cu ea, asistam, îngrozit, la moartea ei. Vreau să-mi scriu amintirile privitoare la zbuciumata tinerețe a generației mele, să le retrăiesc, să mă amuz uneori, câteodată să fiu chiar foarte fericit și alteori să sufăr cumplit. Ca om bătrân mi-a mai rămas prea puțin viitor... Am însă foarte mult trecut și acesta poate fi și el o avere. Voi fi bucuros dacă voi reuși să fac să trăiască, în paginile pe care le scriu, măcar câteva crâmpie din acest trecut."

Prozatorul are ochi balzacian și observă atent și cu acuitate atât panorama cât și detaliul. Este, în esență, lumea șvabilor bănățeni, cu problemele lor cotidiene, cu viziunea social-politică așa cum naratorul a perceput-o și și-a fixat-o în memorie. În principal atenția se focalizează spre mediul școlar, deoarece vârsta naratorului/memorialistului este aceea a elevului de liceu. Timpul parcă se condensează între clipele ușor romantice ale *balurilor de sâmbătă seara* și reverberațiile dure cu deschidere spre tragic ale războiului. Între aceste repere își duc existența o lume, stratificată ca opțiuni de viață, ca meserii, ca atitudini.

2010
9-30 noiembrie

SURF EXPOSITIONS

Workshop MarKLion
19 noiembrie ora 18:00
Facultatea de Arte la Hramand

Nocturnă
20 noiembrie ora 22:00
Concert MarKLion la Setup

Când fotografia se situează la margine
a 6-a ediție *Întâlnirile internaționale de fotografie contemporană de la Timișoara*

Coordonator Expозиției: **William Saadé**
Coordonator artistic: Yannick Vernot

Artiști: **Mirela Popa RO**, **Didier Courbot FR**, **Mathias Bruggmann CH**, **Aurélia Frey FR**, **Gael Pollin FR**

Parteneri: Continental, Alcatel-Lucent, probalnet, Setup, VEDIA, TAP, rainbow, Galerie Polaris, etc.

IEUDUL ȘI IEȘIREA

TUDOR CREȚU

I-am *descoperit* poezia târziu, deși am citit-o (și) la ora la care mulți colegi și... "adversari" de generație aveau pentru el, deja, un cult. Polemizând cu unii dintre ei, m-am delimitat, implicit, inconștient, și de Ioan Es. Pop. Se mai întâmplă, ca să zic așa. O dată cu reeditarea *Ieudului*, la Ninpress/ Charmides (2009), am reușit (sper!) să-i văd, cu ochi mai limpezi, poezia. În primul rând, obiectul. Mi-a plăcut dintotdeauna hârtia gălbui, volumetrică. Coperta, de un verde pentru mine crud, a sporit impresia de fruct dulce-acrișor. Citind, stând, deci, cu ochii-n poroasele suprafețe gălbui ale paginilor, obiectul a ajuns să-mi pară, de-a dreptul, dulce – alcătuit dintr-un soi de scoverzi cu iz vanilat, de budincă. Fojgăitul întărea, de fiecare dată, aproape, impresia de prospețime, atât a obiectului, cât și a poeziei. Când îmi place, cu adevărat, o carte, ea devine ceva (ce anume?) comestibil.

Poate cele mai cunoscute versuri ale autorului: "ca o amară, mare pasăre marină./nenorocul plutește peste căminele de nefamiliști/din strada oltețului 15". Și continuarea: "aici nu stau decât cei ca noi. aici/ viața se bea și moartea se uită.// și nu se știe niciodată cine pe cine, cine cu/ cine și când și la ce./ doar vântul aduce uneori miros de fum și zgomot de arme/ dinspre câmpiile catalunice". Habar n-aveam, în 2000, de bătălia din 451, în care hunii au fost învinși de către romani. Câmpiile catalunice erau niște spații neverosimil de îndepărtate, lunare aproape, de un exotism psihic și o (i)realitate la care nu-ți dă acces decât poezia. (Până la urmă, asta și sunt.) Dacă există, cu adevărat, atâtea poezii, câți cititori, e tocmai grație acestei receptări fantasmatiche. Erau pe cât de fantastice, pe atât de vaste...catalunicile câmpii. Iar praful de pușcă, o pudră sumbră pe firele de iarbă. Și Nichita Stănescu a scris despre o "pasăre amară", chiar *În dulcele stil clasic*.

Dar coincidența îi reconfirmă pe cei doi poeți și, totodată, misterele poeziei. Există un magnetism subtil care face ca, independent de poet, cuvintele să se atragă și să se așeze în ordinea corectă (a se citi *poetică*). Mă gândesc mai ales la a-ul, cea mai deschisă dintre vocale, care văruiește, dă cu alb depărtarea și imensitatea ei, transformând, totodată, planarea/plutirea în apoteoză a zborului. Întrucât "demersul" își pierde, așa zicând, dinamicitatea – aripile nu se mai mișcă. Dacă zborul e, mai degrabă, libertate/eliberare, atunci plutirea e extazul astfel atins, depășirea zbaterii, transcenderea... fâl-fâl-ului eliberator.

Mai ales pe asemenea cărți îmi place să scriu. Și mai ales acum, că m-am întors la stilou. Mi-am cumpărat cel mai ieftin toc din Kaufland, cu 3,7 lei. Un stilou simplu și transparent. Rezervele negre, "fiolele" cu cerneală aproape c-au costat mai mult. Și scrisul a devenit, iar, viciu, plăcere senzuală. Fără nici o exagerare. Filele gălbui, altele, dintr-un caiet, sunt acum întinderi veline, de chec melaminat, iar scrisul s-a transformat în simplă scriere, adică așternere și scrijelire, într-o dulcегărie diabetică. Poemele le comit, uneori, pe cărți, direct: " nu i se mai/ auzea gura nici cât/țăcănitul botului de capră după sărbători/lemn ud placid/era un cer ca pagina gălbui dintre cuvinte/și-a trecut mâna peste a șters/mâna cu mănuașă uriașă de sudor –

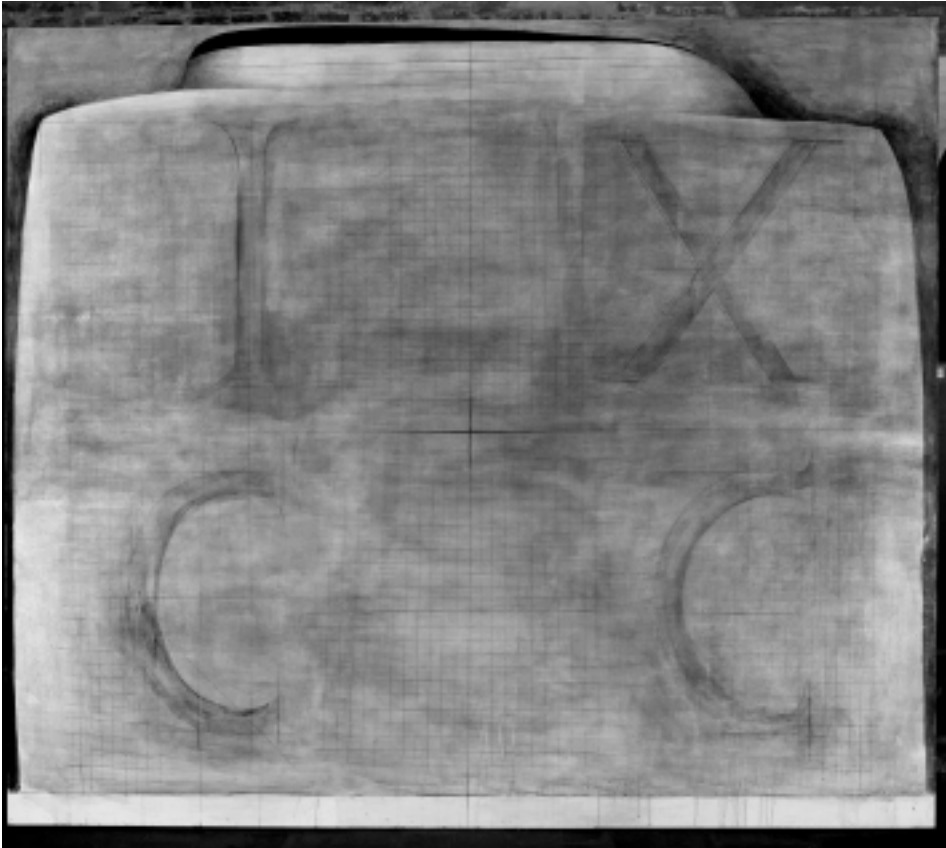
/ întinse cartea și o așeză/la capul satului pe șosea". Sunt, acestea, un soi de momente-mentosane, rotunde și aromate, în care poezia altora duce la poezia ta. Și invers.

Să ajung,...în cele din urmă, și la Es. Pop. Metoda pare a fi aceeași atât la nivel de poem, cât și de ciclu sau carte. Prin reluări și învăluiri, prin omogenitatea de fond a tonului. În prefață, Cosmin Ciotloș sesizează și dezvoltă aspectul, făcând o trimitere plauzibilă la Poe. "S-a grăbit grozaaav, parcă a vrut să se urce chiar el în groapă/când au scăpat sicriul în groapă – vrei să bei puțină limonadă?/ești atât de slab, de livid, nu te mai atinge, pielea ta/se rupe repede – așa era și bunicul/parcă purta pe el o cămașă în loc de trup".

Pe măsură ce se "perisabilizează", paradoxal, pielea își întărește statutul de amabalaj – se rupe ca o hârtie. Trupul e purtat ca o haină – ideea e imemorială. Următorul poem al seriei (*Ieudul fără ieșire* 2) transformă unghia într-o armă terifică, "nemaivăzută". Se conturează astfel o anatomie atât mortuară, cât și ucigașă. Pereții se apropie ca niște valuri de aluat – mase amorfe, sufocante. "Numai fereastra nu se apropie" – inflexiune din condei, premeditată. Inducție, cu alte cuvinte, de sens, nu de fior. (Dacă "Tot ce-i mai bun în om e înfiorarea", acest lucru, cred, trebuie să fie valabil mai ales în cazul poetului). Nu întâmplător, numai apropierea pereților e punctată stilistic, printr-o comparație/ imagine, care "certifică" fiorul. Dincolo de dialoguri, în aceste poeme, prevalență e repetiția. Efectul de învăluire: a spus el/ a spus ea. Constantă e și stilistica simplă a *comparațiilor elementare*, realizate prin *ca*. Odaia e "rotundă ca un gălbenuș". Ioan Es. Pop își fixează un repertoriu de ingrediente pe care le reiterează: unghia, carnea și trupul-haină, pământul etc.

Unele poeme arată, imediat, din ce "regiuni" se trage, de pildă, un Teodor Dună. "dar pentru că sîntem sfîrșiți și e seara sărbătorii și vrem să rîdem de asta/ ne oprim, ne facem că-l ascultăm, îi dăm apă la moară". E ceea ce aș numi *vers telescopic*. Cu predilecție la Dună, facțiunile versului sunt aglutinate prin aceeași conjuncție, cel mai adesea *și*, care leagă și versurile unele de altele. Așa încât, prin stihuri de structura primului, se instaurează un fel de toarcere pe care repetarea lui și o liricizează. Teodor Dună încearcă să personalizeze, prin cronicizare, acest efect: "și orice este viu și orice a fost viu își fac loc în mine/și mă înconjoară." Sau: "și nimeni mai plin și mai trecut prin miezul nopții decât mine/și nimeni mai pregătit și mai înfășurat în vieți" (*De-a viu!*). Dună amplifică efectul până la realizarea unei monotonii și disipări sau evanescențe tip Mircea Ivănescu.

În primul poem din *amicul* se dezvoltă un proces (până acum, am vorbit mai mult de procedee) definitoriu: materia simbolului sufocă sensul simbolului/ simbolic, devine, pur și simplu, materie sufocantă. "și lemnul (crucii) a crescut pe el cât toate blocurile la un loc". Nu mai e vorba de cruce, ci de lemn. În alt poem, citat...și mai sus decât acesta din urmă, unghia-armă crește până umple încăperea. O dilatare monstruoasă, o degenerare/ proliferare de tumoare cancerigenă. Finalul,

un soi de climax negativ, fiind, ca să citez din Eliade, "opera" lipsei de finalitate, de teleologie, a acestei proliferări.

Amicul e un soi de alter ego cristic, *irecognoscibil* – ca să mă exprim tot în termenii lui Eliade – camuflat în mizeria cea mai profană. De altfel, "la obârșie, la izvor", *miracol* asta și înseamnă manifestare (a sacralului) prin "venire laolaltă", nu prin contrast. Dacă a-i deschide ușa unui sărac înseamnă a-l primi pe Hristos, e tocmai pentru că faci acest gest față de un "paria". Poemul e tras, aici, în straiela unei colocvialități lehamisite, dâmbovițene.

O căruță încărcată cu nimic e un titlu al unui volum colectiv care miroase a Ioan Es. Pop. Cărțița e "doamna cuza", doar ea știe drumurile psihopompe, ea e sumbra și aproape vulgarizată însoțitoare. Poetul i se adresează ca unei vechi cunoștințe, de unde și familiaritatea stranie, sumbră, ca și când ai pune o pilă cuiwa. "în spatele nostru lumea albă a pîlpîit și s-a stins./trei zile am călătorit pe cărări doar de mine știute./nimeni a stat asupra noastră și a nins". Subiectul negativizează sau, de-a dreptul, neagă, în timp ce forma predicatului rămâne afirmativă/pozitivă. O modalitate paradoxală a negației și negării, a nu-ului și nimicului, ca în titlul citat, în care *nimic* contrastează cu *încărcată*.

Versuri precum "trei zile am călătorit pe cărări doar de mine știute" sunt clișee perene care nu mai prea pot funcționa decât prin asumare fățișă și/sau contextualizare ironică, cinică etc. Sunt rari poeții precum Mircea Bârsilă, care le funcționalizează mergând, până la capăt, pe linia clasică a gravității și solemnității, care trebuie, atunci, să fie plene.

Doamna Cuza, bursucul care se roagă, omida în sutană sau păduchele de San Jose sunt figuri tipice pentru acest bestiar sarcastic și mizer. Ele au nume, veșminte sau chiar titluri nobiliare în net contrast cu aparența lor. Ceea ce nu exclude o sacralitate subterană, și la propriu și la figurat, adică și...subpământeană. Bursucul se roagă "cu

labele împreunate, bolnave" - și totuși, ca jarul prin scrumul de țigară, o bizară sacralitate licăre în această panoplie care miroase a lut rînced și care înlocuiește iconografiile celeste. În *bolnave* e...febra versului și a "personajului". Lucrez, în cap deocamdată, la o carte cu ubi, plozi habsburgici și alte "arătări" rotofee sau grăsune – hipopotami, bursuci etc. Mai toate, au năsuc sau lăbuțe roz, ca purcelușii de o zi pe care i-am văzut la Spata. Rozul lăbuțelor mi s-a părut, din capul locului, emanația febrilă și incandescentă a tot ce au mai firav și sfânt aceste personaje. Mi-a venit instinctiv să scriu *mâini* sau *lăbuțe*. Labele care se roagă și-au pierdut animalitatea. Gregaritatea acestui grăsun – bursucul – s-a întors, așa zicând, în favoarea lui. Ca-n romanele rusești, când vezi un personaj primitiv, un mușic care se roagă, în straiela lui groase și murdare, rugăciunea are, parcă, alt iz. O spune poetul însuși, actualizând un loc comun "cea mai umilă făptură e cea mai dragă domnului".

Ninsoarea ca exprimare a absenței, stingerii, extincției e o altă figură clasicizată. Vezi până și *Rugă pentru părinți* ("parcă tac și parcă ning") sau un alt vers al unui "copil minune" descoperit tot de Păunescu și care, acum, face emisiuni pe B1: "ninge cu gradul zero", construcție mai degrabă riscată în care gradul zero se referă, în primul rând, la așternerea absenței peste lume.

Important e însă că acest mix de elemente personale, pe de o parte, și, pe de alta, comune "poeziei dintotdeauna", poartă amprenta lui Es. Pop. Dacă am arătat cum Teodor Dună se alimentează din Ioan Es.Pop, să observăm acum unul din firele pe care autorul *Ieudului* le trage din fuiorul lui Sorescu. Descrierea de mai la vale a raiului m-a teleportat în plin *La lilieci*: "era grădina asta a raiului cam la un hectar și jumătate/ și-mprejmuită cu un gard de nuiete/și cu câmpurile încă nearate". Ruralismul e, aici, o modalitate a prozaizării sau chiar a "profanării" poetizante.

3D: DOINA – CLARISA – ANIȘOARA

VIATĂ – JURNALISM – LITERATURĂ

ELENA JEBELEAN

Trei istorici literari – Eugen Beltechi, Gheorghe Luchescu și Cornel Ungureanu – ne oferă ochelarii ce permit unificarea celor trei dimensiuni într-o coerență funcțională. Primii sunt editorii volumului *Publicistică la "Viața"*, semnat Doina Peteanu (cunoscută mai degrabă ca Anișoara Odeanu, prozatoare și poetă a secolului al XX-lea), volum apărut la Editura Orizonturi Universitare din Timișoara în 2009. Cel de-al treilea, Cornel Ungureanu, prefătează cartea, detașând drumul scriitoarei dintr-un background cultural-politic și subliniind importanța unei asemenea restituiri. Căci, dacă volumele ei de versuri și proză au fost, începând cu 1934, editate și reeditate, 2009 este anul în care, pentru prima oară, o parte din jurnalistică Doinei Peteanu este adusă în atenția actualității, adunată într-o ediție atât de necesară pentru a percepe rolul complex al acestui om de litere în cultura română.

Acum, să ne punem ochelarii: "După câțiva pași, intră pe prima poartă, ce purta, de data asta, firma unui ziar de mână a doua. Aici, de cum ajunse la etaj, auzi răzbătând, de după o ușă, niște voci bărbătești ce sunau dogit, cu un ton de discuție înverșunată în contradictoriu, în pustietatea casei de stil arhaic, cu parchetele murdare, fără covoare, și ușile cu tocul fasonat cu oarecare prețiozitate, dar tot atât de prost întreținute, tot etajul amintindu-i de acele case părăsite pe care le ocupa armata peste noapte ca să doarmă acolo. Identifică încăperea de unde venea zgomotul de voci, și după ce bătu întră fără să mai aștepte să fie invitat, fiindcă știa că nu-l putuseră auzi. Erau vreo cinci, așezați la mesele lor pline de hârtii, cești de cafea goale și scrumiere înțesate cu mucuri de țigări, și se mulțumiră să se sesizeze de prezența lui, fără ca însă să se îndure să-și întrerupă sueta înverșunată asupra unor probleme interioare ale ziarului, dintre care și un conflict cu administrația." (Anișoara Odeanu, *Legile jocului*, București, Cartea românească, 1972, p.26)

Aceasta este redacția unui ziar din București celui de-al Doilea Război Mondial, descoperită de Costa Brumar, personaj al romanului *Legile jocului*, publicat de Anișoara Odeanu abia în 1972. Îndrăgostit de Clarisa, o tânără artistă care trăiește mai mult din jurnalistică decât din pictură, el ajunge împreună cu ea la redacția ziarului, apoi și la tipografie. O parte din lumea jurnalistei Anișoara Odeanu/ Doina Peteanu între anii 1941 și 1943.

Clarisa îl familiarizează pe Costa Brumar cu aceste teritorii pe care ea, într-o anumită măsură, le stăpânește prin cunoaștere, asemeni unei fete de împărat care i-ar arăta împărăția. Ea lucrează ca jurnalistă pentru că dorește să fie independentă, să se descurce, să facă ce vrea. Întrebată de Cornel Ungureanu într-un interviu din 1971 ce a însemnat publicistica pentru ea, scriitoarea Anișoara Odeanu va reformula un ecou al acestei replici: "Un mijloc de a-mi câștiga existența." (Cornel Ungureanu, *Interviu cu Anișoara Odeanu*, în "Orizont", Timișoara, nr. 6, iunie 1971)

În anii 1941-1943 Doina Peteanu publica *Note culturale* în ziarul "Viața", condus de Liviu Rebreanu. Acesta o cunoștea pe scriitoare încă din copilărie, îi remarcase talentul literar promițător, după cum precizează în jurnale. (cf. Cornel Ungureanu, *Mitteuropa periferiilor*, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 171.) Era singura prezență feminină din redacția ziarului. Un număr aniversar publica articolul unui anume G.R.B., descriind atmosfera din redacție, prezentând-

o și pe Anișoara Odeanu: "Anișoara Odeanu e mai modestă (decât Dan Petrașincu, literat, coleg de redacție, n.n., E.J.). Vine dintre zidurile fumurii ale capitalei, aducând un strop din poveștile fermecate ale codrilor. Știu că fata aceasta subțire are nevoie de fericire. O caută între noi, în paginile ziarului, în articole cărora li se dăruie în întregime. Când intră ea în redacție lumea se mai potolește." (cf. Cornel Ungureanu, în *Prefață la Anișoara Odeanu, Domnișoara Lou și trandafirul galben*, Timișoara, Editura Facla, 1985, p. 11) Jurnalista ce se dăruia în întregime articolelor sale a mai publicat în această perioadă și în "Tribuna Ardealului", "Seara", "Cuvântul".

Textele jurnalistice ale Doinei Peteanu apar în intenția valorizării culturii. Așa cum în primul său roman scriitoarea părea a povesti neafectat, "cu capul pe umărul cititorului" (George Călinescu,) acum, în articole, recenzii, interviuri, cronici de spectacol, note de cititor, își dezvăluie admirația pentru mari personalități ale culturii române – scriitori (Henriette Yvonne Stahl, Camil Petrescu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Victor Ion Popa), compozitori (George Enescu, Alexandru Zirra), actori (Eliza Petrescu) –, căci asemenea oameni, indiferent de arta în care se manifestă, "ne adâncesc sensurile vieții și ale propriei noastre esențe" (*De la marea artă la cabotinism*, în *Seara*, nr. 1631, 2 aprilie 1943). Tematica articolelor are adesea tangențe cu preocupările ei artistice. Majoritatea reflectă păreri despre condiția de creator, ridică probleme legate de destinul artistului, de rolul acestuia în lume, de receptarea artei – păreri exprimate curajos și argumentate persuasiv. Pledează pentru o artă viabilă și valoroasă, capabilă să depășească artificii și convenții, susține excepționalitatea acelora care creează și prezintă creația ca fiind jertfă de sine: "Durabilitatea unei opere de artă este în mare măsură direct proporțională cu dăruirea sufletească pe care o cuprinde." (*Două feluri de oameni și cărți*, în "Viața", București, II, 13 decembrie 1942).

În alte articole abordează problematica statutului femeii în societate și în artă. Este o adeptă a sintezei masculin-feminin din personalitatea fiecăruia dintre noi. Consideră că femeia-creator poate fi și ea genială, căci "în lumea oamenilor întregi geniul nu alege" (*Pentru o istorie a scrisului feminin*, în "Viața", București, II, 21 mai 1942). Jurnalista consideră că în artă ierarhiile sunt rareori funcționale deoarece fiecare creator are un univers al său și nu există un anume mod de a fi comparați, nu există criterii aplicabile decât exclusivist și, deci, nepotrivit. Comparațiile și ierarhizările sunt operabile doar înăuntrul aceluiași familii spirituale. Rolul criticului literar ar fi acela de a apropia creația de cititor. Creația nu trebuie realizată în funcție de gustul publicului, ci conform aspirațiilor creatorului și conform legilor lui interioare care-l împing spre a se comunica prin artă. Gustul publicului este, în general, mediocru, dar este educabil prin receptarea unor opere valoroase (*Literatura și publicul*, în "Viața", II, 9 octombrie 1942).

Deși se dedică jurnalismului, scriitoarea era însă convinsă că un scriitor n-ar trebui să practice profesoratul, avocatura sau gazetăria, el trebuind să se consacre literaturii sale. Profesia de gazetar îndeosebi este periculoasă pentru scriitor, căci îi poate afecta viziunea despre lume: a scriitorului trebuie să rămână largă și înțelegătoare, în vreme ce a gazetarului poate să devină încorsetată în cotidian (*Scriitorii și profesiile*, în "Seara", nr. 1629, 31 martie 1943). Aceași era și

părerea lui Mihail Sebastian, care vedea în jurnalistică o primejdie morală pentru un tânăr intelectual: "N-ai sfătui pe nici un tânăr intelectual să facă gazetărie."

(Sebastian, Mihail, *De două mii de ani...*, cu o prefață de Nae Ionescu; *Cum am devenit huligan*, București, Editura Humanitas, 1990, p. 266.) Nu e de mirare că Doina Peteanu scrie articole ca *Între pictură și istorie – Arta Führerului*. "Era noaptea, ceață, războiul, arta, căutarea, întâlnirile și despărțirile, o succesiune de senzații, de năzuinți și de înfrângeri, și asta era tot..." , explică moto-ul romanului *Legile jocului*, ce evocă acea perioadă din viața scriitoarei.

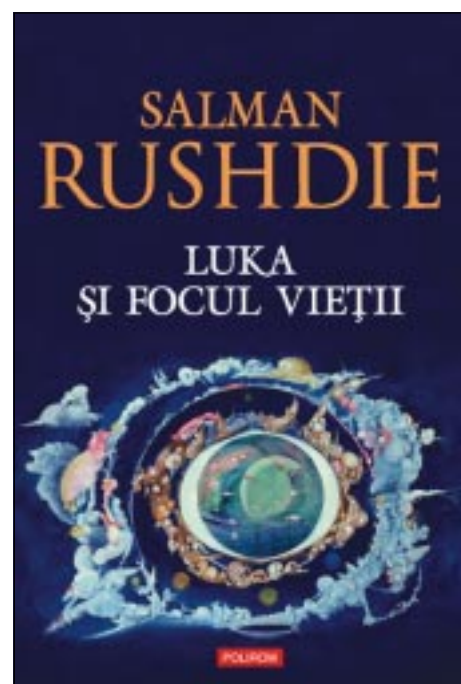
Citind scrierile cuprinse în acest volum de publicistică, pătrundem în lumea interioară a unei libertăți de gândire ce se vrea absolută, fără a reuși să fie. Sunt articolele unei femei care este dureros conștientă de permanenta transformare a sinelui, dureros conștientă de tragismul existenței, o Doina – Clarisa – Anișoara care poate fi și pe placul adolescenților rebeli, dar și al adulților blazați, refuzând mereu să rămână ea însăși, pentru a nu semăna cu nimeni, ascunzându-se sub/arătându-se prin replici din *Legile jocului*: "Nu sunt nimic. Vreau să spun că nu-mi simt apartenența la nici o categorie" (p. 67) sau "Prefer să nu prind rădăcini nicăieri și în

nimic. E și acesta un gen de forță." (p. 68)

Personalitatea fascinantă a Anișoarei Odeanu/ Doina Peteanu este o oglindă ce reflectă relația modern – postmodern, în spiritul definirii celor doi termeni de către Irina Stănciugelu, în *Prefixul «post» al modernității noastre. Studii de filosofie a culturii*, București, Editura Trei, 2002, p. 189: "Ce înseamnă să fii postmodern? În primul rând, o atitudine. Înseamnă să-ți asumi finitudinea, contingența și ironia. În al doilea rând, înseamnă să accepți condiția autoreflexivă a lui «post»: a fi postmodern înseamnă să-ți pui în permanentă întrebarea «Eu sunt modern?» și apoi să răspunzi într-un spirit postmodern la «Care eu?» și la «Ce fel de sunt?». Filosofic, eu devine de fapt o istorie, o narațiune în care este în măsură în care se recunoaște pe sine în urmele Aceluiași și în privirile Celuilalt. «Eu sunt» înseamnă re-plierea Aceluiași asupra propriului Sine într-o spirală infinită de interpretări ale Celuilalt. Meritul de a fi «modern» revine astfel Celuilalt, cel care m-a făcut să mă plasez în acest pliu interogativ și autocentrat. A fi postmodern înseamnă «Eu sunt» în măsura în care am fost «modern»."

Publicistica la "Viața" a Doinei Peteanu ne dă posibilitatea de a transforma în 3D această oglindă aparent biplană.

NOU la POLIROM

PROIECTE MAJORE

CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) Cel mai prolific și mai constant teolog ortodox al locului ne-a pregătit încă o sinteză de referință și de maximă fiabilitate. Este vorba de cartea Părintelui Profesor Dr. **Vasile V. Muntean, *Istoria Bisericii Românești***, vol. I (de la începuturi până la 1716), 2009 și vol. II (din 1716 până azi), 2010, Editura Marineasa, Timișoara, 192;182 p. După eminentele sale tratate interesând bizantinologia, istoria românească sau a Banatului, precum și istoria creștinismului universal a venit rândul unei importante

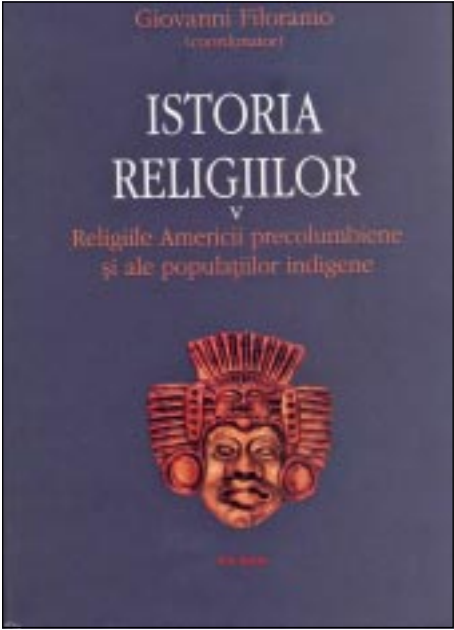

materii predate la Teologia timișoreană. De altfel, studenții sunt principalii destinatari ai celor două volume elevat didactice, însoțite de bogate bibliografii și lecturi istorice complementare. Capacitatea de a concentra informații și de a sesiza mereu esențialul reprezintă marca înregistrată a autorului, care ne oferă și o suită de ilustrații remarcabile în finalul fiecărui volum. Nu putem decât să-i urăm distinsului polihistor bănățean și alte lucrări științifice similare, care să îmbogățească domeniul spiritualității naționale sub semnul aceleiași acribii tonice de care a dat dovadă pe parcursul întregii sale activități academice și publicistice.

(II) Din noua serie a colecției "Părinți și Scriitori Bisericești" am intrat în posesia volumului al doilea, **Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la cartea Profetului Isaia***, trad., introd. și note Alexandru Mihăilă, Editura *Basilica* a Patriarhiei Române, București, 2009, 383 p. De astă dată este vorba de o traducere originală din limba greacă, făcută după ediția lui P. Trevisan din 1939 și confruntată atent cu echivalarea engleză din 2001 a lui N. A. Lipatov. Deși textul bazilian de față s-a confruntat cu probleme de autenticitate în trecut, ediția lui Migne trecându-l chiar printre scrierile nesigure (*dubia*), astăzi ideea apartenenței sale de Părintele Capadocian începe să câștige teren printre patrologi. Deși neterminat și nepublicat în timpul vieții autorului, acest comentariu exegetic îmbină armonios tradițiile celor două școli de interpretare, cea alexandrină și cea antiohiană, într-o sinteză suplă și originală, fără pretenții de exhaustivitate, dar care poate sta oricând alături de cele similare, mai cunoscute și complete, aparținând lui Chiril al Alexandriei și lui Ieronim. Notele minimale, fără excese erudite, indicii scripturistici și tematici completează o ediție reușită din marea aventură de recuperare patristică aflată la un alt nou început.

(III) Încă un impozant și necesar proiect editorial ajunge cu bine la final drept urmare a unui intens și constant efort colectiv: tratatul

european de ***Istoria religiilor***, coord. Giovanni Filoramo, vol. V (Religiile Americii precolumbiene și ale populațiilor indigene), trad. Cornelia Dumitru, Editura Polirom, Iași, 2010, 528 p. O pleiadă întreagă de specialiști ai domeniului (Anna Paini, Jean-François Mayer, Jane Marie Law, Ernesto Cerulli, Bernardo Bernardi, Iris Gareis e.a.) descifrează aspecte insolite și socotite oarecum "de nișă" ale descrierii religiilor. Astfel aflăm informații sintetice și verificate științific despre credințele mezoamericanilor sau ale culturilor andine superioare, despre cultele africane ori cele din Oceania, despre șamanismul Asiei Septentrionale și curentele milenariste ce au zguduit Occidentul, despre ocultismele și spiritismele moderne. Remarcabil ni se pare îndeosebi capitolul final aparținând chiar coordonatorului întregului demers, Giovanni Filoramo, care în nici 30 de pagini întreprinde o veritabilă schiță, excelent documentată, a evoluției specializării sale, o "istorie a istoriei religiilor". De un loc eminent în această analiză se bucură și Mircea Eliade, a cărui operă găsește multe puncte comune cu fenomenologia religiei orientată hermeneutic. Mai precis, nenumăratele demersuri constructive ale acestuia din urmă, ducând la întemeierea celebrei "Școli de la Chicago", se subsumează problematicei lui *homo religiosus*, "înțelegerii fenomenului

religios *iuxta propria principia*, în acel *quid* unic și indispensabil pe care îl conține", realizând "o antropologie a sacrului intensă din punct de vedere istoric".

(IV) Arareori marcăm între fruntariile rubricii "Rediviva" apariția unor volume de versuri, dar antologia poetică a lui **Ticu Leontescu, *Crucea – răscruce***, pref. Constantin Buiciuc, Aditura Anthropos, Timișoara, 2010, 111 p. ne-a reținut atenția în chip deosebit. Absolvent de Arte și Teologie, autorul topește în creațiile sale lirice lecturi biblice, analize spiritual-metafizice, contexte social-istorice: toate învăluite în faldurile unui estetism bine temperat, cum sugerează Eugen Dorcescu pe ultima copertă a cărții. Același competent critic literar socotește acest florilegiu "o reușită a poeziei religioase de inspirație creștină", ce "se revendică de la lirismul reflexiv ca atare, situat dincolo de orice încadrări și limitări stricte, lirism pe care autorul îl slujește cu bună pricepere și rodnică stăruință". Calitatea sa compozițională e dincolo de orice îndoială iar fiorul discret al inspirației mistice îl situează în rara familie a celor numiți de romani *poeta vates*, cetățean select și visător al cosmopolisului dar și trăitor lucid al zilei, adânc înrădăcinat în valorile străbune ale neamului său.

ZEN NOIR IMAGINAR

ANDREI MOCUȚA

Ființele nu știu că sunt înzestrate cu natura lui Buddha. Sinele lor fals le acoperă această natură și ele nu o pot vedea. Într-o zi noroasă, soarele e acoperit și nu se poate zări pe cer; dar asta nu înseamnă că el nu există. Nu e nimic în neregulă cu soarele, atât că ființele nu îl pot vedea. Drept pentru care avem nevoie de metafore. Metafora este procedeul stilistic cel mai des utilizat pentru a învălui în mister, printr-o idee complexă și abstractă, cuvinte simple și imagini clare. În jurul metaforei se învârt două categorii de personaje: cei care încifrează și cei care decodează. Pe înțelesul tuturor. Așa cum trebuie să se exprime preotul în predica duminicală ca să fie pe înțelesul vulgului. La fel cum poetul trebuie să găsească combinația ideală de cuvinte pentru a transforma versurile în trăiri. Și tocmai ei, bonomii, cei ce au menirea să măture norii și să ne redirecționeze atenția înspre centrul ființei noastre devin *persona*-ele *non grata* ale societății. Și asta fiindcă omul modern are probleme serioase în a disocia *esența* propriei naturi de *esența* de rom, fapt ce confirmă convingerea "celor mulți" că religiile orientale există doar pentru a le rezolva lor problemele gastro-intestinale. Noroc că *persona non grata* în discuție, Petru M. Haș, nu resimte dispreț față de "cei mulți", ci o profundă grijă pentru "cei puțini", dornici să se perfecționeze:

"Telefonul foarte politicos/ al poetului Lucian/ m-a trezit din somnul/ de după-amiază./ Am apucat o carte indiană/ din cele preferate de el/ în tinerete și i-am/ citit cum se ridică brațele./ palmele și capul spre/ cer și apoi ființa pătrunde/ în tine, nu mai știu cum, și/ cum vîntul bate/ o frunză./ La toate astea Lucian mi-a/ explicat părințește/ cum stă chestia cu telefoanele/ și mi-a cerut să trec/ la esență. Apoi a-ncetat cere-/ monios convorbirea./ Zic, hai să-l sun și eu pe Lucian/ și să-i spun că esența/ este ceea ce nu este/ sau invers, și/ esența de rom pe care unii o/ pun în ceai/ iar gospodinele o folosesc la prăjituri." (*Esența*)

În bolnăvicioasa lui viziune asupra societății, poetul nu și-a venerat criticii profesioniști niciodată, ba din contră, i-a detestat, laolaltă cu neguțătorii de artă și prosperii manevranți ai artelor, editorii. Prin intermediul acestora, poetul suferă o transformare extrem de "productivă": din narcisistul nevrotic (așa cum e văzut, pe nedrept, orice poet extrem de talentat, dar care are neplăcerea să fie ignorat în mod sfidător de editurile "prestigioase") el devine un personaj aberant ce are acum prilejul să își facă aberațiile cunoscute: "Doamna este un cal brun/ care paște din oglindă/ zorii șahului nebun/ uitați peste zi în/ tindă// de la pat pînă-la masă/ singur/ fără cuirasă/ călărețul vesel cîntă// paște-n moarte o oglindă/ care nu mă înspăimîntă." (*Pășune în care paște un cal*)

Și totuși, atunci când cineva pătrunde în intimitatea lui nesănătoasă și îl întreabă, îngrijorat, ce-l doare, poetul ori neagă suferința ori e incapabil să discute despre acest aspect în termeni constructiv clinici, preferând să îndure păcătoasa-i lordoză (deviație a coloanei vertebrale) ce i s-a tras, în timp, de la imaginara-i imaginoză: "Îți imaginezi/ atunci cînd au venit/ IMAGINEZII/ cu cîinii după ei/ umblînd prin sat/ ce de imagini ne-am/ imaginat/ fiecare. Pierzîndu-ni-se/ pofta de mîncare./ Pe sub nori printre/ cireșii amari/ ziceai că suntem cu toții/ niște măgari/ imaginari." (*Imago*)

Deși neagă copilărește acest lucru (lucru lesne de înțeles, nu faceți greșeala să testați limitele demnității unui artist!), poetul scoate adesea tipete sfâșietoare de durere, fiind gata să renunțe din toată inima la arta lui și la sufletul lui doar ca să trăiască și el bunăstarea carnală, dar care poate deveni în funcție

de periculozitatea situației și una vegetală: "Erau toți morți de foame// În fața lor sedea o cutie cu măsline!// Și naiba știe de ce/ le era rușine să moară// Și ca să scape ei de rușine/ au cercat să violeze cutia/ și n-au reușit. Deși gîndeau/ că-n ea e istoria antică/ Socrate și Geografia// Și-a venit pă urmă unu/ c-un clește/ un tolomac/ și chiar i-a venit/ cutiei de hack./ Dovadă că nici el/ nu era oarecine/ după ce-o desfăcu/ a chiar mîncat dintr-însa/ vreo două trei măsline" (*Cutia cu măsline*)

Și atunci, dimineața, când până și marii artiști sunt, probabil, o idee mai vioi ca de obicei, poetul pare și mai pervers hotărât să-și vadă boala urmându-și cursul ei obișnuit, de parcă în lumina unei noi zile, o presupusă "zi la masa de scris", și-ar fi adus aminte că toți oamenii, inclusiv cei sănătoși, tot mor într-o bună zi și, de regulă, cu o anumită doză de neplăcere; dar el, *norocosul*, e ucis, fie că suferă de o boală sau nu, de către cel mai stimulator tovarăș livresc – *zgomotul și furia* cotidianului:

"Nu există nimic/ doar voi care aveți doar/ impresia că existați/ după cum nici Faulkner/ nici Joyce nu au existat/ a existat doar un biet roman/ care a creat cele două pretexte/ obsedat cum era să facă și el texte/ cu Jason umblînd de nebun/ să afle-n ce tufișul/ naibii o fi intrat/ nepoată-sa cu acela de purta/ cravată roșie și mai/ pe urmă doamna ce se uita pe fereastră/ la ce-i făcea cîinele acela din Dublin/ cățelei respective." (*Cămpuri-Surd*)

În ultimă instanță, poetul autentic este un *vizionar*, de fapt unicul vizionar de pe pământ: "Înainta așa spre mine urias/ ducînd în mîini un talger/ de inox pe care sedea/ Salomeea în poziția lui Gautama./ Așa că a trebuit să cobor din/ pat, în timp ce fata ebrei/ s-a transformat într-un/ Shiva – femeie./ Avea un set de brațe, un alt/ set de picioare și-ntr ele/ un lotus, o floare." (Înălțarea Domnului) Și atunci, oare, de unde își trage acesta masa grea a durerii adevărate? Altfel zis, care parte anatomică e cel mai des solicitată la un vizionar? Cum moare, de fapt, vizionarul? Oricât de contradictoriu ar ieși raportul medicului legist, îmi este limpede, după ce am parcurs minunatele versuri ale domnului Haș, că strigătele lui pornesc direct din *ochi*. Adevăratul artist vizionar, nebunul celest capabil să producă frumosul, e orbit de propriile sale scrupule, de formele și culorile incandescente ale proprii sale conștiințe umane.

Petru M. Haș, *cînd au venit imaginezii*, Timișoara, Editura Brumar, MMX

PEȘTI, INSECTE ȘI DEMIURGI

DANA NICOLETA POPESCU

Pentru Paul Eugen Banciu ficțiunea este sinonimă cu așezarea în formă fixă a unei îndelungate meditații. Nouă dintre cărțile sale au apărut abia după ce absolventul de filosofie a gândit în sistem, planificând construcția celor două serii românești: *Ciclul Burnei* și *Traversarea cercului*. Despre acestea — dar și despre celelalte volume — povestea prozatorul într-un interviu realizat de Mircea Mihăieș în 2003 (*Creația este un control asupra minții și a morții*). Emblematic pentru *Traversarea cercului*, proiect în derulare, se dovedește simbolul recurent al peștelui: "Remora, lipit de burta vasului, balenei sau a rechinului, cel mai ades; somonul roșu care, în ultima clipă, după ce scapă de toate avatarurile vieții procrează, dar în aceeași clipă moare [...]".

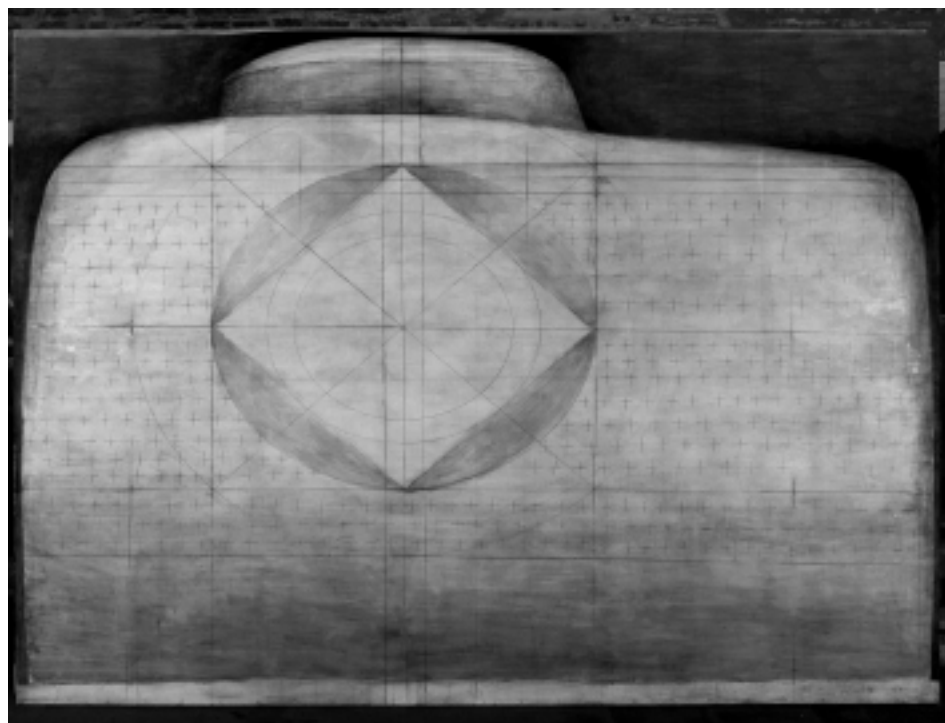
Remora, al doilea roman din ciclul *Traversarea cercului*, poartă subtitlul *Jucătorul* și se deschide cu un motto din *Ecleziastul*, sugerând o blestemată ciclicitate: "Ce este a mai fost și ce va fi a mai fost, și Dumnezeu aduce iarăși înapoi ce a trecut" (Timișoara, Editura Augusta, 1998, p. 5). Dublă trimitere la o lume neasezată, în care hazardul dictează și mișcarea continuă nu conduce la progres. Geo Vasile evidențiază conotațiile titlului: "Într-o latină-italiană cuvântul înseamnă întârziere, amânare, târăgănare dar și pește-ventuză." (*Viața Magdalenei pe când își vampiriza clanul*, "Luceafărul", nr. 39, 1998, p. 16) Avem de-a face, prin urmare, cu un timp al derutei, când tergiversarea a devenit un mod de viață, astfel că nu se mai iau decizii importante. Un cadru propice pentru peștii răpitori, care pot să-și impună voința, pe când remorele încearcă să profite de pe urma acestora.

În romanul lui Paul Eugen Banciu, peștii cei mari sunt Magdalena Florescu și Grigore Scafa, în timp ce Dinu Matache, Claudia, Alexandra se mulțumesc, pe moment, cu statutul de remoră, dar speră că o întâmplare fericită îi va ridica deasupra condiției din prezent. Hedoniști, cruzi, conduși de rapacitate și ambiție, cei cinci actanți preiau, din amplă simbolistică a peștelui, aspectele necurate, ambigue (cf. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceieuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, București, Editura Artemis, 1995, vol. III (P-Z), pp. 72-73). Dinu, șoferul și omul de casă al Magdalenei, se recunoaște într-o postură deloc flatantă: "sunt peștele întregului clan, taurul comunal" (*Remora*, p. 260). Dacă mica lume din *Remora* se poate decodifica prin viețuitoarele adâncurilor lichide, atunci frumoasa Claudia, soția lui Scafa și amanta lui Dinu, aducătoare de moarte sau dezastru pentru fiecare dintre ei, va fi o sirenă, simbol al seducției mortale, al dorinței ce cauzează distrugere (cf. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, op. cit., vol. III (P-Z), p. 230). Spre deosebire de Claudia, al cărei efect devastator se manifestă involuntar, Alexandra nu-și ascunde comportamentul amoral, visând la moartea soțului, medicul Simion Sasu, ca la o iluzorie eliberare, ce-i va asigura și stabilitatea financiară. Prototipul Esterei (*Casa de pânză*), nimfomana cu instincte ariviste, se întrevede în Alexandra și va reveni, mai târziu, în Ilona (*Marii fericite*).

Figura singulară a doctorului Simion Sasu a fost creată pentru a fixa un contrast: silueta aparent anacronică a celui care, într-o lume a profitului, își păstrează credința în valorile spiritului și se consideră "un Isus mărunț urcând o Golgotă"

(*Remora*, p. 200). "Să nu uităm că și Isus e simbolizat tot de un pește", puncta autorul în interviul menționat, referindu-se la "peștii exemplari". Plăsmuire complexă, Simion oscilează între momente de marasm, când se consideră "un appendice al lumii", "un sinucigaș" (*Remora*, p. 247), "doar martir" (p. 193), și exaltare în fața menirii sale "de salvator, de salvamar, de salvamont" (p. 254): "Se simțea deasupra lumii, un fel de Dumnezeu-vraci, care aduce alinare suferințelor oamenilor [...]"... Un Dumnezeu viu, în mijlocul oamenilor, care le vede păcatele și-i iartă, și nu-i mai îndeamnă să nu mai păcătuiască, ci-i lasă să se betească din prostia lor, apoi îi repară, cum știe el, și-i întoarce la viață." (pp. 142-143) "Idealist incurabil", "posibil personaj camusian" (cf. Geo Vasile, op. cit., p. 16), nu credem, totuși, că merită calificativul dat de criticul Constantin Dram: "înfrântul personaj care este doctorul Sasu" (*Personajul și măștile sale*, "Convorbiri literare", nr. 10, 1998, p. 24). Se distinge, mai degrabă, o rezistență pasivă, materializată prin neacceptarea unor atitudini și o luciditate păstrată chiar în circumstanțele tragediei personale, inadaptable asumându-și rolul de *raisonneur* (v. și Cristina Chevereșan, *Când jocurile înlocuiesc realitatea*, "Orizont", nr. 9, 1998, p. 23).

Sasu, la fel ca Scafa, a fost căsătorit cu Magdalena, aristocrata lipsită de scrupule, care a știut să traverseze lunga perioadă potrivnică stând închisă în casa familiei ca într-o matrice protectoare și așteptând renașterea unor vremuri favorabile. S-a ascuns "în pânțele sistemului comunist precum Iona în cel al uriașului chit biblic" (Constantin Dram, op. cit., p. 24) — din nou un animal acvatic — și a păstrat în preajmă oameni care-i pot fi de folos: medicul Sasu, întotdeauna util, și, mai ales, Scafa, "comisar de poliție cu diplomă universitară" (*Remora*, p. 54), devenit după 1945 "om de culise" (p. 59). Acesta i-a oferit protecție, i-a pus o parte din avere la adăpost, dar a condamnat-o la o existență monotonă: "reușise să-i salveze doar vila, nu și libertatea de a fi la fel cu ceilalți oameni. Reușise să o scoată dintr-o închisoare mai mare, degradantă, distrugătoare și să o păstreze ca pe un fluture într-un insectar. Un om dinamic, un om al acțiunii, fie el de la Interne sau de la Spitalul Municipal nu pot avea imaginea timpului dilatat al altuia, claustrat în propria-i casă, ca într-o rezervăție." (p. 67) Motivul fluturului va reveni cu privire la Claudia, nevasta cea tânără și frumoasă, pe care însăși Magdalena a ales-o pentru fostul soț, la fel cum lui Sasu i-a oferit-o pe Alexandra. Claudia își dă seama că noul ei statut înseamnă captivitate și că predecesora deține puterea: "Se văzu un fluture bogat colorat, pus sub lupa măritoare a unui entomolog. O insectă care-a murit sub acul de gălălie pentru a-și păstra frumusețea aripilor, înainte de a-și continua ciclul transformărilor." (p. 112) Simbol al imponderabilității și instabilității, emblemă a femeii în Japonia, fluturele este desemnat prin metamorfozele sale (cf. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, op. cit., vol. II (E-O), p. 59). Fosta coafeză devine soție de patron și ea însăși proprietara unui salon de înfrumusețare, fără a putea să se desprindă din insectarul unde a fixat-o Magdalena. Evoluția Magdalenei este, în schimb, copleșitoare; fără a părăsi crisalida vilei Floreștilor, atinge ultimul stadiu de evoluție al unui fluture malefic: striga / *cap de mort*,

care, în mitologia românească, ucide, aduce boala sau arde cu aripile ochii oamenilor, fiind un alt chip al strigoiului (cf. Mihai Coman, *Mitologie populară românească*, București, Editura Minerva, vol. II (*Viețuitoarele văduhului*), 1988, p. 129).

Geo Vasile a semnalat setea de sânge a Magdalenei recurgând la verbul *a vampiriza*. În același sens, descendența familiei boierești este asemănată cu altă insectă, caracterizată prin plasa în care își ademenește viitoarele victime: "Romanul se poate citi și la acest nivel speculativ al dependenței și eliberării de viespar, al puterii din umbră asupra destinului și conștiințelor, exercitate cu strategia păianjenului." (Geo Vasile, op. cit., p. 16) Pânza de păianjen evocă dimensiunea iluzorie a realității, iar personalitatea protagonistei se pliază pe

aspecte esențiale din simbolistica păianjenului: divinitate superioară sau demiurg, stăpân al soartei, animal psihopomp (cf. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, op. cit., vol. III (P-Z), pp. 37-38). Magdalena și-a construit în jurul său un club al vremurilor nebune de după 1989, mânuind pe membrii grupului cu plăcere indicibilă. (cf. Dorin Muraș, *Umbră scribului. Eseu asupra prozei lui Paul Eugen Banciu*, Timișoara, Hestia & Anthropos, 2008, p. 123) Personajele se împart în păpușari și marionete, originale și copii, călăi și victime. Un personaj episodic, preotul Inochentie — omonim ce trimite la inocență — iluminează într-o scenă trecutul întunecat al lui Scafa ca slugă-călău a regimului comunist. Investiția Magdalenei — "Scafa a fost îngerul păzitor" (*Remora*, p. 368) — dobândește o conotație ironică.

Continuare în pagina 31

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

Sărbătorile nu s-au încheiat!
 Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înseamnă un program managerial dinamic, al mileniului 3.

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o ofertă completă de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești titluri de la peste 300 de edituri!

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : cartea străină!
ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?
ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!
 Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?

CĂLĂTORI (I)

RADU CIOBANU

Printre scriitorii necunoscuți sau superficial cunoscuți din vecinătățile noastre, iată-l și pe croatul Predrag Matvejevic. Născut în 1932, specializat în romanistică, literatură comparată și estetică, profesor la universități din Franța, Belgia, Italia, Statele Unite și, desigur, Croația, eseist surprinzător prin modul original de abordare a unor subiecte ce păreau epuizate, tradus cam peste tot, el apare în fine și la noi, grație Editurii Bastion, care ne oferă, în coordonarea lui Ciprian Vâlcă, capodopera *Breviar mediteranean*. Toată lumea cunoaște și recunoaște ca operă capitală în domeniu, monumentală lucrare de doctorat a lui Fernand Braudel, tradusă și la noi înainte de 1990, *Mediterrana și lumea mediteraneană în epoca lui Filip al II-lea*. Pe Braudel, însuși Matvejevic îl consideră magistrul său și al tuturor celor ce s-au simțit tentați de investigarea lumii mediteraneene. E de admirat atunci curajul nebun cu care s-a aventurat într-o nouă cercetare cu aspirații exhaustive, a aceleiași lumi. Cele ce l-au scos la țarm și i-au asigurat succesul la care, poate, nici el nu se aștepta, au fost, cum ziceam, modul insolit și unghiurile neașteptate de abordare, amestecul de știință, erudiție, poezie, filozofie, artă literară și pasiune. Dar cu ce preț? *Să sparie gândul*: între prima și ultima pagină a *Breviarului mediteranean*, Predrag Matvejevic a concentrat în esențe tari, treizeci și trei de ani de viață petrecută în călătorii, în lecturi, meditații, reflecții și visări.

În prefața acestei extraordinare cărți, Claudio Magris – cine altul? – avansează o sintagmă bizară: "o filologie a mării". Ea e derivată dintr-o aserțiune a lui Matvejevic – "Filologia ne descoperă o parte a istoriei mării noastre" – iar bizareria nu e decât aparentă. Justificarea ei stă, dincolo de formația lui Matvejevic, în prisma filologică – literară, lingvistică, etimologică – prin care sunt scrutate toate fenomenele specifice Mediteranei. E momentul aici să precizăm că *Breviar mediteranean* nu e un memorial de călătorie, ci o recoltă a tuturor călătoriilor sale reale sau virtuale, livrești, un enorm sac de voiaj pe care, într-un sfârșit, îl deșartă sub ochii uluiți ai cititorului. Într-un loc Matvejevic comentează termenii pe care vechii greci îi foloseau pentru a denumi călătoria: *periplous*, navigația, *anabasis*, călătoria pe uscat și *periegesis*, călătoria pe uscat și pe mare, dar și descrierea ei. *Breviar mediteranean* ar putea fi astfel citit și ca o concluzie a numeroase *periegesis*, uneori cu pasul, cămila sau măgarul, pe țărnișuri sau dincolo de ele, cu veliere, șalupe și vapoare de-a lungul țărmurilor, în larg sau printre insule, cu forța gândului prin nenumărate biblioteci și "arhive pe care puțini le cunosc și aproape nimeni nu le cercetează." Unicitatea cărții se impune încă înainte de lectură prin surpriza oferită în conținutul și modul de articulare al celor trei secțiuni în care e structurată. Autorul însuși ține să lămurească rațiunea soluției la care a recurs în sistematizarea profuziunii de material care amenința să-l copleșească, deturnându-i bunele intenții înspre un expozeu didactic și arid. Și o face nu într-un capitol liminar, cum se obișnuiește, ci undeva pe parcursul demersului său mereu fluent, lejer, aparent nesupus vreunei rigori, alunecând de la una la alta, în maniera "fiindcă veni vorba...", ceea ce contribuie semnificativ la puterea de seducție a întregului: "Materialul din acest periplu este împărțit în trei părți. În prima domină descrierile, în a doua imaginile, iar în cea de a treia termenii: *breviar*, *hărți*, *glosar* (s. aut.) Una și aceeași călătorie se desfășoară mai întâi prin locurile pe care le-am vizitat, apoi prin hărțile pe care le-am studiat și la urmă prin cărțile pe care le-am citit."

Predrag Matvejevic scrie despre Mediterana cu pasiune și tandrețe, numind-o

aproape tot timpul "marea noastră", așa cum grecii antici, iar pe urmele lor, romanii și celelalte neamuri riverane o numeau. Născut la Mostar, pe Neretva, ale cărei ape l-au atras spre Mare, se consideră centraleuropean și e convins că influența Mediteranei dincolo de țărnișuri s-a răsfrânt și asupra Europei Centrale. Ceea ce, mai curând decât o realitate, e o credință a sa, indusă de seducția pe care Mediterana o exercită asupra-i, cu popoarele, culturile, religiile ei, cu flora și fauna, cu meseriile și uneltele, cu vânturile, lumina, miresmele și duhurile ei, cu miturile și enigmele pe care încearcă să le dezlege, iar când nu poate, se dă bătut, căci "La unele întrebări se încumetă să răspundă doar șarlatanii." Aspirația sa nu e atât să dezlege enigme, cât să extragă din lucruri, fenomene și întâmplări "anumite însemne ale memoriei și ale povestirii." Așa face în secțiunea *Hărți*, tranzitorie între *Breviar* și *Glosar*. "Spiritul marilor hărți, spune Matvejevic, este cosmopolit și ecumenic", asemenea spiritului mediteranean, dar a rezuma istoria lor nu e deloc ușor, iar "Hărțile vechi nu ne pot descoperi fața Mediteranei, ci doar ridurile ei." Ceea ce nu le face mai puțin seducătoare. În prima secțiune, *Breviar*, informația, descrierea și comentariul fuzionează în secvențe, ca și în *Glosar* de altfel, unde interpretarea filologică, pornind de la scrierile antichității până la contemporanii D.H.Lawrence, Huxley, Durrell, Babits, Bahr, Camus, Kundera, e predominantă, titluri din *Breviar* regăsindu-se în lumină filologică în *Glosar*. Aproximativ fiecare din aceste secvențe o încheie de obicei cu o reflecție concluzivă: "Pe Mediterana, spiritul îmbătrânește mai încet decât trupul"; "Euxinul este totuși inseparabil de Mediterana, strâmtoarea Bosforului n-a reușit să le separe de tot"; "Cu cât știm mai multe despre marea noastră, cu atât o privim mai puțin de unii singuri"; "Istoria farurilor este istoria nostalgiei și a singurătății"; "Atlanticul este marea depărtărilor. Mediterana este marea vecinătății, iar Adriatica este marea apropierii. Astfel se și deosebesc porturile lor." Matvejevic nu-și uită nici o clipă obârșia: predilecția sa pentru Adriatica și litoralul dalmatian e irezistibilă. Fără părtiniri local-patriotice totuși, ceea ce e vizibil mai ales în modul corect în care comentează prezența și aportul feluritelor neamuri la spiritul mediteranean. Fie că e vorba de iberici sau balcanici (inclusiv vlahi, români, aromâni), de evrei sau greci, de provenșali sau magrebieni, tonul său atestă implicarea afectivă, respectul pentru toate culturile și tradițiile, în absența oricărui parti-pris și cu evidentă preocupare pentru pregnanța expresiei. Exemplare mi se par, pentru stilul întregii cărți, cele câteva rânduri esențializate poetic prin care-i evocă pe beduini, considerați și ei printre vechile neamuri aflate în simbioză mediteraneană: "Nu am reușit să-i cunosc prea bine. Încotro mergeau și de ce? Nu știam dacă se duceau sau se întorceau, dacă aparțineau vreunei nații, dacă o căutau, dacă aveau nevoie de ea [...] Granițele lor sunt orizonturile, nu au nici regi, nici steaguri. Limba pe care o vorbesc aparține diferitelor limbi din jur, dar este totuși a lor [...] Se pare că nu fac deosebire între început și sfârșit. Oazele sunt porturile lor, caravanele le sunt echipajele. Se orientează după stele ca și marinarii. Dunele sunt pentru ei valurile, uneori blânde, alteori furtunoase. Vânturile din deșert sunt la fel de puternice ca și cele din largul mării. Noaptea pe nisipurile africane sunt reci și enigmatice ca și cele pe apele Mediteranei."

Uimitoare în *Breviar mediteranean* este vocația enciclopedică a autorului care reușește performanța de a resuscita o lume în toată

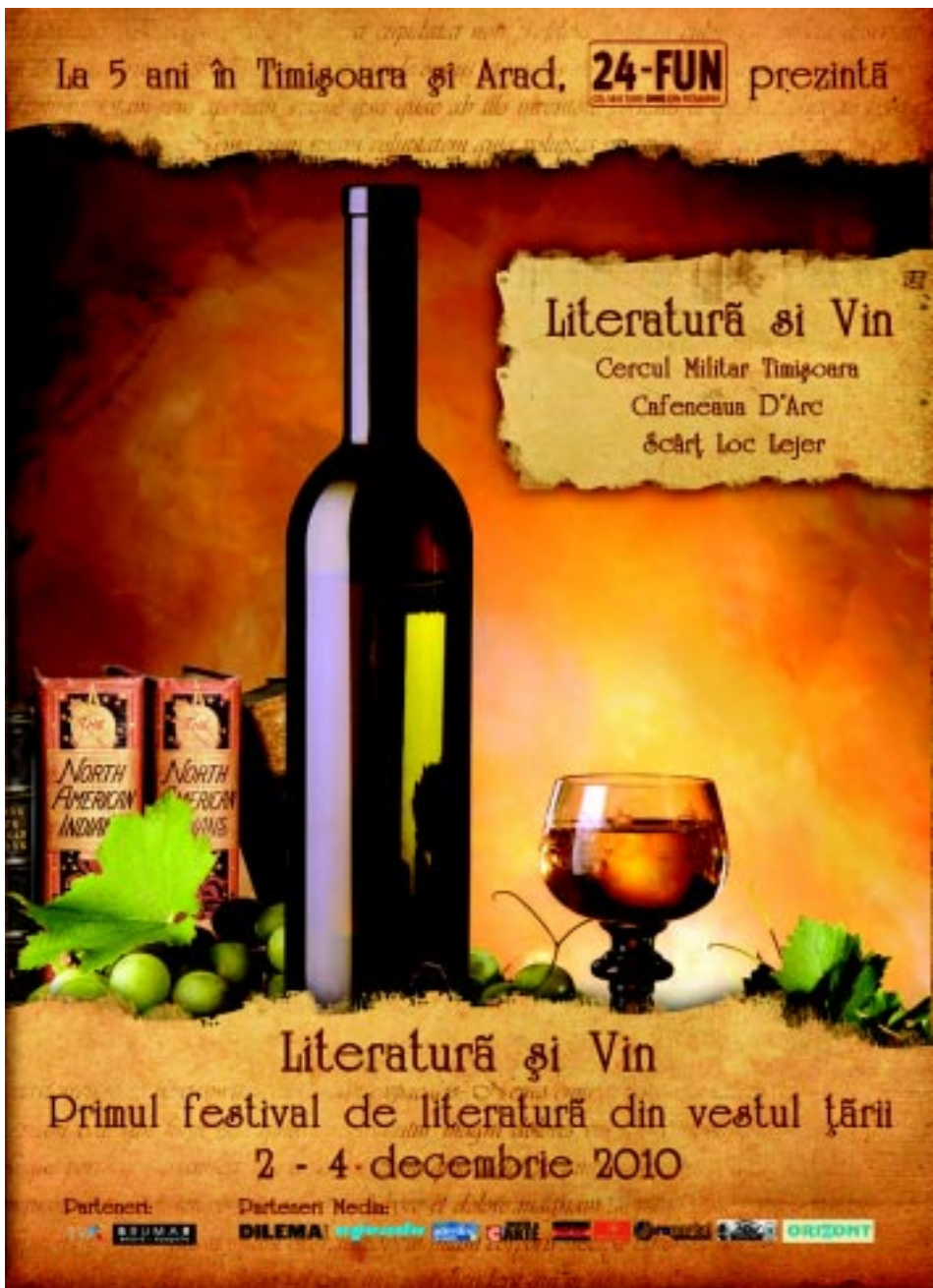
diversitatea ei, păstrându-i în același timp spiritul inefabil care-i conferă unicitate. "Mediterrana, spune la un moment dat Matvejevic, se poate compara cu un burete mare, îmbibat cu toate cunoștințele și priceperile." Cu un asemenea burete poate fi comparată și cartea sa, acest produs fabulos al unei extraordinare aventuri. O aventură fascinantă, de vreme ce l-a ținut captiv trei decenii. Răstimp în care, în răspăr cu nostalgia care-i infuzează paginile, nu poate ignora că se află la începutul unui nou mileniu, când constatarea care i se impune este aceea că, vai, nici Mediterana nu mai e ce a fost. Apartenența sa la prezent e sesizabilă mai ales înspre finalul cărții, înainte de acea *Tabula gratulatoria* de rigoare în orice lucrare de asemenea anvergură, când trece în revistă principalele idei care s-au vehiculat pe la toate reuniunile științifice pe teme mediteraneene la care a participat de-a lungul anilor și cu care este sau nu de acord. Aici își exprimă explicit, deși printr-o întrebare retorică, opinia marcată de scepticism asupra Mediteranei ca unitate distinctă, cu specificitatea ei, în perspectiva inerentei globalizări: "Nemulțumirea este poate [azi – nota R.C.] singura trăsătură comună a locuitorilor mării noastre." Și, mai departe: "Imaginea Mediteranei la începutul noului mileniu nu inspiră încredere. țărmul de nord rămâne în urma Europei, iar cel sudic în urma celui de nord. Întregul bazin mediteranean își caută locul care i se cuvine și pe care crede că-l merită. Se poate oare considera acest spațiu un *întreg* (s. aut.), în ciuda deosebirilor care îl divizează și a conflictelor care îl macină?"

La șizeci de ani după lucrarea de referință a magistrului său Fernand Braudel și întemeiat pe viziunea "timpilor istorici" consacrată de acesta, Predrag Matvejevic, soarece de bibliotecă și arhive și, deopotrivă, călător infatigabil, erudit sensibil și expresiv, oferă

o nouă imagine a Mediteranei, plină de viață și culoare, dar, în egală măsură, și de nostalgie insidioasă, refractare la orice tentativă a autorului de a le disimula. *Breviar mediteranean* va rămâne o nouă operă de referință în domeniu, al cărei șarm stă atât în alura ei interdisciplinară, cât și în accesibilitatea și caracterul ei delectabil. Calități păstrate, din fericire, și în traducerea lui Steva Perinaț care, în pofida câtorva mici viclene, rămâne absolut remarcabil în acest demers, fără îndoială dificil.

Predrag Matvejevic, *Breviar mediteranean*. Traducere din limba croată de Steva Perinaț. Timișoara. Ed. Bastion, 2010.

LECTIA DE IGNORANȚĂ

DESFIGURAREA ISTORIEI ÎN SECOLUL AL XX-LEA

VLADIMIR TISMANEANU

Am crescut într-o familie pentru care amintirea Războiului Civil spaniol era cât se poate de vie și dureroasă. Tatăl meu și-a pierdut brațul drept în bătălia de pe râul Ebro, în 1938. Avea 25 de ani, franchiștii au tras cu gloanțe dum-dum (interzise prin convenții internaționale), a fost rănit și exista riscul să sară în aer. Brațul i-a fost amputat pe front, la un punct sanitar, fără anestezie.

Mama, studentă la medicină în anul III, era infirmieră la Spitalul Internațional, unde a fost apoi tratat. Doctorul, de fapt directorul spitalului, un social-democrat german, se numea Glaser. Fiica sa, Erika (ai cărei părinți au murit în timpul bombardării Londrei de către naziști), avea să fie ulterior adoptată de Noel Field, personaj enigmatic implicat în marile procese staliniste de la Budapesta și Praga din anii '50. Sub numele Erika Wallach, avea să scrie ea însăși o carte cutremurătoare despre propria experiență carcerală în RDG. Mama mea a fost apropiată de Erika și a sperat mereu să o revadă. Nu s-a întâmplat. Marea jurnalistă Flora Lewis de la *International Herald Tribune* a cunoscut-o bine pe Erika, cu care a stat de vorbă pentru cartea ei despre Noel Field. Am discutat cu Flora Lewis despre Erika și despre războiul din Spania la Budapesta, în martie 1999, când a venit la conferința "Between Past and Future: The Revolutions of 1989 and Their Aftermath". În acel ciudat veac douăzeci, totul se lega, urmând parcă o logică borgesiană...

Ca mare mutilat de război, tatăl meu a făcut parte, împreună cu mama, din grupul care a ajuns în URSS în septembrie (sau poate octombrie) 1939, după înfrângerea taberei republicane și perioada petrecută la Gurs, în lagărul de refugiați din Franța (despre acele lagăre și acei refugiați de nimeni doriți, "scum of the Earth", a scris Koestler; într-un asemenea lagăr marele apostat a compus prima versiune din ceea ce avea să devină *Darkness at Noon*). Pe același vapor se aflau unii membri ai guvernului republican, între care Juan Comorera (alții pleaseră spre Mexic.) La Leningrad, pe demnitarii Republicii învinse îi așteptau Gheorghe Dimitrov și conducerea Internațională a III-a (tezaurul fusese de-acum acaparat de Kremlin). Din partea PCdR a venit secretarul general, Boris Ștefanov, care, deși anti-fumător fanatic, i-a oferit tatălui meu un pachet de țigări.

În anii războiului, ai mei s-au împrietenit cu comunistul spaniol Ramon Mendezona, ulterior membru al Biroului Politic. Erau la Moscova când a murit (s-a sinucis?) José Diaz, secretarul general al PC Spaniol în anii Războiului Civil. Mendezona a participat, din câte țin minte, la înmormantarea tatălui meu. Am fost eu însumi coleg de clasă și apropiat prieten, la începutul anilor '60, cu Alejandro Pujolar, fiul lui Federico Melchior, alt personaj important în ierarhia comunismului spaniol, directorul lunarului teoretic *Nuestra Bandera*. Familia lui Alex (așa îi spuneam noi) venise din Franta, cred că în 1961, când generalul de Gaulle decisese expulzarea militanților comuniști spanioli. Mama sa era pictoriță, un frate, Carlos, avea să studieze regia de film la Moscova. Locuiau într-un apartament din blocul în care se afla reprezentanța firmei aeriene Sabena. Au revenit în Franta după

1966. L-am mai revăzut o singură dată pe Alex, cred că în 1970, era într-o scurtă vizită la București.

În anii '70 am citit, grație prietenului meu Radu Stern, cartea lui Semprun *Autobiografia lui Federico Sánchez*. Era tradusă în românește, bănuiesc că la secția de documentare de la "Ștefan Gheorghiu", "numai pentru uz intern", cum se spunea în acea vreme. Circula clandestin, o citeau cei câțiva *aficionados* ai literaturii deziluziei și deșteptării. Cartea pe care o citea mama mea în momentul când s-a stins din viață era *L'écriture et la vie* de Semprun. Vorbește acolo despre Buchenwald și despre felul cum rememora, ca exercițiu de supraviețuire, pasaje din *Geschichte und Klassenbewusstsein*, cartea mesianic-marxistă a tânărului Lukács. O carte fără de care nu poți înțelege nimic din aventura intelectuală a veacului al XX-lea (Zizek o consideră una din cărțile sale de căpătâi, iată poate un motiv pentru admiratorii să o citească.)

Fac aceste digresiuni biografice pentru a arăta complexitatea lumilor care gravitează în jurul Războiului Civil din Spania. Cine vrea să știe mai multe pe acest subiect (despre interbrigadiști, de pildă), s-ar putea întâlni cu amintirile doctorului David Iancu (apărute la Editura Vitruviu.) Dr. Iancu a fost voluntar în Brigăzile Internaționale, apoi medic în China, în armata lui Mao. De-a lungul anilor am vorbit adeseori despre aceste sângărânde teme cu Agnes Heller și Ferenc Feher, cu G. M. Tamás, cu Adam Michnik, cu László Rájk Jr. Ar merita citit și volumul de documente despre rolul sovieticilor în Războiul Civil spaniol editat de Ronald Radosh și publicat la Yale University Press. Nu invoc aceste nume degeaba. Povestea Războiului Civil este în inima demersului zizekian de recuperare a "cauzelor pierdute." Nu întâmplător se fac referințe la cântecele lui Ernst Busch (*Genossen in Graben. Singt alle mit/Lasst schweigen die anderen Lieder/Mit Panz und mit Fliegen so griffen sie an/Wir hatten nur Mut und Gewehre...*)

Copil fiind, plângeam ascultând un cântec faimos despre bătălia din Valea Jarama. Ori ascultându-i pe Ernst Busch, Paul Robeson și pe Pete Seeger cântând despre *los cuatro generales*. Trecură anii, am trecut și eu dincolo de imaginile înghețate maniheiste care demonizau dreapta și inocentau stânga (ori viceversa.) Știu că aceste rânduri îi pot irita pe mulți. Mitul Războiului Civil spaniol este de o tenacitate unică. Eram la Potsdam în 2005, la o conferință despre fascism și comunism. Între participanți, istoricul marxist Eric Hobsbawm, pentru care, orice s-ar fi întâmplat în ceea ce el a numit, corect, cred eu, *the age of extremes*, Războiul Civil din Spania rămâne ca un punct imaculat, un tărâm neprihănit, cauza republicană fiind și astăzi cea absolut dreaptă. Nici o îndoială, nici o rezervă. L-a susținut cu entuziasm fostul megaspion Markus (Mischa) Wolf. A intervenit atunci Tony Judt, care a încercat să nuanțeze lucrurile...

A fost vorba de folclorul romantic al unei stângi în care iluziile naive (sau lirice, vorba lui Malraux) s-au întâlnit cu calculele cinice ale comisariilor stalinistiști și cu cruzimea maniacală a franchiștilor. O confruntare pe viață și pe moarte în care ambele tabere au

recurs la violență extremă. În care niciuna nu putea invoca dreptatea absolută. În care una din tabere îl invoca pe Dumnezeu de partea sa, iar cealaltă își proclama logodna cu Istoria. De-o parte, intoxicată cu mitul fraternității internaționaliste, avea loc masacrul de la Paracuellos, cu gropile comune în care au fost aruncate cadavrele a mii de bărbați, femei și copii uciși de forțele republicane (viitorul secretar general al PCS, Santiago Carrillo, încă în viață acum, când scriu aceste rânduri, dând interviuri și ținând prelegeri la ai săi 95 de ani, era responsabil cu "ordinea" la Madrid în acel cumplit noiembrie 1936), erau profanate biserici și uciși preoți și călugărițe, de cealaltă parte, atașată simbolurilor autorității și ale unei ordini cazon, era bombardată Guernica și era asasinat Federico Garcia Lorca.

Simplu spus, și aici Orwell ne ajută enorm, nu există un singur adevăr despre

Războiul Civil din Spania. Nici azi nu știm exact numărul victimelor (de ambele părți.) Vindecarea rănilor este departe de a se fi încheiat. Rămâne însă un fapt de necontestat că stânga libertară (deci ne-comunistă) a fost ținta principală pentru acțiunile criminal-represive ale oamenilor lui Stalin, conduși pe linia NKVD de către Aleksandr Orlov, organizatorul masacrelor împotriva celor bănuți că sunt inamici "în chip obiectiv" (Orlov avea să "defecteze" la timp, conștient că risca să fie lichidat de către un comando de tipul celor pe care el însuși le organizase la Barcelona).

"Inamic obiectiv" – iată aplicarea "originală" de către Stalin a unei dialectici "vrăjite și întoarse pe dos" (Marx). Se pune în practică "democrația de tip nou" teoretizată de Togliatti, zis și Ercoli, unul dintre corifeii Cominternului stalinizat (Stalin, cum se spunea în epocă.)

NOU la HUMANITAS

Să nu uităm că Războiul Civil s-a derulat pe fondul exacerbarii climatului de isterie din URSS și din mișcarea comunistă internațională din anii Marii Terori ("Despre ipocrizia autocriticii" este titlul uneia din ultimele scrieri ale lui Gramsci, filosoful marxist care a scris în închisoarea fascistă faimoasele *Quaderni*, efort târziu și fără efecte de a se delimita de delirul proceselor-spectacol de la Moscova). Antifascismul a devenit acel principiu legitimizator, de fapt un instrument propagandistic de o eficiență uluitoare, pe baza căruia nimic din ce porunca ori făcea Stalin nu putea fi pus sub semnul întrebării spre "a nu aduce apa la moara" lui Hitler și Mussolini. Au fost anii în care Rațiunea s-a aflat sub atac, atât dinspre extrema dreaptă, cât și dinspre cea stângă.

Am auzit prima oară vorbindu-se despre Mihail Kolțov (jurnalistul favorit al lui Stalin, avea să fie rechemat din Spania în 1938, unde fusese corespondentul *Pravdei*, arestat, condamnat și executat ca "spion terorist" în 1940 sau 1942) și André Marty (comisarul suprem al Brigăzilor Internaționale, exclus din PCF ca "agent provocator" în 1952) când aveam 10 ani (ambii sunt personaje în *Pentru cine bat clopotele*.) Venise atunci în vizită în România Renato Bertolini, președintele Federației Internaționale a Rezistenților (FIR), a cărei filială din România s-a numit FIAP (după numele francez, *Fédération Internationale des Anciens Politiques*). De aici și cuvântul *fiapist*, cu multiplele sale conotații din epocă (iață încă un termen care n-ar trebui să lipsească dintr-o enciclopedie a comunismului românesc.) Mama mea îl îngrijise pe Bertolini în Spania, la spitalul din Barcelona (era după lichidarea POUM.)

I se spunea Sarpi, al său *nom de guerre*. Nu puteam ști, nu știu de fapt nici acum ce rol a avut Sarpi. A fost prieten apropiat cu Vittorio Vidali (comandanul Carlos al detașamentului de șoc comunist, *El quinto regimiento*, cu legendarii săi ofițeri, Lister, El Campesino, Galán, Modesto), deci Vidali, cel direct însărcinat, împreună cu stalinistul maghiar Ernő Gerő (după război, mâna dreaptă a lui Mátyás Rákosi), să-l asasineze pe Andreu Nin, liderul POUM (după ce fusese direct implicat, în 1929, se pare că împreună cu iubita sa, fotografia italiană Tina Modotti, alias Maria Ruiz, dar și Diego Rivera, în asasinarea militantului comunist cubanez Julio Antonio Mella, exilat în Mexic și suspectat de troțkism). Despre perechea Vidali-Tina Modotti iată ce scrie Claudio Albertani într-un articol publicat în 2005 de Fundația Andreu Nin: "La trayectoria de ambos resume de alguna manera las pasiones, las contradicciones y también los crímenes cometidos por una generación de comunistas adictos a Stalin." Textul are ca motto cuvintele lui Raul Vaneigem: "Hacer el presente implica corregir el pasado".

Vidali era unul dintre apropiații lui Luigi Longo (*nom de guerre* Gallo), comisarul politic al Brigăzilor Internaționale, cel mai apropiat colaborator al lui Palmiro Togliatti (*nom de guerre* Ercoli), urmașul acestuia în fruntea Partidului Comunist Italian. Ajuns în Mexic, Vidali, sub numele Carlos Contreras, a fost (împreună cu militanții staliști ajunși și ei acolo, Juan Comorera și Antonio Mije) unul dintre organizatorii atentatelor împotriva lui Troțki, care au culminat în august 1940 cu asasinarea intemeietorului Armatei Roșii de către agentul sovietic, tânărul comunist spaniol infiltrat în cercurile troțkiste, Ramon Mercader (amintesc aici romanul lui Semprun, *La deuxième mort de Ramon Marcader*.)

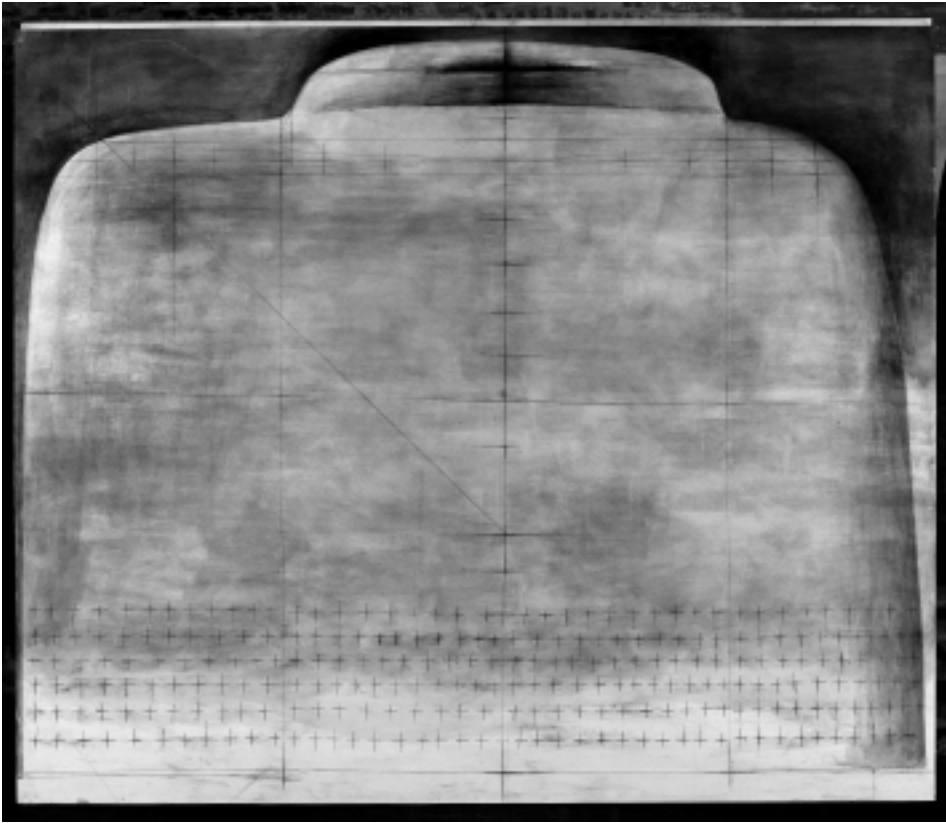
Tina Modotti a murit în 1942, în Mexic, suferind un infarct într-un taxi, dar mulți bănuiesc că a fost vorba de o moarte suspectă, de fapt de o crimă a NKVD-ului (prea știa multe și se pare că începuse să nutrească îndoieli asupra "cauzei"). În 1995, Muzeul de Artă din Philadelphia a organizat o expoziție a fotografiilor ei cu un grant generos oferit de cântăreața Madonna (o mare admiratoare.)

Am citit apoi pe nerăsuflăte memoriile (nu întotdeauna cinstite) ale lui Ilya Ehrenburg (i le recomand oricui dornic să vadă cum știa stânga post-stalinistă să se agațe de minciuni, ori de jumătăți de adevăr, dar și pentru capitolele superbe despre Babel, Pasternak, Mandelstam, Ahmatova și Tsvetaieva). Apoi, de-a lungul anilor, am citit cam tot ce se putea despre Războiul Civil: Hugh Thomas, Franz Borkenau, Pierre Broué, Guy Hermet, Anthony Beevor, Burnett Bolloten, Gerald Brenan, Stanley Payne, Paul Preston. Lista bibliografică este, acum, fără sfârșit (ar trebui adăugate zeci, poate sute de lucrări în spaniolă.) I-am citit pe Hemingway și pe Malraux. I-am citit pe apostatii comuniști Valentin Gonzales (celebru El Campesino), Jesus Hernandez, Fernando Claudin și Jorge Semprun. M-am apropiat și de cărțile supraviețuitorului POUM, Julian Gorkin. L-am parcurs pe Manuel Vasquez Montalban (*La Pasionaria y los siete enanitos*), îl citez în *Stalinism pentru eternitate* (cartea i-am dăruit-o lui Tony Judt, referentul editorial al lucrării mele despre comunismul românesc, cu care am stat de vorbă multe ore despre ceea ce povestesc aici). Am încercat să înțeleg cât a fost revoluție și cât contrarevoluție în acel fratricid național.

Georges Bernanos înțelesese că fiecare tabără avea adevărul ei, că aceste adevăruri erau incompatibile. Plecase spre Spania ca monarhist, dar a descoperit acolo idealismul și în partea opusă. A scris *Les Grands Cimetières sous la lune*, o carte pe care tânărul Camus o comenta astfel în *Alger républicain*: "Bernanos est un écrivain deux fois trahi. Si les hommes de droite le répudient pour avoir écrit que les assassins de Franco lui soulèvent le cœur, les partis de gauche l'acclament quand il ne veut pas l'être par eux. Il faut respecter l'homme tout entier et ne pas tenter de l'annexer".

Nimic nu a fost simplu în acel *imbroglio* istoric total. Înrolată de partea republicană (loialistă, cum se spunea în epocă), Simone Weil citește cartea lui Bernanos și îi scrie acestuia: "On part en volontaire, avec des idées de sacrifice, et on tombe dans une guerre qui ressemble à une guerre de mercenaires, avec beaucoup de cruautés en plus et le sens des égards dus à l'ennemi en moins. Je pourrais prolonger indéfiniment de telles réflexions, mais il faut se limiter. Depuis que j'ai été en Espagne, que j'entends, que je lis toutes sortes de considérations sur l'Espagne, je ne puis citer personne, hors vous seul, qui, à ma connaissance, ait baigné dans l'atmosphère de la guerre espagnole et y ait résisté. Vous êtes royaliste, disciple de Drumont – que m'importe? Vous m'êtes plus proche, sans comparaison, que mes camarades des milices d'Aragon – ces camarades que, pourtant, j'aimais.

Ce que vous dites du nationalisme, de la guerre, de la politique extérieure française après la guerre m'est également allé au cœur. J'avais dix ans lors du traité de Versailles. Jusque-là j'avais été patriote avec toute l'exaltation des enfants en période de guerre. La volonté d'humilier l'ennemi vaincu, qui déborda partout à ce moment (et dans les années qui suivirent) d'une manière si

répugnante, me guérit une fois pour toutes de ce patriotisme naïf."

Scriind aceste rânduri, lăsând memoria să-și urmeze cursul, mă uit la o fotografie în care părinții mei se află lângă Dolores Ibarruri, atunci când cea care i se spunea *la Pasionaria* a împlinit 80 de ani. Sunt în acea poză, împreună cu ai mei, Valter Roman și Mihail Florescu. După 1949, când voluntarii din Spania au devenit suspecți (schisma iugoslavă, procesul Rájk), au trecut cu toții prin înfiorătoare anchete de partid. Am citit amintirile lui Valter Roman, *Sub cerul Spaniei*. Nu doar Roman, dar și părinții mei puteau spune, împreună cu Unamuno, *Me duele España...*

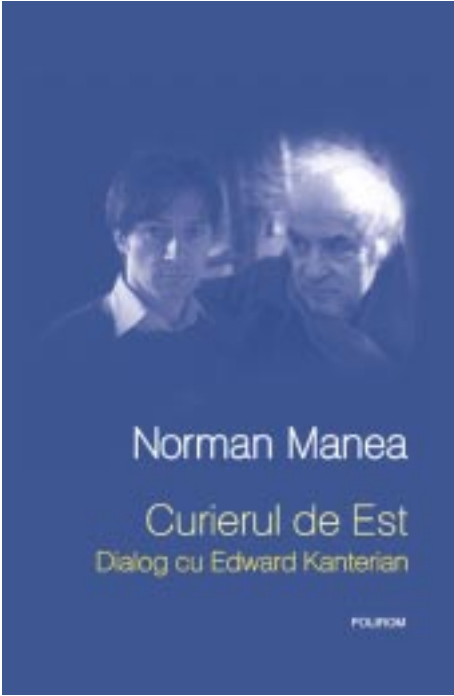
Îi îndemn pe cei interesați să citească orice biografie a lui Orwell spre a afla că în acel microcosm din Catalonia, în laboratorul dictaturii staliniste de la Barcelona în care au fost uciși criticii de la stânga ai cominternismului, a descoperit Orwell natura totalitară a sovietismului. La fel și Koestler (mai ales biografia acestuia datorată lui Michael Scammell.) Orwell a fost un socialist *sui generis*, anticomunist și antifascist. Acest lucru nu-l poate nega nici un intelectual de bună credință. A criticat

ipocriziile vremii lui și a avut un dispreț total pentru complicități totalitarismului. Cât privește faptul că am o pasiune pentru Kolakowski, nu văd nimic grav sau agravant în asta, orice ar spune admiratorii lui Alain Badiou. Fiecare cu pasiunile sale formative.

Nu am livrat întotdeauna lecturi scrise la "rece", mai ales atunci când am încercat să înțeleg în ce miraj, în ce păienjeniș al himerelor, amăgirilor, trădărilor și intrigilor fuseseră prinși părinții mei și, de fapt, o întreagă generație (la dreapta și la stânga.) Cine a citit *Ghilotina de scrum* poate își amintește finalul, acea scrisoare către Julien (personaj real, el însuși fost voluntar în Spania, trezit din somnul stalinist mai devreme decât alții), dar, cum observa Monica Lovinescu, și către tatăl meu, pe care am intitulat-o "Despre frenezia supunerii".

Să mai spun doar că în aceste zile recitesc romanul lui Petru Dumitriu *Ne întâlnim la judecata de apoi*. Mi-am amintit de acel pamflet al lui Petru Dumitriu în care autorul *Cronicii de familie* îi dădea lui Eugen Barbu un sfat pe care din păcate acesta nu l-a urmat: *Caliban, du-te la școală!* Un apel binevenit, astăzi, către toții Calibanii de școală nouă.

NOU la POLIROM

UN LIBERALISM TRĂIT

ALEXANDRU GEORGE

Fragmentele publicate în paginile 16-19 reprezintă ample selecțiuni din patru interviuri care apar în volumul "Repere intelectuale ale dreptei românești". Proiectul editorial apărut sub sigla editurii Humanitas, într-o colecție nouă ("Cultura libertății"), include zece interviuri cu zece lideri de opinie din lumea românească (atât din țară, cât și din străinătate). Tematic, interviurile gravitează, nu de puține ori polemic, dar de fiecare dată bine argumentat, în jurul ideii de "dreapta". Pe lângă Alexandru George, Lucian Boia, Neagu Djuvara și Andrei Cornea (cei patru care asigură acest dosar cu intervenții apărute în premieră în revista *Orizont*), în carte se pot citi interviuri și cu Virgil Nemoianu, Gabriel Liiceanu, Nicolae Manolescu, Vladimir Tismăneanu, Andrei Pleșu și Horia-Roman Patapievici. (Cristian PĂTRĂȘCONIU)

Cristian Pătrășconiu: Dumneavoastră aparțineți unui mediu liberal; ați avut contact cu mentalitatea liberală încă din copilărie. Când și cum ați devenit conștient că sunteți un liberal?

Alexandru George: Aș spune că întâlnirea mea cu liberalismul a fost una fizică, în sensul că m-am născut, cum spuneți, într-un mediu liberal, într-o familie care făcea politică într-un anume fel. Logic, te formai de mic copil cu o anumită mentalitate. Trăiai în anumite valori. De pildă, toleranța, ideea de patriotism moderat, foarte atent și foarte suspicios, fiindcă părinții mei se născuseră și trăiseră într-un mediu în care liberalismul era o noutate. Practic vorbind, după războiul de la '77, România s-a desprins – până atunci, era o provincie turcească. Și ce liberalism putea să fie – decît unul mascat? Însă mentalitatea liberală este mai importantă decît ideile propriu-zise. Eu cred că în familia mea, exceptîndu-i pe frații mai tineri ai tatălui meu, nimeni nu a citit nici o carte despre liberalism și nici nu ar fi putut formula, în sens livresc, o idee despre acest fenomen. Ei îl trăiau, trăiau liberalismul pentru că era normal ca ei, ai căror părinți fuseseră supuși turci și, de asemenea, supuși abuzurilor care au urmat mișcărilor de la '48 ale așa-ziselor protectorate rusești, să fie niște inși care, chiar dacă salutau regimul liberal (și aveau toată stima pentru oameni ca Brătianu, ca Rosetti, ca și Kogălniceanu!), își vedeau de treabă și nu făceau propagandă în favoarea ideilor liberale. Așa că nu pot să vorbesc despre pregătirea lor teoretică. Dar era altceva – era experiența liberală. Trăiau, cum spuneam, liberalismul; trăiau liberal! Foarte mulți negustori români – precedați însă de două generații de boieri, de acei boieri care au adus, într-adevăr, liberalismul în țara românească – voiau în Europa. Erau, cum se spune, înăuntru! Aveau relații comerciale cu Viena, cu Karlsbad (bunicul meu, de exemplu). Aici, la Karlsbad, era tîrgul cel mai mare de articole de menaj! Sau, cu zona asta, cu Praga, cu Boemia (toată lumea știe ce înseamnă vasele de Boemia!) Ei bine, el – bunicul meu – vedea acolo un regim care îi plăcea prin legalism, prin ordine. Era o monarhie absolută, nu era o democrație. Totuși, era incomparabil mai bine decît era la noi și chiar decît era în Rusia, pentru că, acolo, în Rusia, era o autocrație, în care țarul nu dădea socoteală nimănui. Sultanul turcilor putea să taie capul colaboratorilor lui cei mai apropiați, la acea vreme. Un sultan, cînd se suia pe tron, își asasina toți frații rivali. Ei bine, lucrurile astea nu se întîmplau la noi, dar nici departe nu eram, atunci, de ele. Și, sigur, ca orice creștin, ca să spun așa, oricine care cultiva valori morale de tipul ăsta, o să fie înclinat în mod clar mai mult spre liberalism decît spre despoțiile astea absolute. Așa s-a întîmplat și cu mine! Eu m-am născut într-o perioadă de triumf, dar, totodată, și într-una de criză a liberalismului. M-am născut în 1930, într-un moment cînd regele României era Mihai I. Un băiat de 8 sau de 9 ani, cît avea el atunci. Apărea pe cutiile de bomboane, îl vedeam la școală – ăsta era regele! Acest rege a fost detronat de propriul său tată și atunci s-a văzut, dintr-odată, că legalismul

ăsta era destul de subred, din moment ce însuși regele putea să încalce legea. El, e adevărat, nu a făcut-o la modul grosolan, dar a făcut-o totuși într-atît încît să se schimbe regimul din România peste noapte.

– Așadar, liberalismul a fost pentru dumneavoastră ceva natural. El nu a survenit brusc, a venit prin acumulare, a fost un liberalism trăit. Ce fel de liberalism era? Cum l-ați descrie?

– În general, liberalismul, ca și libertatea, este un concept foarte larg. Libertatea nu se poate defini. Asta au stabilit încă din antichitate filozofii și nimeni nu încearcă să facă treaba asta.

– Sau se poate defini, dar nu e o definiție care epuizează acest concept...

– Da. E ceva ce ține, la modul profund, de ființa umană. Pe de altă parte, să nu uităm că foarte mulți oameni – statistic, cei mai mulți! – vor să fie supuși. Adesea, vor să fie stăpîniți de cineva, dar în condiții așa-zicînd omenești. Să fie ca o despoție luminată. Liberalismul, aplicat ca atare, duce la o viață de riscuri. Liberalismul meu, trăit, a fost o viață de riscuri. Îți asumi dreptul de a protesta, de a nu te supune și asta duce la conflicte. La strămășii mei din ambele familii, fiindcă și mama mea aparținea unei familii de antreprenori! am observat toleranță, blîndețe, nu supusenie. Nu slugărnicie – erau oameni cu demnitate. Oamenii ăștia se născuseră liberi.

– Chiar vroiam să vă întreb care sînt coordonatele principale ale acestei viziuni liberale pe care o asumați și pe care o împărtășiți?

– Aș vrea să rămîn puțin la ceea ce am spus mai sus. Din alte puncte de vedere, strămășii mei erau autoritari, aplicau în casa lor și în relațiile cu alții un regim rigid. Mama, ca principii, era o conservatoare, nu era o modernizatoare. E adevărat, la mine a fost și o situație specială, fiindcă atît mama, cît și tata, erau oameni în vîrstă cînd m-am născut eu. Tatăl meu ar fi putut să fie bunicul meu. Așa că am ajuns să am experiența unui tată în vîrstă. Eu nu l-am apucat pe tata tînr, nu l-am apucat decît foarte puțin, fiindcă a murit cînd eu aveam șase ani. El nu făcea o politică liberală activă și, ca și tatăl lui, vota pentru "roșii". Așa se numeau liberalii și conservatorii li se spunea "albi". Nu era termenul ăsta de "liberal" și "conservator".

– Care au fost reperele intelectuale care subîntindeau viziunea dumneavoastră despre liberalism?

– Repet, eu nu m-am format teoretic în spiritul liberalismul. Eu am trăit într-un mediu liberal. L-am respirat, ca să zic așa. Folosesc o expresie care aparține unui poet – "era în aerul atmosferei". Poate că sună puțin ridicol, dar mie îmi place. Liberalismul era în aerul atmosferei. A venit apoi un moment – noi, după 23 august 1944, după ocupația rusească, a trebuit să ne revizuim sau chiar să ne formulăm unele concepte. Nu numai eu, cum spuneam, ci majoritatea! Ne-am aliat atunci cu rușii, necrezînd în nici un caz, părerea mea, că ni se va impune un regim de duritatea celui care avea să fie regimul comunist. Toată lumea și-a închipuit că vom plăti niște datorii, că vom pierde Basarabia, în fine, și că, după ce vom fi încheiat aceste socoteli ne vom

vedea de treabă și de drumul nostru. Nu ne imaginam că Regele, marele erou al acestei acțiuni, va fi gonit din țară. Cu atît mai de mirare în cazul lui, cu cît, nu mult înainte de abdicare, fusese decorat cu Ordinul Victoria – era un Ordin pe care nu îl aveau decît doi oameni, generalul Eisenhower și el. Era dat de ruși, de Stalin! Doar cei doi erau dintre străini decorați cu o asemenea distincție. Asta a fost un șoc pentru opinia publică românească. Se ajunsese atunci ca unii să spere la un război între SUA și URSS și au fost cîteva momente în care el se putea declanșa. Cînd au venit rușii în România, aveam 14 ani. Însă efectele ocupației lor au venit mai tîrziu. Nu au venit dintr-odată.

– Chiar voiam să vă întreb – ați simțit de la început că acest regim comunist reprezintă, cum să spun, TOTUL? L-ați simțiti nemilos, într-un mod radical de la bun început? Credeați că va ucide sau că va încerca să ucidă tot ce e diferit?

– Nu, nu. Iată de ce e nu: rușii, cînd au venit, au promis cu totul altceva decît ceea ce avea să fie nu peste mult timp. În parte, s-au și ținut de cuvînt. Nu uitați un lucru: rușii ne-au dat Ardealul. Probabil că puterile occidentale nu ni l-ar fi dat. Stalin ne-a sprijinit și ne-a sprijinit într-o serie întreagă de evenimente. Granițele noastre actuale sînt granițele care au fost stabilite în 1916, înainte de a intra noi în război, de guvernul țarist, de guvernul român și de guvernul francez într-o casă care ar trebuit să aibă o placă memorială – casa lui Vintilă Brătianu de pe strada Țăranilor. S-au dus acolo ca să nu îi prindă spionajul german și să vadă ce fac. Harta României actuale este harta stabilită acolo! E o hartă pe care Stalin a respectat-o. În același timp, toate țările care au rezultat din Tratatul de la Versailles au acum alte granițe. Cum să spun, noi am avut atunci din partea rușilor o confirmare istorică, una care rămîne și astăzi. Pe de altă parte, după ce rușii au obținut victoria – cîtă a fost! – în război, ei și-au ridicat pretențiile. Atunci am început să bănuim că vor merge foarte departe, într-un fel știam pînă unde vor merge. Dintr-un popor biruitor va ieși o formulă de conducere

care, pînă la urmă, i-a dus într-un impas major – inclusiv o dușmănie a țărilor socialiste care au devenit în timp, multe dintre ele, foarte antisovietice. Nu e deloc adevărat – și asta este împotriva lui Marx! – că proletarii nu au patrie, că proletarii germani nu se vor bate niciodată cu proletarii francezi. S-au bătut! S-au bătut și între ei. Asta a observat și Aristotel, acum două mii și mai bine de ani – că cele mai sîngeroase războaie sînt războaiele civile, războaiele fratricide.

– Ați avut iluzii în privința comunismului? Ați crezut cîndva, cumva, că regimul comunist va fi mai puțin rău decît s-a dovedit a fi?

– Mulți au și am crezut că nu va fi așa de rău pe cît avea să fie. Pe de altă parte, ai noștri, din slugărnicie – ca să se mențină la putere Gheorghiu-Dej cu banda lui! – veneau în întîmpinarea dorințelor lui Stalin. Noi, pentru Stalin, eram o problemă terminată. Toate cuceririle lui erau făcute ca să iasă spre Europa Occidentală și marele lor vis imediat de atunci era să se ducă în Grecia – acolo unde și acum grecii, se pare, îi așteaptă cu brațele deschise. Visul lor era să treacă în Orient, să pună mîna pe petrol, să treacă în Iran – o țară, de altfel, foarte bogată.

– Revin: dumneavoastră ați avut iluzii în privința comunismului? Ca sistem?

– Eu am avut și o situație specială: dintr-un om de formație, hai să spun așa, umanistă, am ajuns să lucrez între tehnicieni. Mi-am găsit un serviciu, binecuvîntat de Dumnezeu din punctul ăsta de vedere, din punctul de vedere al liniștii, la un Institut de cercetări științifice. Eram și eu un funcționar acolo, lucram la comisia de inovații, țineam niște hîrtii, leafă mică, dar onorabilă...De acolo, mi-am dat seama de diferența, în defavoarea comunismului, a tehnicii. Rușii erau atunci, cum să spun, la nivelul piramidelor. Nu a catedralelor gotice, doar a piramidelor! Rușii erau la nivelul pietroaielor cărate în spate.

(fragmente)

Interviu realizat de
CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU

NU EXISTĂ NIMIC CARE SĂ NU MERITE SĂ FIE SPUS

NEAGU DJUVARA

Cristian Părtășconiu: Aveți succes și spuneți că nu e vina dumneavoastră. Vă supără succesul?

Neagu Djuvara: Nu, bineînțeles că nu mă supără, te gâdilă în mod plăcut, dar are foarte multe laturi supărătoare sau laturi care îți îngreunează viața. Să vă spun un lucru aici, dat fiind că nu am sentimentul că este un merit și, de altfel, nici nu îmi place cuvântul asta de 'merit': te-a născut Dumnezeu într-un fel și pe altul l-a născut într-un alt fel. M-a făcut Dumnezeu cu un spirit oarecum agreabil și cu o voce bună pentru microfon. Dintr-odată, ești fotogenic și bun de vorbă la un microfon. Eu m-am tot întrebat de când m-am întors în România: Domne, eu sînt un om mai mult sau mai puțin necunoscut, în afară de reputația, de altfel exagerată, pe care mi-au făcut-o posturile românești din străinătate, adică Radio Europa Liberă, BBC, Voice of America, care, de fiecare dată cînd ori am apărut undeva, ori am făcut o conferință sau am scris o carte le mai exagerau puțin. Așa că, pentru intelectualitatea română am sosit și imediat am fost adoptat ca o personalitate culturală care se întorcea în țară. Să nu uităm că aveam peste 70 de ani, aveam 73 de ani cînd m-am întors, dar eram foarte tînră de caracter. M-am mirat dintr-odată – domne, dar cum se face că lumea, pînă și cei pe care îi atacam în mod răutăcios, mă respectă. Și atunci îmi ziceam - asta e un dar pe care îl ai și, vorba lui La Rouchefoucault este foarte interesantă, e un aer pe care ți-l dai tu însuși în mod inconștient și prin care uzurpezi respectul celorlalți. Și atunci mi-am zis că poate chestia asta mi se aplica și mie. Eu eram foarte ahtiat după viața politică, din păcate însă, la fel ca foarte mulți din generația mea - mă gîndesc la nume ilustre precum Cioran, Eliade, Noica și mulți alții - am fost și eu molipsit de simpatia pentru Legiune. Asta nu am ascuns-o niciodată, fiindcă mi-am zis că este o lașitate. În perioada comunistă, cînd într-adevăr erai înfierat dacă ai avut simpatii pentru Legiune, erai aruncat la gunoi. Eu ziceam cînstit că la vîrsta de 17, 18, 20 de ani am fost atras către această mișcare nițel arhaizantă, care vorbea o limbă romanească veche, care vroia să se bizuie pe religie ca să ne... Din cînd în cînd eram totuși foarte speriat. Ziceam: stați domne, ia uite, Codreanu a omorît pe cineva, a omorît pe prefectul ăla de la Iași. Pe urmă, din ce în ce mai rău cînd l-a omorît pe Stelescu, și cu dansul ăla... Mi s-au părut foarte urîte și m-am simțit oarecum reticent, dar asta nu m-a împiedicat foarte mult timp să cînt cu suflul cîntece legionare inclusiv din alea care, ulterior, au fost preluate de comuniști "La luptă muncitori, cu frunțile în soare..."

– Regrețați această pasiune? Era o rățacire a tineretii?

– Sigur că da. Adică o regret, dar o constat și constat că nu sînt singurul. Fac parte dintr-o generație întreagă despre care persoane din generațiile dumneavoastră - și constat o carte scrisă acum despre Noica - pur și simplu nu înțeleg cum de creiere superioare s-au putut lăsa nu numai atrase, dar era să zic chiar îmbătate intelectual de personalitatea lui Codreanu.

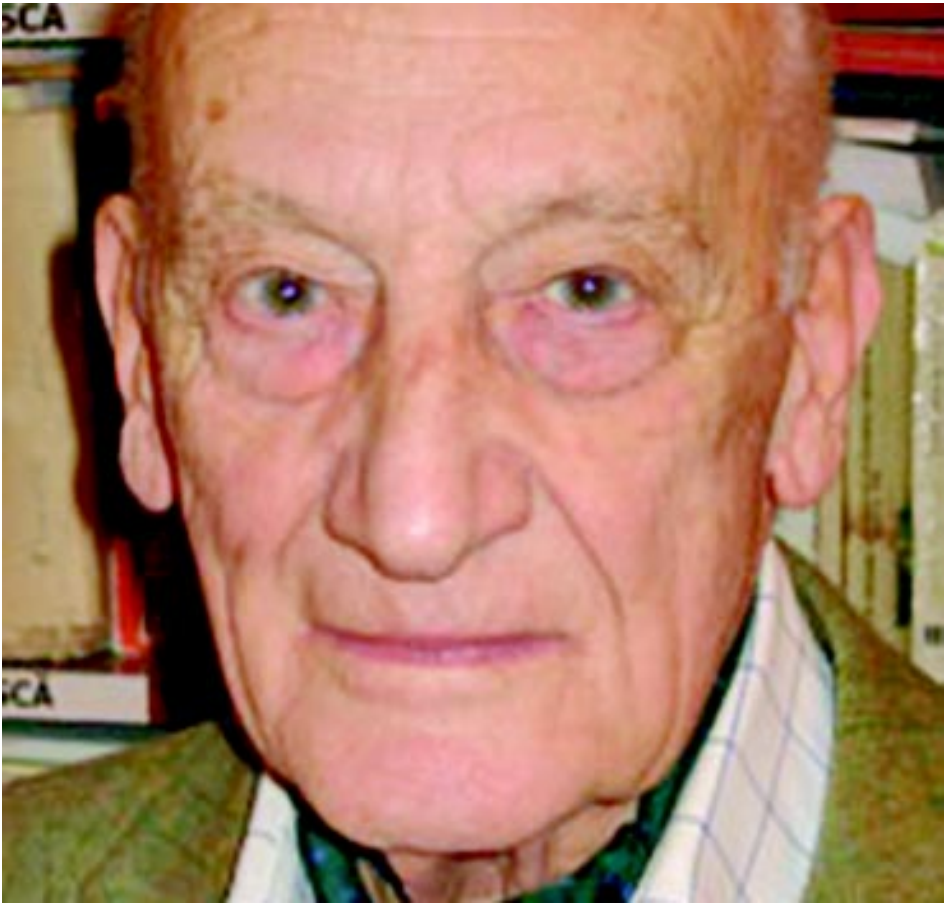
– Cum anume ați fost confiscat? Putea fi un intelect superior confiscat de o asemenea retorică? Era un aer, nu?

– Băgați de seamă că eu eram student în străinătate. Deci, nu am apucat să fiu cu adevărat înregimentat, să primesc pecetea șamd. Dar cîțiva legionari care au venit la Paris ne-au făcut școala, ca să zic așa; am ieșit timp de cîteva luni pe străzi, la Paris, cîntînd cîntece legionare. Și cu iluzia că într-adevăr se căuta înșănătoșirea romînilui

care prea se lăsa pe tînjeală, prea are tendință la hoție, și noi credeam că într-adevăr... Dar, cît i-am văzut la putere, în cele 3-4 luni în care au fost, cu asasinatelor de la Jilava, cu asasinarea lui Iorga, atunci într-adevăr am fost șubrezit serios. Atunci eram la serviciu militar, am fost la razboi. Și după 3 ani de militărie, am intrat aproape accidental la Ministerul de Externe. În primăvara lui 43. Norocul meu fusese că regimentul Mihai Viteazul cu care am făcut 5 luni pînă la Odessa, a fost așa de dărîmat... Eu dau mereu cifra asta pentru că o știu din cele spuse de un coleg al meu de promoție care era alături de colonel în ajunul căderii Odesei cu regimentul meu. Eu fusesem rănit și de abia venisem de la spital. Deci nu am fost în ultimele zile. Acest coleg al meu mi-a spus că în ajunul căderii Odesei, Regimentul Mihai Viteazul care plecase cu 1800 de oameni și mai primise după 5 luni alți 1200, deci avusese 3000 de oameni, mai avea 92 de oameni valizi. Asta e un lucru pe care, dacă îl spui unui american, crede că spui basme. La ei, dacă a dispărut zece la sută din contingent, consideră că este o pierdere uriașă. La noi, 92 din 3000 rămăseseră valizi după 5 luni de război. Asta era armamentul romîin, pe urmă mai era și felul în care se trimitea lumea la măcelărie.

– De ce vă spuneți Moș Neagu? Și de cînd?

– Asta o spun în glumă pentru că mă distrează faptul că pe românește Moș Neagu e un cuvînt întreg, și Moș în multe regiuni, mai cu seamă în Moldova, este unchi. Deci eu pot să fiu numit de rude mai tinere și mai îndepărtate Moșneagu și iese Moș Neagu. Deci, semnez anumite scrisori "Moș Neagu". Revin puțin la sfîrșitul serviciului meu militar. Întîmplător m-am hotărît, căci mi s-a spus că există un concurs, pentru Ministerul de Externe. Eu nu am avut vocație de diplomație deloc. Fusesem dezgustat de diplomație tocmai de membrii familiei mele care făcuseră parte din această mare instituție. Bunicul meu fusese diplomat de carieră, fratele tatei, Radu Djuvara, fratele bunicului fusese ministru de externe, alți veri de-ai noștri fuseseră consilieri juridici, deci am trăit de mic copil în atmosfera de Minister de Externe. Dar totdeauna mi s-a spus să nu mă bag în diplomație, căci la posturile interesante nu se trimit decît politicieni, diplomatul de carieră foarte rar apuca un post din marile țări. Am intrat însă într-un fel de disperare pentru că vedeam că se termină războiul și mi-am spus că după război, probabil, o să se reducă mica moșie pe care contam ca să mai fac studii de istorie. Hai să intru în diplomație, și am intrat întîmplător! Și acolo am avut pe omul care m-a însemnat cel mai mult în viața mea - Victor Rădulescu Pogoneanu, noi îl numeam Pichi Pogoneanu, care era subdirectorul cifrului și al cabinetului, un om absolutamente remarcabil și care la 34 de ani avea o autoritate și o inteligență absolut extraordinare. Sînt convins că el se credea viitorul Titulescu al României. Bineînțeles, a avut o atitudine la procesul Maniu. Toți cei care au fost martori au zis că a fost absolut cel mai curajos, cel care îi ataca pe judecători șamd. Bineînțeles că i s-au dat 25 de ani de închisoare, era deja paralytic, umbra în două cîrje. Și, cu toată boala progresivă pe care o avea la coloana vertebrală, el a stat 15 ani pînă să moară în închisoare. Ori, el era omul care m-a convins că, vorba lui Churchill, parlamentarismul și regimul partidelor e deplorabil, detestabil, dar e cel mai puțin rău din cîte există. Și de atunci sînt absolut convins de acest lucru. Pe de altă parte, familia mea de 150 de ani era liberală, deci în mod absolut firesc m-am înscris în Partidul Liberal, în '90, cînd m-am

întors în țară.

– De la cine ați învățat să povestiți? Cum ați învățat să povestiți?

– Eu cred că asta nu se învață. Nuuu, asta nu se învață, te naști cu darul de povestitor sau nu. Sau, de pildă, dragostea pe care o poți avea cu anumiți autori - întîmplarea că Ion Ghica era unchiul mamei mele, deci am avut o simpatie pentru el și cînd i-am citit scrisorile către Vasile Alecsandri, am rămas absolut entuziasat cînd povestea una, alta, deși el a fost oarecum un fel de maestru mort de mult, dar care mă inspira. Pe urmă, și din literatura franceză, cei care povestesc frumos, cum e Guy de Maupassant sau Alphonse Daudet, sînt autori pe care i-am internalizat.

– Pe care i-ați făcut carne, nu doar cămașă...

– Da, da. Să știi să spui un lucru, să-l rezumi în așa fel încît să pătrundă la celălalt cu dramatism.

– În măsura în care putem vorbi de un stil Neagu Djuvara, ce anume considerați că e definitoriu pentru acest stil? Stil inclusiv de a povesti, de a scrie istoria, de a înțelege istoria pînă la urmă.

– Dacă e vorba să îmi dau eu însumi note, ca să spun așa, prima notă pe care o reclam e că nu mă dau în lături de la nimic - adică un fel de reticență pe care o au istoricii noștri chiar și cei mai mari, și asta de 150 de ani, de a spune anumite lucruri care li se par că nu sînt favorabile imaginii României, asta e un lucru pe care îl recuz absolut. Adică, eu dacă consider cutare lucru ca fiind adevărul istoric, ca fiind realitatea așa cum s-a întîmplat, o spun categoric, chiar dacă în ochii publicului e oarecum nefavorabil. Dar, să vă mai spun ceva. Cum poți tu să știi astăzi, în anul 2010, că cutare lucru este favorabil imaginii României. Același lucru peste 20 - 50 de ani va fi văzut cu alți ochi. Pentru mine, regula numărul 1 e că nu există nimic care să nu merite să fie spus. În al doilea rînd, cred că succesul pe care l-am avut ca profesor vine de la faptul că nu vorbesc absolut deloc în limba de lemn. Adică în felul clasic, academic de a vorbi. Nu! Eu vorbesc lucrurile cele mai serioase, și chiar cele mai profunde, în limbajul de fiecare zi. Asta e foarte important. Sinceritatea și limbajul direct, limbajul natural,

firesc de toate zilele! Și asta place tineretului.

– Există rețete pentru farmecul dumneavoastră? Lucrați după o rețetă sau pur și simplu sînteți...

– Nu. Așa este de la Dumnezeu citire. Eu nu mă studiez, nu sînt actorul de teatru. Nu sînt actor. Cu toate că îmi place teatrul și am și făcut teatru. Îmi place să mă pun în pielea altuia, asta e clar. Dar asta totuși e o dovadă că nu sînt împăunat de persoana mea, că mi-e indiferent să mă bag în pielea lui cutare Tartuffe sau mai știu eu cine din piesele de teatru.

– Rămînem puțin la ideea de istorie povestită. Dumneavoastră povestiți altfel despre stînga decît povestiți despre dreapta? Există în discursul dumneavoastră o egalitate de șanse pe care o dați ideii de stînga și ideii de dreapta? Dumneavoastră, ca istoric, în primul rînd, ca observator al istoriei ideilor, al istoriei politice.

– Am zis că nu îmi place cuvîntul "obiectiv" din motive etimologice. Pentru că "obiectiv" înseamnă că te transformi ca o piatră, ca un obiect. Pe cînd un istoric, ca să înțeleagă pe ceilalți, trebuie să fie subiectiv. Carevasazică, istoricul nu trebuie să fie obiectiv, ci trebuie să fie subiectiv și de fiecare dată să se pună în pielea ceilalalt. Și dacă are mult curaj și multă inteligență și nu iubește pe unguri sau nu-i iubește pe ruși, dar cînd expune teza ungurului sau teza rusului trebuie să aibă curajul să o expună cu simpatie. Simpatie în sensul etimologic al cuvîntului - a suferi împreună cu... Așa că din punctul ăsta de vedere față de străini... Acum dumneavoastră mă întrebați și față de curentele de gîndire politică. Aici este clar că nu pot fi foarte nepărtinitor. Fiindcă eu consider despre comunism și despre doctrina marxistă că au fost așa de dăunătoare nu numai țării noastre, dar globului întreg. Adică așa vrea Dumnezeu din cînd în cînd să se nască o... Marxismul a fost o erezie a civilizației occidentale, ca să vorbim în termeni bisericești.

(fragmente)

Interviu realizat de
CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU

CINE ARE DREPTATE?

ANDREI CORNEA

Cristian Pătrășcoiu: Ce tablou ideologic, cât mai policrom cu putință, ați putea desena despre inteligența română după 89? Mai ales privind din perspectiva raportării la principii, la idei, la doctrine, la ideologii?

Andrei Cornea: E, într-adevăr, complicat. S-a văzut destul de bine că, în unele cazuri, trecutul a apăsător foarte greu asupra prezentului. În altele, nu! Dau un exemplu: eu nu înțeleg poziția de după 1989 a unui intelectual precum Eugen Simion. Din cartea lui Dorin Tudoran despre dosarul său de Securitate, d-l E. Simion apare ca un om perfect integru, pe care Securitatea nu a reușit să îl agațe. Care Eugen Simion, imediat după 89, a devenit...

– **A devenit "apolitic"...**

– Era însă un apolitism care îi era foarte convenabil lui Ion Iliescu. Vreau să spun că, în cazul lui Eugen Simion, nu pot să identific decât un angajament ori pragmatic, ori ideologic, dar care nu avea nimic de-a face cu trecutul său.

– **În alte cazuri, evident, trecutul a apăsător asupra prezentului: Vadim Tudor, Adrian Păunescu etc.**

– Unii intelectuali nu au dorit să rămână "apolitici". Și aici descoperim cel puțin trei tipuri. Sunt unii care au scris, mai des sau mai rar despre politică, dar care au rămas în afara unei funcții politice sau publice. Exemplu: Gabriel Liiceanu! Sunt alții care, neîntrind într-un partid, totuși au acceptat la un moment dat funcții politice sau măcar publice: A. Pleșu, Mugur Isărescu, H.-R. Patapievici. A treia categorie: intelectuali care au intrat în politica activă – Monica Macovei, Sever Voinescu, Mircea Diaconu – devenind membri de partid. Toate aceste poziționări sunt legitime și necesare. E nevoie de intelectuali care să se implice activ în politică, fiindcă nici nu poți lăsa politica pe mâna unor oameni care și-au făcut studiile la Universitatea Spiru Haret. Pe de altă parte, trebuie să existe și intelectuali care nu se angajează și își păstrează o anumită independență, chiar dacă, la un moment dat, ei susțin un punct de vedere partizan. Dar ei nu se angajează formal, în așa fel încât să fie supuși disciplinei de partid.

– **Ați fost tentat să fiți politician activ?**

– Nu, dar am primit cândva unele propuneri discrete. Nu sunt interesat. Îmi admir pe cei care au curajul să se bage în politică, mai ales că în România, să faci un asemenea pas a început să fie un act de curaj.

– **Care este, din punctul dumneavoastră de vedere, povestea cea mai complicată în postcomunismul românesc: a dreptei sau a stângii? A inteligenței de dreapta sau a inteligenței de stînga?**

– Amîndouă sînt complicate. Dreapta știm bine de ce e complicată: pentru că aproape niciodată nu s-a putut înțelege cu sine. E o boală lungă! Degeaba Valeriu Stoica ne arată cât de importantă și de esențială este unificarea dreptei, câtă vreme există atât de multe obstacole în calea unui asemenea proiect. Unele de ordin subiectiv (se ceartă Băsescu cu Tăriceanu), dar nu toate. La stînga, problema e de alt tip. Stînga a beneficiat pînă acum de unitate, chiar dacă au fost episoade cu PD-ul, cu ApR-ul. Însă,

la stînga a rămas mereu un partid mare care, chiar și cînd nu a fost la putere, a jucat un rol important în viața politică și care, pînă de curînd, a fost primul partid ca număr de voturi la toate alegerile. Cu ei a fost complicat pentru că poartă vina originară de a fi fost un partid postcomunist, care nu se poate despărți de premisele comuniste. Ion Iliescu continuă să fie un simbol puternic al PSD. PSD nu reușește să devină un partid modern de stînga care să aibă un electorat autentic de stînga în mediile urbane, cu un program autentic de stînga, nu unul populist. Nu reușește să adopte poziții de stînga în linie cu stînga europeană: vezi chestiunea rromilor. Dar sînt și altele. Nu i-am văzut niciodată, de exemplu, susținînd cauza homosexualilor – e o temă apăsător de stînga în Vest.

– **Bun, dar asta e și o temă foarte delicată fiindcă în discuție e, nu colateral, și BOR-ul....**

– O problemă a stîngii românești este și curtea pe care o face Bisericii (ca de altfel, toți ceilalți, dar în cazul stîngii arată mai rău). Aș vrea să văd unde e așa ceva în Spania, în Franța, în Italia. Stînga este acolo laică!

– **Cred că cei din Spania sau Franța își fac cruci văzîndu-i pe socialiștii români cum își fac cruci!**

– Ion Iliescu a avut cîndva un moment de independență cînd s-a declarat liber cugetător, dar s-a repliat repede. După acel episod, niciun om politic nu a mai îndrăznit să spună așa ceva. De parcă ar fi ceva rușinos... Vreau să văd și eu la noi un lider de stînga (sau de dreapta) spunînd că e liber cugetător sau ateu.

– **Stînga și dreapta intelectuală? De ce avem și aici povești complicate și în ce fel?**

– Pentru dreapta intelectuală, lucrurile s-au complicat în urmă cu puțini ani: sciziunea dintre PNL și PD. Aici, pentru intelectualul de dreapta, a apărut o problemă de opțiune și de orientare.

– **Întreb: după spargerea CDR-ului nu a fost o problemă comparabilă?**

– Nu! Lucrurile s-au precipitat, politic, spre finalul guvernării CDR. Liberalii au plecat, CDR-ul s-a prăbușit, liberalii au intrat în parlament – sigur că a fost multă derută atunci. Dar după momentul electoral din 2000, toată lumea a recunoscut că lipsa de unitate a dreptei a fost o greșală care l-a adus pe Vadim Tudor în turul doi. Dar din 2005, pînă azi, tranșeele care separă lumea pe partea dreaptă, inclusiv pe intelectuali, sînt tot mai adînci. Sînt oameni care nu își mai vorbesc...

– **Și cine are dreptate?**

– Cine are dreptate? Din ceea ce scriu în revista 22 cred că se vede, nu cine are dreptate, ci cine cred eu că e mai aproape de dreptate. Totuși, aș avea de adăugat următoarele: dacă nouă, aici în România, ne lipsește standardul după care să judecăm, haideți să acceptăm un standard străin, mai ales că el chiar există. Arbitrajul Uniunii Europene! Ei bine, după acest standard, în mod constant, măsuri luate în special în domeniul justiției cu sprijinul lui Traian Băsescu, al Monicăi Macovei, al Laurei

Codruța-Koveși, al lui Daniel Morar sînt bune. În același timp, măsurile care au încercat să le obstrucționeze pe primele, cele luate de liberali în special cînd s-au aflat la putere, nu au fost apreciate. În aceste condiții îi rog pe intelectualii care au intrat în barca liberalilor să îmi explice de ce nu acceptă acest standard internațional...

– **Păi o să vă spun că e dictatură și că România exportă dictatură în UE!**

– UE nu spune că avem dictatură! Între noi e cuvîntul meu contra cuvîntului tău – tu spui că e dictatură, eu spun că nu e! Asta e opțiunea unu! Deci aici nu ne putem înțelege. Dar avem și opțiunea a doua – avem un arbitru! Arbitrul este UE, deci o organizație pe care toți actorii politici au acceptat-o. Regulile UE sînt, pînă la urmă, singurul standard comun pe care îl avem.

– **Și la stînga, la stînga intelectuală, de ce sînt complicate lucrurile?**

– Aici se întîmplă un fenomen mai nou și poate interesant. Nu e în zona politică. Cred că au început să apară tineri, foarte tineri unii dintre ei, care par să fie atrași de stînga, dar de o altă stîngă decît cea pesedistă. Unii dintre ei și-au făcut studiile în Occident și au văzut ce înseamnă stînga acolo. Există și atracția pe care, pentru un om tînr, o au anumite idei generoase. Sigur că există riscul, în cazul lor, să ajungă îmbrobodii de PSD, ca să zicem așa. PSD, de fapt, are o imensă nevoie de intelectuali. PSD, să nu uităm, cu puține excepții, nu a reușit să atragă decît puțini intelectuali veniți din afară, spre deosebire de partidele de dreapta.

– **Dar, mă întreb, nu ar trebui să aibă și o sensibilitate pentru adevăr? Fiindcă sunt cîteva teme pe care ei sau le ocolesc cu multă grație sau le atacă cu multă indolență... De pildă, tema comunismului, una pe care ei o citeșc în chip iresponsabil și imatur.**

– Problema comunismului e importantă, dar lor li se pare că e mai puțin importantă decît susține generația noastră. Ei sînt oameni tineri, care nu au cunoscut bine comunismul, dar care au sentimentul că au fost îndoctrinați de postcomunism să-și fabrice o imagine prea sumbră despre acea societate de dinainte de 1990. Acceptă că au existat lucruri rele, dar au sentimentul că s-a exagerat și că li se cere să creadă necondiționat. Ați văzut reacția la Raportul Tismăneanu!

– **Mi se pare una prostească – între reacția lor și a lui Vadim Tudor nu sînt decît diferențe de nuanță!**

– Este o reacție, în multe privințe, imatură – noi, cei mai în vîrstă, știm foarte bine cum au stat lucrurile. Cred totuși că e o reacție care trebuie luată în seamă. Ea arată că există, poate, o vină a noastră, care nu am știut să apărăm suficient valorile libertății, lăsînd ambiguități, creînd sentimentul că ascundem noi lucruri neconvenabile. E devreme încă să știm ce se va întîmpla, de pildă, dacă, la un moment dat, se va coagula un partid de centru-stînga, distinct de PSD, care să aibă valori de stînga autentice. Printre altele – repet asta – să fie un partid laic! Să nu îi mai văd închinîndu-se în campaniile electorale și să aibă și curajul de a-și recunoaște laicitatea. Să știți că s-ar putea

să aibă și succes!

– **Discursul intelectualilor de dreapta din spațiul public românesc este foarte bine calibrat – practica de dreapta e, ca să zic așa, mult mai palidă. În partea cealaltă e invers – discurs al intelectualilor de stînga în cel mai bun caz anemic, și practică strivitoare, copleșitoare! Cum vă explicați această stare de fapt?**

– În realitate, politicianul român obișnuit nu e un ideolog, ci este oportunist. El tratează tot ceea ce ține de ideologie drept vorbe bune de spus la seminarii și colocvii. Dar și electoratul, în majoritatea lui, gîndește la fel. Această majoritate consideră că între vorbe și fapte nu există o corespondență autentică. Cuvintele nu anjagează! Azi zicem una, mâine – alta și facem cu totul altceva! Pînă la urmă, dacă ne uităm atent, reformele din România – cîte s-au făcut! – au fost îndeplinite sub presiune externă, în pofida declarațiilor sfîrșitoare. Reactivi, nu proactivi – iată-ne! Asta li s-ar putea spune, cu temei, unei mari părți a politicianilor români (chiar și unora de dreapta): voi, de fapt, nu ați vrut reforme autentice, deși l-ați proclamat mereu! De ce? Pentru că politicianii români se tem de opinia publică pe care o știu destul de conservatoare. De fapt, în sinea lor, mulți dintre ei nu trăiesc încă în secolul 21. Puțini sunt vizionari și reformiști autentici, marea majoritatea sunt oportuniști și duplicitari.

– **Spuneți că reformiștii sînt așa de puțini, dramatic de puțini. Poate că e mai bine să nu mai fie deloc...**

– E nevoie de reformiști, fiindcă e nevoie să progresăm. Apoi, faptul că de multe ori oportuniștii ajung să facă reformele ține de celebra "viclenie a istoriei" a lui Hegel. Istoria se joacă și îi obligă pe oameni să facă ceea ce nu doreau. Oricum, avem o gravă problemă de cultură civică: puțina greutate care se atribuie la noi cuvîntului.

– **E cumva pe dos față de folclor – știți că se spune că stăm bine cu teoria, dar practica ne omoară. Mă tem nu e chiar așa – practica ne omoară, dar stăm foarte prost cu teoria și practica ne omoară uneori tocmai fiindcă stăm prost cu teoria!**

– Stăm prost cu teoria tocmai pentru că nu credem în ea! Nu fiindcă nu am ști să facem teorii – unii mai bine, alții mai stîngaci. Dar noi nu credem în ea, nu o internalizăm.

Interviu realizat de
CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU

DESPRE FAMILIILE POLITICE

LUCIAN BOIA

Cristian Pătrășconiu: Privind dintr-o perspectivă istorică, cât e de adecvat să vorbim despre dreapta și stînga?

Lucian Boia: Spun de la bun început și am scris asta și în cartea mea "Mitul democrației": nu vreau să exagerez și să spun că nu ar exista o stîngă și o dreaptă, dar asta e o împărțire cam sumară, destul de artificială și discutabilă a ideologiilor și opțiunilor politice. S-a luat o linie orizontală și firește, după modelul dispunerii celor două mîini ale omului - mîna stîngă și mîna dreaptă - s-au împărțit și ideologiile în stînga și dreapta. Au fost așezate pe linia orizontală, de la extrema stîngă trecînd prin stînga, centru, dreapta și extrema dreaptă. Asta e o figură simbolică, o figură mitologică. Însă lucrurile s-au tot complicat. Inițial, ele și-au avut sensul lor, un sens precis - polarizarea aceasta s-a petrecut la începutul Revoluției Franceze, în Adunarea Națională Franceză și atunci, sigur, era o dreaptă care trăgea îndărăt sau care vroia să păstreze lucrurile așa cum erau, monarhia și celelalte, și o stîngă care privea în sensul și în direcția progresului, așa cum îl înțelegea - cu alte cuvinte, mergea spre Republică, spre măsuri revoluționare. Apoi lucrurile s-au complicat și, după cîte știu, politologii înșiși vorbesc despre familii politice. Nu cred că e o împărțire foarte științifică, nu cred că e împărțirea curentă, în limbaj curent. Iar la dreapta, în orice caz, dacă ne oprim să discutăm despre dreapta, este încă și mai complicat decît în cazul stîngii. Sînt mai multe familii politice care au ajuns să fie înghesuite în zona asta de dreapta. Stînga, se spune, o stîngă accentuată e dată de comuniști, o stîngă moderată sînt socialiștii sau social democrații; stînga se remarcă mai cu seamă prin proiectele sociale, prin reforme în ordinea socială. Așadar, putem să o definim cu o oarecare acuratețe. Dar, cînd trecem în zona de dreapta, nu știm ce să punem mai întîi. Conservatorii sînt de dreapta, liberalii sînt și ei de dreapta, dar liberalismul este altceva decît conservatorismul, creștin-democrații sau popularii se află și ei în zona dreptei, sau în sfîrșit în partea de centru - dreapta pentru că acum nimeni nu mai vrea să fie strict la dreapta sau la stînga. E înghesuială la centru, centru - stînga sau centru - dreapta.

- De ce credeți că e înghesuială așa mare la centru?

- Fiindcă soluțiile extreme s-au discreditat. Și extrema stîngă și extrema dreaptă. Și, fiindcă s-au estompat în mare măsură îndeosebi în spațiul occidental - acolo s-a petrecut această estompare a distincțiilor fundamentale dintre proiectele politico-sociale de dreapta și cele de stînga. Dreapta și stînga, în sensul clasic, aparțin secolului al XIX-lea, cînd avem de o parte burghezia, de partea cealaltă, proletariatul. Deci e o confruntare de clase - și aici ajungem la doctrina lui Marx. Asta e o societate de secol XIX. Între timp, societatea a devenit mult mai complexă, împărțirile sînt mai fine, avem de-a face cu o fragmentare a categoriilor sociale care au fost cîndva masive. Acum totul e mult mai fragmentat. În genere, politica se duce spre centru cu cîteva grade, cu mișcări care nu sînt de mare amplitudine, mă refer tot la principalele țări occidentale, fie spre stînga fie spre dreapta. Și atunci avem de-a face nu numai cu o figură simbolică, dar centrul se impune chiar ca o dimensiune reală a vieții politice și a proiectelor politice. Însă, revenind la ce spuneam despre dreapta, e cam multă înghesuială la dreapta și de aici ajungem

iarăși într-o manieră care nu mi se pare foarte corectă, dar sigur că sintagma a prins și o folosim, ajungem așadar la "extrema dreaptă". "Extrema dreaptă", folosirea acestui termen, vrea să spună că o dreaptă pe care o mai împingem puțin spre partea dreaptă ajunge la extrema dreaptă. Prin urmare, ce facem cu liberalii, ca să iau doar exemplul ăsta? Un liberal care devine din ce în ce mai liberal se transformă pînă la urmă într-un fascist? Ar fi o prostie să spunem așa ceva. Extrema dreaptă este, pînă la urmă, un concept de stînga. Stînga este cea care a impus ideea asta. Sigur că există ceea ce numim extrema dreaptă, dar întrebarea este "e chiar o extremă dreaptă"? Din punctul meu de vedere, fascismul, ca să iau exemplul asta, sau nazismul, social naționalismul...

- Este stînga!

- Eu nu vreau să spun că este extrema stîngă, dar nu aș spune că este nu este nici extrema dreaptă. Este o combinație de idei de stînga și de dreapta duse departe, foarte departe, prea departe, denaturate șamd. Dar care izvorăsc și din zona de stînga și din zona de dreapta. Și, pînă la urmă, e o nedreptate care se face dreptei. Ideologiile de dreapta mai au puțin și, cine știe, devin de extrema dreaptă. Nu are nici o legătură extrema dreaptă cu dreapta și nu are nici o legătură fiindcă linia asta orizontală nu există, este o linie mitologică. Pe ea, sigur că figurează extrema dreaptă în apropierea dreptei, dar la dreapta sînt și conservatori și liberali și populari și creștin democrați.

- Pe de altă parte, împingerea asta pînă spre marginea dreptei e un truc care reușește adesea stîngii.

- Păi da, și e un truc care valorizează stînga. Pe ideea că stînga nu are nici o legătură, e departe de tot de extrema dreaptă. Ceea ce duce la altceva: extrema stîngă e privită mult mai binevoitor.

- Care sînt limitele unei abordări din perspectiva acestui binom, stînga - dreapta, și în ce măsură e foarte util să vorbim inclusiv în acești termeni? Spuneți că e o perspectivă superficială, oricum nedreaptă din perspectivă istorică...

- Încă o dată: nu spun că nu e nimic adevărat în împărțirea asta. Stînga are, în principiu, o sensibilitate socială mai accentuată. Și privește spre modificarea stărilor existente - ideea de progres, mersul spre viitor. Deși asta nu aparține doar stîngii! Trăsătura definitorie e preocuparea socială mai accentuată. Sînt cei doi termeni care merg împreună, dar care sînt și contradictorii, după cum a arătat Tocqueville - libertate și egalitate. Între libertate și egalitate, stînga ține mai mult la egalitate decît la libertate. Aceasta, desigur, simplificînd foarte mult lucrurile. S-a văzut, de altfel, cum stau lucrurile la o extremă, în cazul comunismului. Deci, comunismul a sacrificat aproape complet libertatea în beneficiul egalității. Așa cum a înțeles-o!

- Sînt invenții retorice!

- Nu numai retorice! Eu cred că nu a existat în vreun regim politic, că nu a existat un tip de societate care să fi fost atît de egalitară precum a fost societatea comunistă.

- În jos mai degrabă...

- Păi asta e altă discuție... Într-o viață mediocră, da. Însă deosebirile sociale, deosebirile de mod de viață care au existat în mod firesc, au fost mult mai restrînse în comunism decît în oricare alt tip de societate. Asta nu o spun în avantajul comunismului sau în dezavantajul lui; o spun ca pe o constatare. În nici o altă societate, condițiile

de viață ale diverselor categorii sau persoane nu au fost atît de apropiate ca în comunism. Asta nu înseamnă că au fost identice. Bineînțeles că au existat privilegii și privilegiați, că au fost unii care au dus-o mai bine decît alții, care au avut mai multe avantaje decît alții... Începînd cu evantaiul veniturilor, salariilor - e foarte restrîns în comunism în raport cu o societate de tip capitalist. Dar asta a însemnat, pe de altă parte, dispariția libertăților. Toqueville a arătat foarte convingător - deși nu știu cît a fost de convingător la vremea lui, însă istoria l-a confirmat - funcționarea contradictorie a celor două valori, libertatea și egalitatea. Dacă vrei prea multă egalitate, o să ai tot mai puțină libertate. Dacă ții foarte mult la libertate, nu poți să ai în aceeași măsură și egalitate. Ele funcționează coerent și relativ armonios într-o zonă limitată de centru, cînd poți să încerci să îmbini cît se poate de multă egalitate cu cît mai multă libertate. Însă, dacă mizezi în mod decisiv și unilateral pe unul dintre cei doi termeni ajungi la o societate utopică. Și bineînțeles că nu există o societate perfect egalitară și nu există nici o societate unde libertățile să meargă pînă la ultima extremă - o asemenea societate dacă ar exista, într-o societate perfect egalitară nu ai mai avea deloc libertate, iar într-o societate perfect liberă, unde fiecare ar avea libertate nelimitată, nu ar mai exista nici pic de egalitate. Astea sînt cazuri teoretice, construcții utopice, dar care ilustrează mecanismul contradictoriu al libertății și egalității.

- Care sînt din punctul dumneavoastră de vedere bornele dreptei românești, mă refer la perioada de după 89? Sau, nuanțez întrebarea, există istorii ale dreptei, istorii decente ale dreptei românești de după 1989?

- Vă referiți la lucrări de istorie?

- Nu, mă refer la istoria în sine, la istoria evoluției în zona de dreapta, de centru dreapta. Sigur, păstrînd peisajul ăsta pe orizontală...

- Îmi puneți o întrebare destul de complicată. Nu sînt teoretician politic și, încă o dată, mă văd obligat să vorbesc despre ceea ce nu cred că există cu adevărat. Adică, stînga și dreapta. Pentru societatea românească ce ieșea dintr-o construcție de stînga, dintr-o societate și un regim comuniste, soluția firească pentru remedierea tuturor celor care trebuiau remediate, soluția firească așadar era dreapta, deci reforme de dreapta: inițiativa privată, jocul liber al proprietății și al inițiativei private. Deci, cred că într-o anumită măsură s-ar putea spune că toate forțele politice au mers mai mult sau mai puțin spre dreapta, în raport cu punctul de plecare. Chiar și cele care s-au declarat și se declară ca fiind de stînga. Dar și aici e o discuție, fiindcă s-a pus totuși sub semnul întrebării conținutul de stînga al politicilor PSD-ului.

- Mai ales cînd era Năstase premier.

- Da, cu toată oligarhia lor, cu toți imbogățiții lor șamd. Discursul a fost de stînga, dar, pînă la urmă, practica mă gîndesc că nu a fost neapărat de stînga. A fost, într-o bună măsură, de dreapta. Pe de altă parte, sînt teribiliști și în direcția cealaltă. E vorba despre toată moștenirea comunistă și de mentalitățile din structuri. Deci, de obișnuința oamenilor să fie asistați de către stat. Și, pe cale de consecință, din partea statului, de un anume autoritarism. Deci, pînă la urmă, e un amestec, e altceva decît într-o societate de tip occidental.

- A fost și multă ipocrizie în fond. Pentru că, deși țineau accentuat o retorică de stînga, cum spuneți dumneavoastră, cei care se revendicau de la stînga practicau politici de dreapta.

- Bun. Cred însă că inevitabil politicile de dreapta au trebuit să fie aplicate, fiindcă, dacă nu erau aplicate, nu mai ieșeam niciodată din comunism.

- Pe de altă parte, și decidenții politici care s-au revendicat de la dreapta au trebuit să joace după un scenariu adesea stîngist. Care ar fi explicația acestei stări de fapt?

- Pe de o parte, ieșirea din comunism și crearea unei societăți de tip capitalist presupunea politici de dreapta. Pe de altă parte, existau numeroase frîne - și instituționale și materiale și mentale - care țineau într-o foarte bună măsură România într-o zonă de politici de stînga. E destul de greu în România să ții un discurs de dreapta. Fiindcă oamenii s-au obișnuit atît de mult cu condiția asta de a fi - poate cuvîntul "asistați" nu este cel mai potrivit în toate situațiile -, dar, în orice caz, oamenii s-au obișnuit ca statul să aibă grijă de ei, s-au obișnuit cu situația lor de bugetari, de pensionari, cu o veche situație în care toată lumea avea de lucru, cînd nu se făceau concedieri. Și lucrurile astea deranjează cînd se petrec. Eu știu că ne îndepărtăm de modelul ăsta care s-a imprimat în mintea multora. Și atunci, pe de o parte, avem o politică de dreapta, dar care nu-și spune numele, iar pe de altă parte reacțiile, inerții din astea de stînga care vin și dinspre populație în mare măsură, dar și dinspre factori politici. Dacă eu nu prea cred în împărțirile astea - dreapta centru și stînga - cred și mai puțin cînd aplicăm conceptele la spațiul românesc, fiindcă la noi e un amestec ideologic. Se vede prea bine. S-a tot vorbit de lucrurile astea și nu vreau să politizez într-un fel, dar modul în care PD a devenit peste noapte dintr-un partid social-democrat un partid popular.

- Dar asta e valabil și în partea cealaltă: PNL, deși un partid liberal, a aplicat masiv politici de stînga. PNL este, prin fapte, prin alianțe, de stînga în momentul ăsta, dacă îl raportăm la calapodul vestic.

- Sigur, inclusiv PSD-ul a făcut, în fapt, multe politici de dreapta. Dar rămîn la PD - nu există un caz mai flagrant, trecerea aceasta radicală, aproape fără complexe, trecerea aproape peste noapte dinspre stînga spre dreapta. Dar asta de altfel e caracteristic pentru viața politică românească.

Interviu realizat de
CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU

PICĂTURA DE CUCUȚĂ

KHAIRE! (II)

PAUL EUGEN BANCIU

Atunci, la cei 23 de ani pe care-i aveam, am simțit că totul s-a năruit, că succesul meu de artist va fi marcat mereu de un filon ascuns al omului care simte nevoia să comenteze ceea ce se întâmplă, să înțeleagă ceea ce se petrece în jur. Nu eram deci un plastician, iar anii de studii la arte erau o vreme pierdută. Pictam în dorul lelii, făceam scenografie pentru spectacole minore sau ale regiunii. Beam cu băieții și râdeam de marii scriitori muncitori, care-și trăiau viața într-o boemie continuă.

Eram incapabil să am o prietenă de care să mă leg cu totul. Fosta colegă de la facultate continua să-mi fie unica muză, unicul stimulent pentru artistul din mine. Ea a plecat la facultate la Cluj. Ușile s-au închis pentru mine, dintr-o pornire interioară formată sub presiunea părinților care vedeau în continuare în artiști doar o șleahță de exaltați, capabili de orice, pe care nu-i bine să-i cunoști și e groaznic dacă-i mai ai și în familie. Așa au trecut aproape trei ani din viață, pendulând între meseria de etnograf, de pictor, de sculptor, de inspector cultural, fără ca de pe urma acelor ani să rămână mai mult decât o suită de articole de specialitate publicate în ziarul regional. Tot atunci am fost printre inițiatorii unui supliment de cultură al ziarului aceleuia și astfel drumul mi s-a deschis către o altă etapă din viață, când am fost luat ca gazetar la un ziar județean. Pe 15 martie 1968 România a fost arondată și s-au făcut județele din bucăți ale fostelor raioane în jurul căreia erau mai maricel.

Viața de boemă s-a desfășurat pe fondul întâlnirii a trei poezi și doi prozatori din Cluj și din orașul reședință de județ. Veneam acasă tot mai rar. La arte nu-mi mai stătea capul deloc. Salariul de acolo era mulțumitor, dar insuficient pentru băile bahice ale noastre care trăiam la limita realității, scriind despre alții ceea ce ni se cerea. Intrasem cu totul în haina omului care funcționează pentru un serviciu și nu mai e de capul lui să-și caute debușuri pentru efuziunile lui artistice. Aveam 24 de ani. Reluasem legăturile cu fosta colegă și sub impulsul ei, al unei ambiții de moment de a trece dincolo de condiția pe care o aveam, m-am înscris la facultatea de filosofie și am intrat printre cei din prima jumătate a celor douăzeci și cinci admiși din vreo șase sute, câți s-au înscris.

Evident că pentru familie isprava cu facultatea de filosofie a picat bine. Eram în rândul oamenilor, putând să mă retrag, după terminare, la o catedră de liceu să-mi duc o viață lină de familist și nu aiureala continuă de artist și de gazetar. Un nou supliment cultural făcut pentru orgoliul redactorului șef. Drumurile la Cluj nu conteneau la fiecare sfârșit de săptămână. Trebuia să recuperez din tot ce trăisem până la 24 de ani măcar dragostea. Artistul plastic în formare de până alaltăieri devenise un fel de eboșă a unui om care și-a ratat cariera. Schițe de compoziții mureau pe șervețelele de pe mesele birturilor, alături de rime sau notițe ale unor idei literare. Un amalgam confuz de trăiri ce-și căutau ieșirea spre lume, fără să-și găsească mijlocul de exprimare. Cuvintele se amestecau cu imagini, apoi totul se topea sub aburii alcoolului. Doar dimineața trebuia să fie limpede până după ședința de redacție. Se pleca pe teren. Subiecte minore, la marginea dintre reportajul impresionist și regăsirea unui spațiu de definiție pentru cei născuți la țară. Subiectele majore erau din industrie, agricultură și politică, adică acei colegi de care ne feream în boema noastră cel mai mult. Nu era ieșire pe teren

fără ca oamenii pe care-i vedeam și cu care stăteam de vorbă să nu întindă o masă cu multă carne, brânză și vin. Ca la întoarcere, uneori, reporterul să coboare pe două cărări din autobuz cu o damigeană după el.

Pierdusem limitele. Simțeam că suntem eroii orașului, eroii zilei și totul ne e permis. Unde să mai fie loc acolo de meditații asupra condiției umane, asupra vieții celor pe care-i vizitam? Și despre care scriam apoi ce ne mai aduceam aminte, cu multe metafore, ce aveau să-i coste viața pe trei dintre colegii de atunci, rămași acolo, după plecarea mea, care s-au pierdut în neantul promisiunilor neîmplinite. Apoi eu am trecut la cea mai sinistru parte a vieții mele — tipografia. Munca de secretar general de redacție cu nopți pierdute la rând, în așteptarea veștilor de pe telex, cu cenzura lângă biroul meu, ca într-o permanentă stare de asediu, controlată de inamici, iar aceia nu erau puțini. În naivitatea mea nu știam ce grad în securitate are nici redactorul șef, nici cenzorul șef și nici politrucii de la secțiile politică, industrială sau agrară. Nici nu-mi dădeam seama că ar putea fi așa ceva.

Întotdeauna am fost convins că omul din fața mea e la fel ca mine, fără legături prea sus pe scara puterii, ori altele de acest fel. Ierarhiile îmi repugnau, nu suportam obediența față de șefi și nici să fiu eu pus peste alții. Era o remanentă a artistului refutat ce se știe unic și independent de o societate care-l refuză ca om. Nu mai scriam, ci stilizam ce scriau alții, îndobitocindu-mă până la epuizarea oricărui licăr liric sau artistic. Devenisem un animal politic dintr-o structură militarizată. Preluam materialele de la curierul ce venea din alt județ, pentru că tipografia era în capitala județului de unde plecasem, le citeam, le dădeam linotipiștilor, așteptam tura a doua de materiale, ca spre lăsatul nopții să apară și redactorul șef, însoțit de adjunct sau de cel de la secția politică, obosiți, cu dorință de schimbare a paginaii, de eliminare a unor materiale sau fotografii.

Eram la mijloc, între muncitorii tipografi, mereu nemulțumiți pentru munca lor inutilă, redactorul șef și cenzor, pentru că bucuria de a mă lupta cu cineva pentru un cuvânt, o fotografie sau un material chiar era lăsată în seama mea. Un avocat plătit prost, pe care-l urau apoi toți cei cărora li se respingeau articolele. Un avocat de 26 de ani cu un copil mic, făcând naveta între Deva și Cluj, student la filosofie, ce locuia din nou cu părinții. O viață ruptă-n cinci, șase bucăți, de pe urma căreia n-am avut alt beneficiu decât un ulcer hemoragic peste trei ani.

Erau momente în care simțeam că trebuie să las totul în plata domnului, să plec, să nu mi se mai știe de urmă, și să-mi caut viața la Liceul din Fetești, oraș pe care nu l-am văzut niciodată, dar unde fusesem repartizat după prima facultate. Singura oază de libertate era cârciuma și un parc din apropierea tipografiei, unde mă retrăgeam singur, întrebându-mă dacă toți oamenii de vârsta mea au parte de aceleași bucurii ale vieții. Îmi aduceam aminte de seninătatea țăranilor despre care am scris, despre voința lor de a merge mai departe și mă întrebam de ce eram eu blestemat să-mi toc viața pe nimic, cu presiuni din toate părțile. Cei de acasă nu vedeau în mine decât obositul călător între trei, patru destinații, unde eram în trece-re, plăteam tuturor să-i văd veseli, să mă pot bucura de prezența lor, să nu fiu dator cu nimic, nimănui.

Continuare în pagina 31

O AMINTIRE

PIA BRÎNZEU

Mă joc sub masă cu păpușile: cea mare, Netti, are numele bunicii; cea mijlocie, Carla, este botezată după mama, iar cea mică poartă numele meu. Numărul doi mi-e cea mai dragă: are o față drăgălașă și părul învârtit în codițe împrejurul urechilor. Toate păpușile mele sunt din celuloid, nu au păr și nici nu închid ochii. Nu sunt așa de frumoase ca cele de porțelan ale mamei.

Familia e fericită. Bunicul s-a întors de la Sighet și apoi din domiciliul forțat de la Călărași. Nu l-am văzut niciodată până acum, dar mama spune că el m-a botezat înainte de a pleca pentru mai mulți ani și că e foarte slab.

Stau pe Bulevardul 6 Martie, fost Carol. Strada a purtat numele bărbătesc al păpușii numărul doi, dar comuniștilor nu le plac păpușile și i-au schimbat numele. Mama susține că bulevardul nu are nici o legătură cu păpușa mea. Nu e ca la Jimbolia, unde strada Diel chiar poartă numele străbunicului. Dar comuniștii nu au schimbat numele străzii din Jimbolia, deși eu știu că nici nemții nu le plac. Doar au pierdut războiul. Dacă l-ar fi câștigat ei și nu rușii, strada ar purta și acum numele păpușii mele.

Pe Carla o iau în brațe. Netti doarme cuminte în cărucior, iar Pia, mică și urâtă, plânge uitată într-un colț. Sunt fericită că am trei păpuși. Neli, vecina mea, o are doar pe Aranka.

Păpușile sunt fete. Oare de ce nu există păpuși băieți? Pentru că le-am strâns în brațe mai tare?

Când mergem la plimbare, bunica îmi cumpără o păpușă foarte mică. Costă doar un leu, dar mama spune că este cea mai urâtă păpușă pe care a văzut-o vreodată: este din ghips și îi ies niște cauciucuri maronii din umeri și șolduri, acolo unde se fixează membrele. Până seara i se rupe capul sau își pierde mâinile și picioarele. Dar mie îmi place și o rog pe bunica să mă ducă la magazinul universal din colț și să îmi cumpere în fiecare zi câte una. Ca semn că mă iubește și pe mine, nu doar pe fratele meu.

Fratele meu a primit de la tatăl lui din Austria o mașinuță albastră, deosebit de frumoasă. Nu se joacă cu ea, doar o privește. Când vrea să se joace, bate mingea cu băieții în curte. O întreb pe mama de ce tatăl din Austria nu-i mai trimite una, de ziua lui. Nu primesc nici un răspuns. Mama nu vorbește despre el, probabil pentru că tatăl lui nu e și tatăl meu.

Ascultăm plăci de gramofon. Când pun "Man schenkt sich Rosen in Tirol", mă gândesc la mașina fratelui meu. Când aleg "Marinică drăgălașul, Marinică zis codașul" mă joc cu păpușa mea de ghips. Niciodată invers.

Servitoarea a uitat fierul de călcat în priză. S-a produs un mic incendiu în garderoba unde am lăsat-o pe Carla înainte de a intra la baie. Cu multe precauțiuni, mama mă anunță dezastrul și mă consolează că în viață au loc, adeseori, despărțiri dureroase. Păpușa cu capul pe jumătate topit va fi aruncată la gunoi. Nu trebuie să plâng, spune mama, ci doar să îi păstrez o amintire frumoasă și să îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru momentele plăcute pe care le-a avut când m-am jucat cu ea. Dacă sunt cuminte și înțeleaptă, vor mai veni cu siguranță și altele...

KARAOKE

ADRIAN BODNARU

Dacă vinul va ajunge cu adevărat bun, îl voi ridica de la calculator, fără să-i salvez ultimele rânduri; îl voi îmbrăca în cămașă albă și-l voi duce în fața elevilor și studenților să le vorbească în șoaptă, ca în librăriile ruinate de amanți tineri. Îl voi ține cu mine până târziu, spre bătrânețe, când ni se va face foame și vom pleca să gustăm din întunericul dulce, pregătit numai pentru noi de un vestit cofetar. Ne vom citi numele negre printre felii de fructe galbene și ni se vor părea scrise cu aripi atât de scumpe încât nu vom putea visa vreodată să avem. Vom mânca încet, în liniște, cu gândul la o poveste pe care o vom asculta, cu timp, până la sfârșit.

STEREOTIPURI

CONSTANT TONEGARU
IN NOTE DE CURS
DANIEL VIGHI

În volumul *Plantații* Banalul, Plictiseala, Mai Nimicul sunt subminate, fără să fie alungate cu totul din poeme. În cutare versuri, gesturile omului singuratic, asemenea unui pin din munți, se însoțesc de chemări expresioniste stârnite de întrebarea cu pricini neclare. Se întreabă poetul: "De ce din neguri se întorc în nări miasme de nămol?" Întrebarea asta e anticameră a Mai Nimicului, prefigurare a Banalului, una lipsită de originalitate precum miasmele de nămol care te invadează o clipită; obișnuitul repetitiv al unui fapt comun care stă la pândă în așteptarea unor stări de viață arhicunoscute. E adevărat că nu e nimic prozaic în versul de mai sus. Sau în acestea care urmează: "Prin deșertul marilor treceri eram trecător adormit / și după-carnaval îmi tot pune pe față o mască de ghips Luna". Cu toate acestea prozaicul este adulmecat, este în așteptare, stă în adormire ca trecătorul adormit și cu mască de ghips în trecere. În Marea Trecere care nu mai e așa ceva. Alteori Arhicunoscutul, Banalul, Prozaicul, Monotonul și Obișnuitul invadează poemul. Rostirea pe de-a-ntregul este drum spre acestea:

"Noaptea se-ntindea ca un cearceaf pe o targă c-un muribund dar totuși se mai strecurau fulgi cu sclipiri de naftalină peste locul unde c-un pocnet stingeam o viață și o țigară pîndind să distrug ultimul transport cu benzină."

Materia combinației vorbelor aparține Banalului, rezultatul nu. Cearceaful, naftalina, țigara, transportul cu benzină acoperă imediatul prozaic. Alăturarea lor este metaforică prin înlănțuiri sintactice ale complementelor circumstanțiale de loc, prin altele instrumentale, prin calificative mijlocite de atribute substantivale reluate, ca în versul "fulgi cu sclipiri de naftalină", care răspunde "chimic" Banalului Arhicunoscut din sintagma "transport cu benzină". Pe de altă parte, drumul spre Banal și spre Mai Nimic – surse și teme poetice de mai târziu din poemele lui Mircea Ivănescu sau a lui Petre Stoica – merge către o surpare a canonului suprarealist prin banalizarea, nu a expresiei, ci a instrumentelor de sondare a subconștientului prin abolirea dicteului automat. Lucrul acesta îl bagă de seamă Cornel Regman în fragmentul pe care îl reproduc mai jos:

"*bîntuie printre poeții de tot tineri ai Capitalei și printre emulii lor provinciali un soi de suprarealism de tipică interceptare bucureșteană, care, renunțînd (de astă dată bucuros) la unele din procedeele vechilor suprarealiști (incomodul dicteu automatic, onirismul îninteligibil, obscurizarea barbiană a versului), și-a însușit în schimb, în bună tradiție Urmuz, dar cu poze de Rică Venturiano jucînd pe marele romantic, genul improvizației deșănțate, simularea candidă a pierderii firului, divagarea veselă, ușuratică asupra unor subiecte de o oarecare gravitate... burgheză (burghezul e și acum violent apostrofă), iar altă dată speculara diurnului celui mai plat, dar cosmopolit și de aceea semnificativ — în genere, așadar, rîvna de a produce enormități și teribilități cu aer firesc, neglijent, într-un umor ce se vrea puțin negru, nu fără a se resimți în acest punct de influența americanismelor (din filme) și a blazării mondene, sportive.*"¹⁾

Așadar nu renunțare, ci parțială surpare dinlăuntru și abolire, cum ar spune bătrânii revoluționari: una menșevică; radicalism înmuia de ceea ce numește Regman

"interceptare bucureșteană" care ar fi să fie, conform sensului celui mai larg cu puțință din DEX, "a prinde pe neașteptate" un "obiect în mișcare". Prinderea obiectului în mișcare pretinde renunțarea ("bucuroasă", ceea ce vrea să spună că e lipsită de încruntare programatică) a procedeeelor vechiului suprarealism. Acela al "incomodului dicteu automatic", al "onirismului îninteligibil", al "obscurizării barbiene a versului". Drumul duce, dacă nu spre Banalul Arhicunoscut, atunci sigur spre Urmuz. Adăugați "divagarea veselă, ușuratică, asupra unor subiecte de o oarecare gravitate". Tot atâtea surpări. La ele se adaugă enormitățile spuse neglijent și, mai ales, firesc. Or, a spune firesc enormități este drum urmuzian. Desigur, umor negru căruia, i-aș zice, surpare, în sensul lui Derrida, acela al deconstrucției, mărturisită de filozof, în umbra reflecției asupra lui Marx, cel dintâi și cel mai cel dintre deconstrucitori: "Printre trăsăturile ce caracterizează o anumită experiență, proprie generației mele, adică o experiență care va fi durat cel puțin 40 de ani, și care nu s-a încheiat încă, voi începe prin a izola un tulburător paradox. Este vorba despre tulburarea celui *"deja-vu"*, și chiar a unui anume *toujours déjà-vu*" ²⁾

Ce este, la urma urmei, interceptarea bucureșteană (apucarea « pe neașteptate » a procedeeelor vechilor suprarealiști) dacă nu o surpare a unui, de-acum, *"deja-vu"*. Vedem că în multe poeme din volumul *Plantații* coabitarea există între "vechile procedee" și noile procedee. Zice poetul:

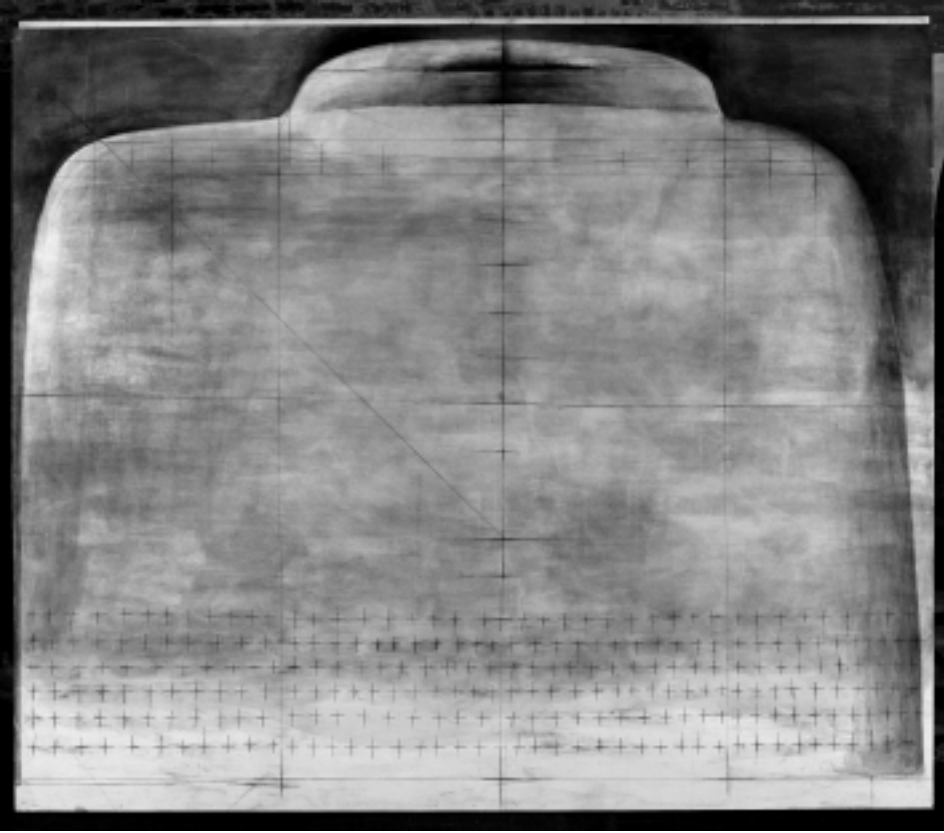
"De lipsa corăbiilor mele cu șoldurile unse cu smoală scufundate poate de atîtea zăpezi în tăcere nu mă tem ;

pe bucle mai păstrez cîțiva fulgi de omăt netopit

suficient pentru a scrie un poem." Ecou al celor vechi ("incomodul dicteu automatic, onirismul îninteligibil, obscurizarea barbiană a versului"³⁾) găsim în primele două versuri, acelea în care corăbiile au șoldurile unse cu smoală și sunt, în răzvrătire sintactică, scufundate la final de vers ("De lipsa corăbiilor mele cu șoldurile unse cu smoală scufundate") la care se suprapune, într-o stereofonie amintind de "incomodul dicteu automat", versul superb-aiuristic ("poate de atîtea zăpezi în tăcere nu mă tem ;").

Să ne înțelegem, ambele versuri au în ele poezie cât cuprinde, de la metaforă la răsuciri de topică și sintaxă. E prezentă aici amintirea, ecoul, persistența în metaforă, în verbe hai-hui plasate dinadins ca să fie pe măsura obscurizării barbiene, deși nu e numai așa pentru că sunt un impuls neurtat până la capăt. O interceptare, ca "apucare neașteptată" a mișcării vechilor îndătinări suprarealiste, pentru a le surpa. Iară surparea nu e nici alunecare în Prozaic, nici în Arhicunoscut, nici în Mai Nimicul de mai târziu al lui Ioan Es. Pop, ci e poezie-prin zicere-verde-n-față, versuri rostite otova din care crește poemul cu imagini mignone și o concluzie decisivă, puținel urmuziană, vag amintind de universul de mai târziu al calabalăcurilor lui Emil Brumaru de prin versurile cu samovarul. Cele două versuri ("pe bucle mai păstrez cîțiva fulgi de omăt netopit / suficient pentru a scrie un poem.") sunt deschideri binevoitoare către poezia tranzitivității pe care așa de bine a explicat-o Gheorghe Crăciun.

1 Cornel Regman, *Selecție din selecție*, Editura Eminescu, 1972, p. 102
2 Jacques Derrida, *Spectrele lui Marx*, Polirom, p. 48.
3 Cf. Cornel Regman, *op.cit.*

TANDEM
TRANSATLANTIC (II)
VIOREL MARINEASA

*Doi timișoreni se revăd după mai bine de jumătate de secol. Unul este scriitor în România, celălalt – fizician în Statele Unite ale Americii. La despărțire, stabilesc să mențină legătura pe Internet. Vor reconstitui tranșe de viață petrecute împreună, își vor propune unul altuia teme de discuție. A rezultat un volum care a văzut lumina tiparului în 2006, iar acum ne aflăm în fața celei de-a doua ediții, consistent îmbogățită cu corespondența survenită între timp: Radu Ciobanu & Peter Freund, **Dialog peste Atlantic**, Editura Bastion, Timișoara, 2010.*

Când zice că s-ar putea ca sufletul să existe doar în închipuirea artistului sau în viziunea sfintelor scripturi, Peter Freund tinde să scape de un lest când dulce, când stânjenitor, căci "nostalgia rămâne miera memoriei", iar despre sine, omul din Chicago trebuie să declare răspicat: "rămân timișorean". Resimte și astăzi nevoia să se plimbe între podul de la Băile Neptun și cel de la Piața de Fân, de-a lungul Begăi, atunci când o idee îi dă târcoale, iar în momentele de exaltare s-ar duce "în marș forțat" spre cartierul Mehala; visează repetat că se mută cu întreaga familie în Cazarma Transilvană, cea mai lungă clădire din Europa Centrală, demolată la începutul anilor șaizeci. Ar mai fi de pus la socoteală și aerul patriarhal al șederii la Făget în vreme de război, amintind de romanele lui Duiliu Zamfirescu (ce păcat că nu l-a citit pe Sorin Titel!). "Timișoara mi-a dat ceva adânc, ceva într-adevăr unic", constată domnul Freund, printre altele, o copilărie pe tiparul unui regat de secolul al XIX-lea și o tinerețe într-o colonie sovietică din secolul XX. Pentru a doua parte, momentul culminant rămâne demonstrația studentească din noiembrie 1956, sub impulsul revoluției din Ungaria, când a fost arestat și pus la zidul cazarmii din Cetate, unul din câteva zeci, cu mitalierele îndreptate asupra lor: "Această scenă o cunoșteam toți din filme, din opere, n-aveam nevoie de regizor..."

Radu Ciobanu pune pe seama tinereții faptul că timpurile de atunci i-au rămas în amintire mai puțin tenebroase decât s-ar fi cuvenit. Deși a avut destui condamnați politic în familie, își reproșează că, "în ciuda mizeriei, a perchezițiilor, arestărilor, deportărilor, fricii, nu sesizam esența fenomenului, iar *underground*-ul sistemului nu-mi era perceptibil. Aveam problemele mele cu matematica, cu rusa..." Fără să știe că prietenul său Peter a fost "înghățat", a participat și el la revolta din 1956, dar (își continuă auto-învinuirea) în stil *frondeur*. Ce-și aduce aminte domnul Ciobanu seamănă izbitor cu ce se va întâmpla aproximativ pe aceleași locuri 33 de ani mai târziu (cam lungă așteptarea!): "jos, în fața căminului, un șir de soldați asupra cărora se azvârlea de la toate etajele tot ce se putea azvârli, de la becuri și sticle până la noptiere, scaune, mese. Mulțimea tot mai compactă căreia ne-am adăugat presa și ea trupeții, mai ales sonor, făcând galerie, iar deznodământul era încă indecis, deși perfect previzibil, la asta nimeni nu se gândea atunci. Episodul acesta (...) a durat însă puțin, până în clipa când am descoperit că suntem înconjurați, prinși între soldații care asediau căminul, întorși acum spre noi, și un lung cordon care se formase în spatele nostru, prin parc, peste liniile de tramvai și apoi prin celălalt parc, cel din spatele Catedralei. Mulți au fost prinși atunci (...). Eu am avut șansa să scap (...). Vreo două zile după aceea, pe Corso, treceau demonstrativ, la anumite intervale, tancuri..." Despre *fenomenul Pitești* avea să afle abia după 1989. Însă i-a apărut șansa de a se împrieteni cu Lucian Valea, proaspăt ieșit din pușcărie, cel ce a conceput memorabilul poem *Ultimul cuvânt al lui Don Quijote către Sancho Panza* "în timp ce împingea roaba cu bolovani, în lagărul de pe șantierul viitoarei hidrocentrale V.I. Lenin de la Bicz".

JURNAL DIN ANII CRIZEI

ROBERT ȘERBAN

Joi, 4 noiembrie 2010

În Cluj, seara, în casa mamei Lucreției (fiica lui Virgil Mihaiu), alături de Virgil, care mâine va lansa "Lusoromână punte de vânt", cartea sa de poezie apărută la începutul anului la "Brumar", Petrică Tănăsoaica, căruia i-am fost un copil de nădejde (am pus cam 7 kilometri de frâne de la Timișoara până aici) în cursa spre destinație, rude ale gazdelor. Și un bebe de câteva luni, simpatic foc. Vorbim despre călătorii și destinații. Virgil pledează cu argumente exacte, estetice, irefutabile, pentru rai. Care e aproape, în Muntenegru. Acolo sunt femeile cu cele mai lungi picioare. Acolo e o plajă de opt kilometri doar pentru nudiști. Acolo, munte și mare. Acolo, frumusețile au fost turnate ca din polonic. Chiar și drumul spre e de vis. Am obiecții. O fi splendid, la un moment dat, peisajul, dar e foarte greu de... trecut prin el: curbe, restricții de viteze, radare, nebuni care depășesc aiurea, polițiști peste tot. Apoi, oamenii de acolo nu prea știu limbi străine. Dar le ce le-ar trebui, replică poliglota Mihaiu, care vorbește vreo 10 graiuri și înțelege dublu, dacă ei posedă limba raiului? Să o învățăm noi, cei care mergem acolo! Dar când ai fost, Virgil, în Muntenegru, de pledezi cu o asemenea însuflețire? În '65, cu tata!

Vineri, 5 noiembrie 2010

Am vrut să mă mut la Cluj, prin 1991. Și acum mi se pare un oraș... tare. În dealuri și anticariate "bate" clar Timișoara. Lansarea lui V. umple sala "Tonița" de la Muzeul de Artă, iar directorul ICR Lisabona face cinste: un film – Portugalia văzută din elicopter. După-masă, cât pe-aici să pierd trenul din cauza unei cafele cu mentă! La Timișoara nu crește așa ceva...

Luni, 8 noiembrie 2010

La Helios, expoziție de fotografie Renee Renard, "Aripi între ape", dedicată lui Cosmin Lungu. Imagini în care personaj principal este cartea. Care... zboară în apă, căreia i se desprind aripile/paginile, căreia îi tremură scrisul sub valuri, care mai iese la suprafață, din când în când, să ia o gură de aer. Îmi amintesc de Viola și de instalațiile sale fluide. Bill era să se înece pe la vreo 7 ani, de acolo i s-a tras obsesia. Cici Chirileanu, care a făcut scufundările pentru Renee, nu. E prezentă și Raluca Lungu, soția prietenului nostru. Nu prea e loc pentru cuvinte: amintirea lui Cosmin și aripile de pe simeze "vorbesc" exact ce trebuie.

Vineri, 12 noiembrie 2010

De la 11, înregistrez un "Piper..." cu Coriolan Babeți. Tema, cartea sa "Atelierul de Arte Timișoara". 500 de pagini despre arta și istoria locului. pagini dense, scrise cu echilibru, fără excese, cald, analitic. Alături de texte despre "greii" Timișoarei, până la cei mai tineri, ce abia au sărit de 40 de ani, un superb decalog al criticului de artă. Iese foarte bine dialogul, întotdeauna a ieșit așa. De la 12.15, un alt "Piper", cu M. Tolcea și Șt. Călărășanu, despre expoziția de sculptură a ultimului, de la muzeu. Dar și despre muzeu. Avem suport de imagine. Marcel, cu usturimi la stomac, dar și la limbă. De la 14 la 17, ore la facultate. De acolo, fug la lansarea cărții lui Adrian Suci, "Viața fără urmări". Pentru puținii curioși, Adi – venit tocmai de la București – dă un spectacol de poezie de cea mai bună calitate. Cu celălalt Adi, Bodnaru, țin trena prietenului nostru. Ne știm din '93, de pe când eram niște studenți slăbănogi, iar cenaclul de la "Echinox" a fost invitat de "Pavel Dan", la Crivaia. Nu mai avem niciunul plete, dimpotrivă: luminișuri cu ghiocel. Fug după lansare la vernisajul expoziției artiștilor prezenți în "Tabăra de pastel urban". Lucrări remarcabile, două dintre ele de-a dreptul surprinzătoare: catifelatul pastel e exploziv atunci când prinde mișcarea străzilor. Seara, povești și vin la Papillon. Pe la miezul nopții mă uit de jur-împrejur: Timișoara ar rămâne fără jumătate dintre artiștii ei dacă ar cădea acum o bombă! O bombă cu pastel.

LINIA ORIZONTULUI

DE ION BARBU

IMAGINI DIN TIMIȘOARA MEDIEVALĂ

RADU PAVEL GHEO

De curînd mi-a căzut în mînă volumul publicat în 2008 de istoricul Ioan Hațegan la Editura Banatul și intitulat *Timișoara medievală* (sau *Timișoara în Evul Mediu*, cum o să explic mai încolo). Deoarece în ultima vreme lucrările avînd ca temă istoria regională și locală devin tot mai frecvente, reflectînd o anumită reajustare identitară, această carte – ca și altele asemenea ei – merită remarcată și, desigur, citită.

Timișoara medievală nu este un studiu adresat specialiștilor, ci o carte scrisă (bine) pentru publicul larg. După cum spune și autorul în prefață, volumul strînge laolaltă o serie de texte apărute în ultimii treizeci și cinci de ani în diverse publicații, iar elementul care le leagă este cel sugerat în titlu (sau în titluri): istoria medievală a Timișoarei din perioada europeană și cea otomană a orașului-cetate.

Lucrările de istorie adresate nespecialiștilor au atras mereu cititori interesați, mai ales cînd sînt scrise – cum este cazul aici – de un specialist pasionat de domeniul său, un istoric bine documentat, înzestrat cu vervă narativă, și un bun interpret al realităților acelor vremi. Ioan Hațegan prezintă istoria mare, dar se apleacă și asupra istoriei mărunte, adoptînd perspectiva faimoasei școli de la Annales. Astfel, în volum există un studiu despre studenții timișoreni plecați în Evul Mediu la universități apusene (cu informații despre numărul lor și situația lor socială), dar ne sînt prezentate cronologic, pas cu pas, și asediul și cucerirea Timișoarei de către trupele otomane conduse de Ahmed Pașa Sokolovici. (Ca detaliu livresc, comandantul otoman este și ctitorul unui pod din Vișegrad, imortalizat în romanul laureatului Nobel Ivo Andrić *E un pod pe Drina*.)

Această împletire între informația istorică concretă (adesea detaliată, cu documente de epocă, date și cifre exacte) și faptul istoric divers conferă farmec volumului comentat aici. Ioan Hațegan combină istoria cu istorisirile, are o viziune coerentă și unitară asupra epocii medievale și, ca un bun istorisitor, nu se dă în lături nici de la scurte devieri narrative. Atunci cînd scrie despre prezența lui Dimitrie Cantemir în cetatea Timișoarei în 1697, laolaltă cu trupele otomane înfrînte de Eugeniu de Savoia în bătălia de la Zenta (Senta), încheie astfel: "Ca o curiozitate a istoriei, astăzi trăiește în Timișoara o descendentă pe linie feminină a Cantemireștilor". La fel, cînd îl prezintă pe

Filippo Scolari (Pippo Spano), o figură importantă a acestor locuri, originar din Florența și comite de Timiș vreme de douăzeci și trei de ani, amintește că Iancu de Hunedoara a fost în tinerețe scutierul acestuia.

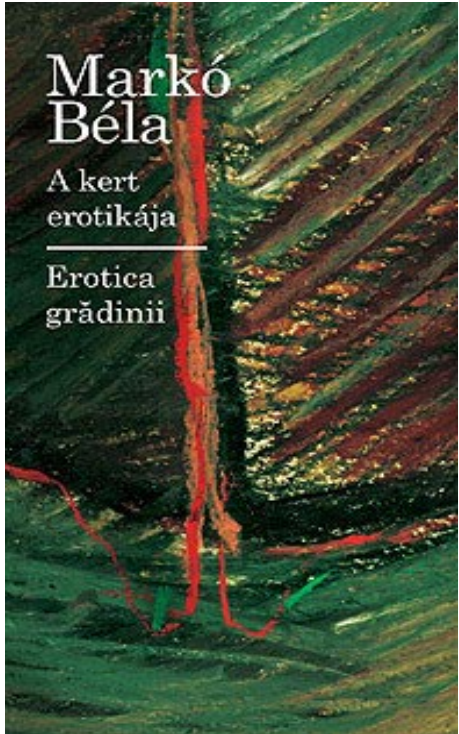
Cartea are două părți: prima este dedicată istoriei medievale a Timișoarei de la prima atestare a cetății și pînă la cucerirea otomană, iar a doua Timișoarei turcești sau, cum spune Ioan Hațegan, "între Orient și Occident". Viziunea unificatoare ce stă la baza ei este una regională, dar nu regionalistă, și, cred eu, este unica funcțională în cazul de față (ca și în cazul regiunii Banat în ansamblul ei). Istoria orașului-cetate Timișoara este integrată în istoria Europei Occidentale, căreia i-a aparținut încă de la începuturile sale și de care nu poate fi decuplată fără a falsifica realitatea istorică. Astfel de lucrări, golițe de interpretări pătinoare, de natură ideologică, sînt utile pentru limpezirea și, adesea, redescoperirea trecutului, pentru a înțelege ce sîntem aflînd ce am fost.

De aceea regret că volumul a avut parte de o redactare superficială – și cînd spun "superficială", folosesc un eufemism. Iată motivul pentru care am ezitat la tradiționala descriere a cărții: este prima scriere tipărită contemporană căreia i-am descoperit două titluri diferite. Pe copertă ea este intitulată *Timișoara medievală*. Și pe pagina tehnică, la descrierea CIP a Bibliotecii Județene Timiș, cartea este numită tot *Timișoara Medievală* (cuvîntul "medieval" este scris cu majusculă, greșeală ortografică majoră, dar tot mai frecventă). În interior însă, pe pagina de titlu, volumul este numit *Timișoara în Evul Mediu* și aceeași denumire apare și în interiorul cărții, în colontitlu – de data aceasta cu minuscule acolo unde erau necesare majusculele: *Timișoara în evul mediu*. După o asemenea eroare la titlu/titluri, numeroasele greșeli de literă sînt prea ne semnificative ca să mai merite menționate.

E păcat, fiindcă, așa cum am spus, cartea e pasionantă, în special pentru cei atrași de istoria extraordinară a acestui oraș-cetate, care a fost o vreme reședința imperială a lui Carol Robert de Anjou, unde au călcat regi, sultani și împărați și despre care pașalele dunărene spuneau odinioară că acel ce cucerește Buda a cucerit un oraș, dar cel care cucerește Timișoara stăpînește o țară.

NOU

la CURTEA VECHE

JURNAL DE SPECTATOR LA FNT

DANIELA MAGIARU

Festivalul Național de Teatru a avut loc anul acesta între 30 octombrie și 7 noiembrie și a reprezentat cea de-a treia și ultima ediție din mandatul de selecționar al Cristinei Modreanu. FNT s-a structurat în nouă module: "Romanian Showcase", ce a cuprins montări românești susceptibile de a atrage – după declarațiile selecționerei – și interesul programatorilor internaționali; "Premiere în FNT", în care au fost alese două spectacole montate de doi regizori titrați: Matthias Langhoff și Rodrigo Garcia; "Spectacole invitate din străinătate": *Dibuk* în regia lui Krzysztof Warlikowski, *Regele moare*, montat de Silviu Purcărete, *Hey Girl*, un spectacol de Romeo Castellucci și *Trilogia stereoscopică* (Billy Cowie); "Debut în FNT", "Dezbateri, Conferințe, Întâlniri"; "Lansări de carte"; "Filme, Noapte, Teatru"; "Expoziții" și "FNT vă recomandă" (spectacole, expoziții de scenografie, teatru radiofonic).

Ca formule estetice, FNT a făcut un inventar impresionant: spectacole experimentale, în care actorii sunt înlocuiți de proiecții **3D** – *Trilogia stereoscopică*, un spectacol de 16 minute, care propune perspectivele multiple de a privi: trei imagini în mișcare ce îți îndreaptă privirea pe podea, pe perete sau pe tavan (ocazie cu care scaunul este înlocuit de saltele – pe care te poți întinde urmărind imaginile ce curg pe albul plafonului). Dacă din acest spectacol rămân exclusiv cu deplasările punctului de fugă, afectiv, rețin din spectacolul lui Castellucci, *Hey, Girl!*, zgomotul infernal și superba imagine a masei amorfe care se prelinge, se lichefiază, se scurge și lasă trupul să se nască. Dezvăluirile sunt treptate și formele diferite pe care le îmbracă lumina o fac să devină deopotrivă decor și costum. Transformările rapide și muzica metalică înfundată și imprevizibilă în pulsațiile decibelilor au grijă, împreună cu fumul înecăcios din sală, ca spectatorul să fie alert (O *Simfonie surpriză* mai agresivă). Sunt frumoase trecerile accelerate printr-o istorie a femininului, ce reia portretistic o galerie prin care trec ficțiuni, realități, istorii.

Un spectacol "**clasic**" este *Marele inchizitor* după F.M. Dostoievski (Teatrul Național București), în regia lui Radu Penciulescu, cu Victor Rebengiuc, o poveste care te lasă să citești și să traduci semnele istorisirii, ale jocului actoresc și ale decorului. Indiciile trebuie căutate în întrebarea din debut: "De ce-ai venit să ne tulburi?" și în fraza din final: "Du-te și să nu mai vii", ce stabilesc relații de autoritate, îndoială, răzvrătire, nevoia de a crede în Dumnezeu, dar și cernerea adevărului de minciună, a delimitării libertății de sclavie.

Hamlet, în regia lui Uray Peter (Studio M, Sfântu Gheorghe) a fost un spectacol (aproape) **nonverbal**, ce ar fi putut stârni interesul, dar care pierde din vedere chiar povestea, încercând să mute accentul pe

detalii. *Odyseia* în regia lui Tim Carrol (Teatrul Național "Marin Sorescu", Craiova) a mizat pe tiparul **teatrului de improvizație**. Spectaculoasă în sine, datorită amestecului de spontaneitate și modular, formula nu este, însă, câștigătoare cu orice preț. Actorii nu pot fi "aruncați" fără antrenament suficient în lupta cu naturalețea răspunsurilor, iar cadrul ar trebui să le permită jocul firesc și joaca serioasă. Spectacolul de la Craiova a avut o arhitectură destul de fragilă (improvizație nu înseamnă și destrămare), în care publicul a stabilit care este cheia în care se joacă scenele (nici variantele propuse de regizor nu au fost extraordinar de inventive). *Odyseia* a avut sinceritate, dar și partea ei de șovăială.

Nu am revăzut admirabilul *Herr Paul* (în regia lui Radu Afrim), *Breaking the Waves sau Viața binecuvântată a lui Bess* (montat de Radu-Alexandru Nica) și nici *20/20*, excelentul spectacol al Gianinei Cărbunariu, inserabil în categoria **teatru documentar**, ce are ca punct de plecare realitatea recentă. Într-o clasificare personală, spectacolul cel mai puternic al festivalului rămâne *Strigăte și șoapte* în regia lui Andrei Șerban, montat la Teatrul Maghiar din Cluj (dar despre acesta voi scrie pe larg într-un număr următor).

Conferințele au facilitat întâlnirea cu mari personalități: David Esrig, Mathias Langhoff, Lee Breuer, Tompa Gábor, Alexander Hausvater. George Banu a susținut o conferință ofertantă, atât ca temă, cât și ca premise. Criticul a identificat în anii '60 un moment de turnură în istoria montărilor, în care s-a produs o "deturnare" a privirii spectatorului prin faptul că regizorii au ales să exploateze relația de apropiere a publicului, aflat în imediata proximitate a actorului. Privirea, spune criticul, impune observarea spectacolului în intimitatea lui și oferă privilegiul de a alege ce anume vedem din semnele de pe scenă. De aceea, "detaliul-esență" este cel care se izolează poetic, îți oferă un "concentrat de plăcere" și te reține în spectacol, mult după terminarea lui. Detaliile sunt mărturie a impactului pe care îl provoacă.

Din multitudinea de titluri lansate, aş aminti *Trilogia îndepărtării* a lui George Banu, volumul lui Mihai Măniuțiu, *Memoriile hingherului*, dicționarul *50 de regizori cheie ai secolului 20* (editat de Shomit Mitter și Maria Shevtsova), volumul *Got My Mogo Working*, cărțile publicate de Fundația Culturală "Camil Petrescu" în seria "Mari regizori ai lumii" (*Ariane Mnouchkine. Arta prezentului, Robert Wilson, Krzysztof Warlikowski și Teatrul ca o rană vie*) și antologia *Dramaturgi olandezi de azi, Povești din Estul Sălbatic, O călătorie în alte spații: Teatrul lui Tadeusz Kantor* sau ediția dedicată Teatrului românesc a revistei belgiene "Alternatives théâtrales".

DANIELA

ADRIANA CARCU

Daniela stă pitită pe vine și trage cu cărbunele linii sonore pe o coală de desen întinsă direct pe parchet. Eu o privesc uluită și la un moment dat îi spun: Daniela, de o vreme mă tot întreb, cum o fi atunci când creezi? Ea ridică pentru o clipă capul și-mi răspunde: uite așa. Este o imagine din vara anul 1992; an pe care Daniela l-a petrecut la Heidelberg lucrând la un proiect arheologic al Academiei de științe. Un an în care ne-am apropiat treptat, pe măsură ce eu am învățat s-o deslușesc și să-i descopăr acea calitate rară, pe care azi o numesc integritate. O numesc așa pentru că-mi pare a fi cuvântul ce cuprinde în măsuri egale refuzul de a te lăsa invadat de motivații pragmatice și încăpățânarea de a alege drumurile anevoioase ca să ajungi acolo unde poți sta drept în fața faptelor tale; acolo unde numai consecvența și un anumit gen de candoare te pot duce. De atunci au trecut mulți ani și, de-a lungul lor, imaginile s-au grupat într-un film care, derulat acum, îmi dă cheia unei prietenii.

Daniela este cea care într-o seară de aprilie mă așteaptă în fața primăriei din Heidelberg, unde predam până târziu engleza, ca să-mi dăruiască un tablou cu propriul meu nud. Tot ea este aceea care, în ziua când îmi încheiam în mod dureros socotelile cu firma unde lucrasem, mi-a stat alături făcându-mă să râd printre lacrimi cu o frază devenită între timp proverbială: "Lasă, nu-i nimic, acum mergem în Marktplatz, ne așezăm frumos la soare, tu-ți comanzi o bere și eu ceva." Când o pornim împreună pe Hauptstraße, unde salută la tot pasul de parcă ea ar fi "autohtonă" și eu în vizită, Daniela îmi spune exact unde se găsesc cele mai frumoase lucruri din Heidelberg și mă duce la magazine pe care nu le-am văzut niciodată și unde se întreține în engleză cu vânzătorii, de parcă s-ar cunoaște dintotdeauna.

Aceeași Daniela Oravițan doi ani mai târziu, când avea să ia premiul Uniunii Artiștilor Plastici din România pentru pictură, este cea care în loc să participe la onorurile banchetului prezidențial se închide seara în camera de hotel plângând și tot repetându-și *vanitas vanitatum*. Daniela a mai venit la Heidelberg de atunci și de atunci ne-am mai întâlnit de multe ori în Timișoara sau la Ciclova, dar indiferent unde vor fi întâlnirile noastre, ele se desfășoară invariabil după același ritual. În Timișoara, mă duce la Bega sau la Mall să-mi arate ce se mai găsește și când îi spun că astea sunt lucruri de puștoaice îmi zice: "Vino cu mine că știu eu un magazin pentru doamne cu șolduri", iar după aceea mă duce la un restaurant și-mi comandă mămăligă cu brânză și smântână, pentru că-și amintește cum tânjeam după ea la Heidelberg. Dacă suntem la Heidelberg, Daniela dublează fără drept de apel proviziile din frigider, iar când îi cer să-mi deslușească logica interioară îmi răspunde, hai, lasă, că e bine așa. Daniela este singura prietenă cu care reușesc să mă cert pentru că e prea bună. Daniela vine cu întărire la prânz, pentru care, în cinstea ei, mă pregătisem o movilă de șnițele, și-mi spune că nu-i e foame, pentru că tocmai a mâncat în oraș un ... șnițel. Daniela îmi dăruiește de câte ori mă vizitează un colier cu bobite de corali și îmi face rochii din materiale parcă de ea inventate, pe care mi le trimite cu prietenii, iar dacă în atelierul ei, unde mă așteaptă întotdeauna cu castronașe de fursecuri și fisticuri, uit de mine și adast cu privirea prea mult pe o lucrare, la sfârșit mă trezesc cu ea în brațe. Fără drept de apel.

Acum câteva zile am văzut o serie de imagini cu lucrări de-ale ei destinate unei expoziții ce va avea loc la Karlsruhe, la care participă împreună cu Călin Beloescu, Ștefan Călărășanu și cu Cristi Sida. Lucrări în colaj cu simboluri grafice de "fashion" sau mecanisme de o complexitate organică, pe care este suprainpusă o pecete grea de culoare și formă, ca o a doua citire, complementară și totuși detașată. Le privesc îndelung și mă gândesc că atunci, demult, când mi-a spus: "Adriana, ascultă-mă pe mine, singurul lucru care îți împlinește măsura așteptărilor este munca", Daniela mi-a dăruit, fără să știe, unul dintre marile învățăminte ale vieții mele.

POETI ORĂDENI

ION MOLDOVAN

FACEM CE FACEM ȘI PIERIM

Cu degetele tale reci, Doamne, ne cânti la chitară rece

Dar semnele îmbătrânirii-s multe
țigările se termină prea repede chiar fără
să tragi din ele
pe pervaz păhărelele cu pască
se umplu cu apă de ploaie

În miez de noapte un porumbel prin somn
uguie de-ale sale

Trebuie să adormim toți, fără vise, fără
mirări, fără lumini și muzici
ca niște miri aruncând cu inele în ultime
ape letale.

mă ocupă
și în tristețea trupului îi plâng
din umbră
și aceasta e însăși ștergerea mea din table

scrisori care nu se scriu
vieți care nu se viețuiesc

Mi-am preparat un suc de lămâie
am trei stiluri la îndemână și nici un chef
stau și mă uit la mine cum trec pe stradă
ca o momâie
în care oasele-s tot mai de sidef

Un păianjen pe creștetul prietenului meu
ascultă bâzâitul muștelor politicoase
îmi face cu ochiul dar îmi e tot mai greu
să mă țin grămadă de carne pe oase

Stau doar la masa mea și beau suc
și mă gândesc mă gândesc mă gândesc mă
gândesc – doar la datorii
și-mi cântă mie îngerul "Unde te duci? Unde
mă duc?
și când și când și când vom iarăși vii?!"

Estimp unii dorm se ospătează sporovăiesc
pace lor
ce mă uimește pe mine și mă ține treaz
e doar firul de apă putredă insonor incolor
ce se scurge din grajdul de dincolo de pârléaz

Au revenit băieții acasă
și cel sătul de roșcove și cel din câmpul
cu vite cu miei cu de toate

Ne-am cumpărat scaune noi
și o masă nouă
mie personal mi-a revenit scrisul cărunt

Soare nori somnii mâncăruri spălări de vase
puterea înnebunește
și pe cei tineri și pe cei bătrâni

Azi e ziua de ieri și mainimicul a rămas
în cartier
ca un incendiu nereușit

Iar partea grea a slujbei mele:
să-mi amintesc timpul să cânt iertările
să ieșim împreună pe unde-am venit

Afară e sumbru
sunt liber amețit și curat
și plin de duișii

Visele de noapte trecură
pe toate le-am uitat

În Astoria, Doamne, starurile prost îmbrăcate

și drept urmare câștigul
mai multor bani

Bat în ferestre flămânzii familiile lor
deșirate pe mal
și prin ani

Cu duminica asta se-ncheie Serbarea
urmează luni marți etcaetera și p'orm
mă-ntorc azi acasă
cu simțul sfielnic enorm

Și fratele meu Alexandru e mort
și cozonacii comandați
și Crăciunul aproape

Vine o tânără mereu a altuia
cu un tren de seară
pentru a ne preveni

Săraci cheltuitori microbiști de ocazie
și ce ocazie
și ce cheltuitori

Trebuie s-aduc în ogradă
toată herghelia tot uleiul ars
la noapte poate să-nghete

Nu știu de ce mai întorc capul
să văd de vii ori nu vii
când e clar foarte clar

Lasă
lumina rămâne cu noi drumul e larg viitorul
aproape și ninsoarea cât capul

Ieri m-a sunat un poet să-mi spună
că-mi mai trimite niște bani
a obținut sponsorizare mai multă decât se
aștepta

În tinerețe într-o vreme îmi propusesem
să scriu în secvențe de câte trei rânduri
un fel de ter(n)ține fără nicio rigoare

Acum procedez la fel
doar că nu mai sunt decât niște însemnări
despre cum îmi trece vremea

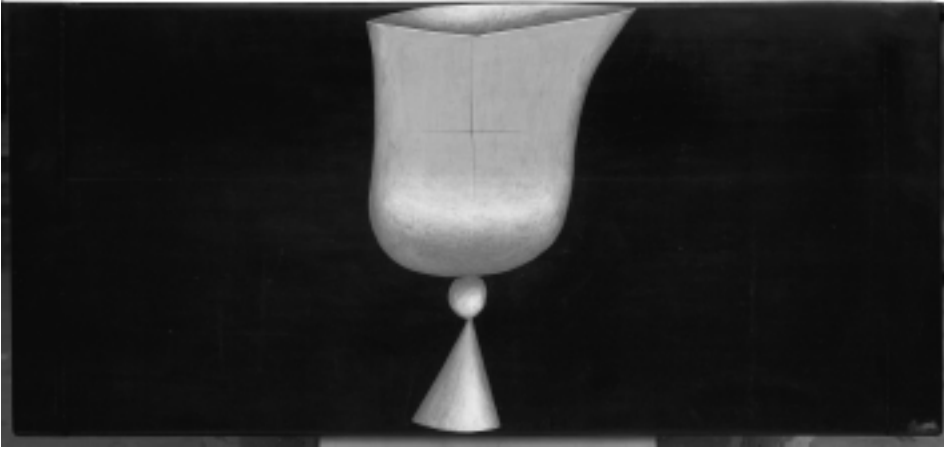
În continuare cartofii fierb înainte
îndată vor fi fierți ca lumea voi opri
focul și mă voi duce și eu pe-afară

Unde-i promoroacă acum o promoroacă
direct de pe creierul meu
cu care azi-noapte am visat chestii

IOAN F. POP

POEM ÎN OGLINDĂ

picătura albicioasă se scurge pe obrazul
eterat, cuprinde forma șanțurilor neuronale,
rătăcește o vreme în gol. mișcarea de reptilă
a sprâncenelor o împinge spre margine, apoi
cade cu un zgomot de sticlă. mormanul de
carne și haine învechite se mișcă în stînga,
în dreapta, lovește crusta aerului osificat.
în nări năvălește un amestec medicamentos
de viață și moarte. toate însă întîrzieau, așa
că o nouă picătură porni să se rostogolească
pe o ireală traiectorie, modificată de curbura
unui rictus. toate se pregăteau de
ceremonialul mișcării mult așteptat. foșnetul
unei întîlniri apăsătoare se făcea simțit pe
la colțuri. se simțea cum, în creier, cineva
derula o bandă care nu se mai termină. acum
se vede cum totul în jur are un fel de pendulă
care se mișcă monoton, fiecare plin se scaldă
în golul său. privind în oglinda celor două

palme, își pipăi alene membrele, cocoașa
de aer, încearcă prima mișcare. ca un fel
de naștere dintr-o cochilie mai mare într-o
cochilie mai mică. gura s-a deschis și a
pronunțat un nume ciudat. între două sunete
imaginile se reflectau disproporționat, se
coagulau rapid în fire de întuneric. pendulele
obiectelor se opriră o vreme. o mulțime de
picături albicioase se porniră a șiroi pe pereți,
acompaniate de un vag zgomot de fond.
smoala privirilor șiroia prin canalele poroase,
în care adia mirosul tare al singurătății. își
duse mîna la tîmplă, să-i asculte tic-tacul,
huruitul exact al acelei clipe. o nouă unduire
se învîrtea prin ungherele transparente.
încearca să se ridice cu unghiile înfipte în
gît. proaspăt trezită, plină de pămînt și alge,
într-o mișcare indecisă. o nouă picătură porni
din luciul moale al oglinzii din cealaltă
ogîndă.

POEM STINS

stropi lipicioși rătăcesc printre vestedele file.
cu mișcări asimetrice, de imbold descompus.
din această coastă va răsări coasta altui sfîrșit,
aripile de sezon ale putreziciunii. prinși în
gurile de smoală, în aristocratie plictiseli,
între buzele de termită ale somnului,
tremurăm ca niște păsări legate de stîncile
cuvintelor. cu rînjete largi ne naștem iară
și iară din icnetele freatice. adunăm bezna
din pupilele dimineții. între timp, în toate
creștea umbra tîrzie a unui mort nou născut.
aici se poate vorbi într-un singur fel și tăcea
într-o mie. întunericul ne întîmpina cu
învelișul său univitelin, cu strălucirea lui
interminabilă. în acest dumnezeiesc dezmăt
strigăm din toate încheieturile, să vedem
în ce loc ne-a născut slăbiciunea cuvintelor.
dacă mai existăm în visul tău repovestit.
în mecanismul din creier unde un deget tot
bate pînă la demență. privirile tale pluteau
peste noi ca niște stomacuri lichide, cu
îndemnuri care au tot mai mult gustul cenușii.
așteptam încă scrîșnetul oaselor, liniștea să-și
trimită după noi temnicerii. pe toate le
așteptam ca și cum clopotul pămîntului ne-ar
bate în vene. ca și cum o mîna scheletică
ar umple din nou paharul vieții cu paharul
morții. pagina tîrzie în care ecourile se aprind
și se sting.

POEM DE UITARE ȘI DESCOMPUNERE

toate se învîrteau în aerul amestecat cu salivă.
în țesutul unui amurg amețit de nemișcare.
de-am găsi calea să salvăm privirile ridicate,
cuvintele abia începute. de-am putea forța
zvîcnetul de pămînt să se ridice o clipă în
genunchi. un moment de rătăcire ar împărți
mai bine lucrurile. le-ar orîndui mai bine
între zidurile memoriei. în zarva trecerii,
pomeneam împușcăturile vînatului himeric.
unde vîntul ne adulmecă încheieturile. cîntă
la clapele anamorfotice. atît de aproape de
parcă bat în timpanele noastre. atît de departe
de parcă ar fi vorba chiar despre noi. aruncați
peste marginea așteptărilor. cineva vorbește
pe limba morților. în sîngele uitării, al

descompunerii, în care rămînem cu pușca
la ochi pînă tîrziu.

LUCIAN SCURTU

FUNDĂTURA GENETICA

I

După mult timp, cu mâinile rămase libere,
am reușit să aprind focul
în peșteră pentru a ne încălzi,
ginta era obosită, vînatul puțin, glaciația
la apogeu,
în noua lumină am zărit-o ghemuită într-un
colț numărându-și
agrafele, blănurile cuvenite, cuișoarele cu
care inventase noua scriere,
m-am ascuns după o stalactită, prin acea
stalactită i-am privit trupul
încovoiat, sâinii înlăptați de efort, mâinile
muncite,
sapiensul dorit, scrierea necunoscută,
într-un târziu i-am dăruit o piatră șlefuită,
o scoică, o cataramă, un clopoțel,
(știam că peste milenii va fi alta, nu mă va
mai recunoaște, nu va mai
dori nimic de la mine, mă va ignora chiar
și în autobuzul 14),
"am sărutat talpa despotului și ea avea gust
amar!", mi-a spus
prin semne (în timp acele semne au devenit
cuvinte, cuvintele acelea
au devenit scriere, scrierea poemul de față),
eu nu sărutasem pînă atunci decât gheara
de leu, lăbuța de hienă,
copita de ren,
toate obiectele folositoare mie pînă atunci
i le-am dăruit ei,
(memoria acelor obiecte s-a transmis altor
obiecte care, ulterior,
au devenit idoli de venerat în altare),
știa că focul în curând se va stinge și n-am
s-o mai văd vreodată,
știa că ginta se va risipi, glaciația se va topi,
stalactita va înflori,
de aceea m-a desenat pe o parte a peretelui
cu picioare, trup, cap și ochi,
prin acei ochi mi-am văzut evoluția cu
încetinitorul pe crenguța
verde de conifer,
o linie tot mai verticală, un băț înălțat la
cer prin adăugare de text.

II

Peste ani ea va juca un rol important în istoria
omenirii
va împărți legi divine altor popoare ("legile
tale sunt glorioase,
de neatins, inima ta e adîncă, de nepătruns"),
doar pentru ea voi fi eroul civilizator care
răspîndește binefacerile
amăgirii printre semeni,
doar ea va fi cuneiforma mea săpată cu vârful
echerului pe tăblița
de argilă uscată, preluată de o viitorime
obscură,
sistemul meu de irigații a fost cel mai bun,

harfa de iarba

tratatul meu despre muncile agricole cel mai folositor, geometria mea cea mai elevată, numai decretele mele teribile au ajutat la perfecționarea morală a oamenilor de rând ce dăinuie de când fac pereche cu zeul furtunii, Telipinu, de când rația zilnică de pâine sacră a fost redusă, urmele revărsărilor în văile mari ale fluviilor abia de se mai văd (acolo am devenit eu sedentarul teribil, poetul nebun), uleiul de măslină s-a înnegrit în lampa de argint, sarea albă s-a înnegrit în palma crăpată, cenușa regală a fost împrăștiată de vânturi necunoscute (demonii perturbatori ai lenei), ereditatea postumă a regatului s-a pierdut încetul cu încetul în neantul minor, în fundătura genetică, aici, lângă mine, într-o oradie cenușie, prea cenușie, "hei, Telipinu, tu tată și mamă a oricărui pământ, adu revărsarea peste latifundiile mele, fă-mă chiaburul tău, inspiră-mi fantasme alese, imnuri și rugăciuni!", îl rog în genunchi dar tremurul ușor al bătrânilor mesteceni se așează ca o brumă rece peste o românie precară, cantacuzină, ipsilantă.

ÎN CĂUTAREA TRUPULUI

Cimitirul orașului meu este groapa comună a orașului meu, motiv pentru care ea a scris cu fardul pe toate crucile numele meu: lucian, lucylius, loukianos.

SĂRĂCUSTĂ

Sunt un om rece într-un trup rece, într-o odaie rece, într-o țară rece, pe o planetă rece, și scriu poemul pe un pergament rece, pentru a fi folositor omenirii arunc cercuri de pe malul stâng al mării pe malul drept (eu, regele lebedelor de pe criș!), sub greutatea lor partea aceea de țărnm se înclină asemenea unei balanțe și câteva blocuri de pe splai se și scufundă unul câte unul, chiar acolo am tras eu la edec întregul ei orient dorit, toate corăbiile ei fandosite, afurisite, nesuferite, ("depresia e norma!", am legiferat în actul social), acolo sunt gulagurile mele stilate, mimate, elevate, acolo deturnez eu obiectele korupte spre haosul primordial, spre vizuina turmelor mele domesticite cu bățul și piatra, "sunt un învins, nu voi putea conduce niciodată o romanie populară născută prin incest", îmi repet de unul singur privind atent decrepirea trupului, respirându-i duhoarea de tergal putrezit, doliul ratat al unui mort neîngropat la timp.

ORADEA PRECARĂ

Mi-au cerut să șterg de praf bustul bătrânului filozof și să consemnez fazele lunii din turnul Bisericii cu Lună, "nu pot, sunt obosit!", am șoptit, m-au rugat să scot cifra unu din mulțimea numerelor naturale

și să măsor cu palma umbra Sfinxului pe nisip, "nu pot, sunt înfrânt!", am ridicat glasul, m-au forțat să schimb unele funcții ale cuvintelor în vorbire și în acea vorbire să scriu poeme noi, "nu pot, sunt dement!", am țipat, m-au somat să număr toate mierlele care zboară deasupra lor și nuferii regali care îi înconjoară, "nu văd!", am țipat, "egalul zeului vei fi dacă vei vărsa o lacrimă pentru noi!", m-au rugat frumos, "nu vreau!", am urlat.

CORTEGIUL FURNICILOR

În a treia zi de după moartea mea a răsărit soarele l-am privit mirat, nu-mi mai aminteam menirea lui, importanța lui pentru muritorii ca mine, ca alții, am întins mâna să-l ating, să-l atrag, dar el s-a înălțat pe cer tot mai sus cu păsări cu tot, cu stele cu tot, abia de am atins vârful pietrei și am înțeles pentru totdeauna măreția nemărginirii, logica infinitului, taina nimicului (mormântul meu s-a săpat cu mult dinintea morții mele), dar mai ales ce ascunde el în măruntaiele lui sofisticate un fetus purtat de cortegiu pe calea furnicilor, da, abia din a treia zi de după moartea mea a început să mi se facă frică și să plâng cu fața îngropată în pământ, de teamă că fulgerul o să atingă călcâiul rodicăi după ce i-am spus că am iubit-o întâia oară sub nuci iar ea mi-a spus că nu, am iubit-o sub sălcii.

GHEORGHE VIDICAN

ENORIAȘ LA IUBIRII DE-O SEARĂ

Să fim enoriașii iubirii de-o seară suspinând după șoaapte în eul viran geniali scriitori, cu cerneală de mure pe cearceaful în care-a murit un tiran.

Slujitor al fecioarei ce-n zare aruncă cu beție de îngeri în timpul cumpărat de țigănci pe două parale să poată face iubire cu schimbul.

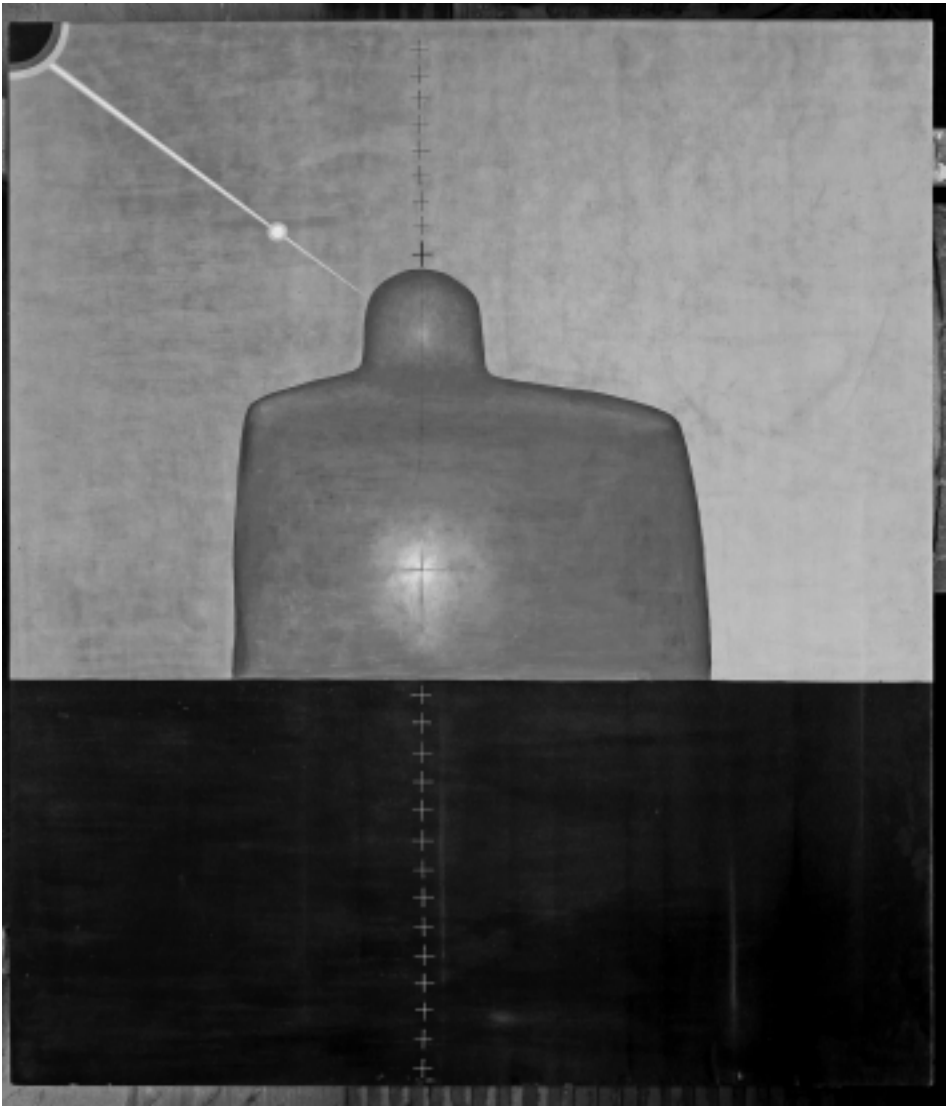
Mînia din stropul de rouă înmuind iubirea-n destin enoriași ai iubirii de-o seară ne spălam tristetea în vin feciorelnic oftat și arară eroare a cuvîntului "lin".

CUMPĂNA FÎNTÎNII

Din cumpăna fîntînii fug pirații cîntînd la vîsle doruri emailate un cerșetor se joacă de-a-mpărații iubita lui e hoața din cetate

Rîde în hohot cumpăna fîntînii și înflorește-n lacrimi demodate soarele-apune în căușul mîini dînd foc dezmățului de la palate

Apa fîntînii are insomnie în ciutură-și ascunde înserarea

se-ascund pirații-n lacrima de vie

Oloagă pe potecă stă mirare din doruri emailate reînvie un cerșetor ce răstignește marea

VIS

Cade adormită foamea peste sîinii despuiați îți miroase-a floare carnea ochii-ți sunt înfometăți

Șoapta-i scursă-n damigene coapsa-ți crește din păcat peste buze-ți curge lene savurată de-un bărbat

Trupu-ți curge-n picuri roșii ale sînilor eroare e dezmăț în șoapta nopții la lumini de felinare.

MIHAI VIERU

de dimineață am trezit în inimă o iubire vastă panoramată. toate vererile cățarate pe sentiment urcă pe lungimile de undă ale scoarței fiecărui arin din parcul domnesc mă întinde o strădanie a soarelui de a zîmbi sub umbrelele topite pe frunze mozaicul dureros la vînt pe cale de tocire de toamna tocătoare de bușteni

călina cerul dintre coaste la mijloc într-o capă lungite iernile sunt rîse nechezește. sentimentul deșirat. irisul ei dominant un fir de gută la capătul căruia prinde la mulinetă ventriculul hămesit în mîinile mele răsfirate a rugă coboară dintre sprîncenele gîndurilor gîndul meu de ochi.

surîd a amiază ca o pîine rotundă fierbinte

îmi strîngi în rulou chimiruri de care ne agățam stelele deasupra firelor de nisip

clădesc inima cresc verticala în noaptea care îi urmează îndeaproape[...]

o inimă bate în altă inimă cu o cruzime desăvîrșită

ajunge numai să îți aud numele. săruturile ocolesc pietrele unui rîu coborît dintr-o avenă

îți lași capul pe spate ca într-un exercițiu de înot sincron părul tău este perna de vise în care cerul se regăsește sonor

îți iau palmele în căușul sărutului meu cel de o singură dată ca pe o apă de ploaie strînsă-ntr-o sinclinală dală de piatră.

și astăzi te-am îngăduit ploaia pixeli peste stejari verdele ne înghițea fețele o pernă epuizată de vise pipăiam amintiri din ieri groparul întindea mîna ca pe un sărut cerșit în palme salut cu onorul spre stînga salut un strînsset de brațe frigid ne lungim la o bere fără moarte cu alcool similară facturii RENEL neplătită electricianul ne scutura inima din inimă cum am bate nucii o ploaie caldă de strînger de pleoape strînsă în roabe căușuri ah, ploaia ah, mi-ai spus pe șleaul norilor că în ziar se fac pe petece cele mai necroloage cele mai poetice

CĂRTURARUL SI LUMEA SA VICTOR NEUMANN

Faptul că preoții au preocupări științifice, îndeosebi în sfera umanioarelor, este mai mult decât îmbucurător. Grație studiilor și cărților lor suntem mai bine informați asupra evoluției bisericilor, a vieții spirituale găzduite și animate de acestea, a valorii textelor fundamentale scrise de marile personalități de a căror creație omenirea a beneficiat enorm de-a lungul timpului. Firesc este să ne intereseze cine sînt acei slujitori ai bisericii care au înclinații cărturărești, care și-au făcut din cercetarea credinței religioase și a istoriei acesteia un deziderat de-o viață și care slujesc în biserică în calitate de formatori ai minții și ai sufletului omenesc. Ce fel de caractere și ce atitudini au ei față de actul de cultură și ce rol joacă în relațiile interumane deîndată ce au devenit pilde ale credincioșilor ce le freceventează biserica? Cînd am ales să scriu aceste rînduri, am avut în minte imaginea admirabilului preot și profesor Vasile V. Muntean. Adică, o personalitate ale cărei produse cărturărești și practici religioase animă lumea din jur, contribuind în mod excepțional la înălțarea și înfrumusețarea spirituală a enoriașilor în acord cu idealul și mesajul ce îl are de transmis ortodoxia.

De cîteva decenii, preotul profesor Vasile V. Muntean slujește în Biserica Adormirea Maicii Domnului din Lugoj, unul dintre cele mai frumoase monumente arhitecturale ale cultului ortodox din Banat. În urmă cu trei decenii și jumătate, cînd l-am întîlnit pentru întîia oară în orașul în care m-am născut, era cel mai tînăr și cel mai interiorizat dintre preoții pe care îi întîlnisem vreodată. Între timp, observația mea de atunci s-a confirmat înzecit. Și-a construit cariera în celebrul burg bănățean, prin numeroase contacte culturale și științifice, naționale și internaționale, prin pregătirea temeinică a unei teze de doctorat, prin colaborarea la reviste cu un profil academic și publicarea de cărți de autor devenite de referință în mediile teologale și în acelea universitare.

Vasile V. Muntean, cel ce astăzi este atît un foarte iubit slujitor al cultului ortodox dintr-o importantă biserică a Banatului¹⁾, cît și un foarte bun profesor al facultăților de teologie din regiune, mi-a stîrnit curiozitatea prin atașamentul său constant pentru carte și studiu, pentru valorile fundamentale ale culturii și civilizației universale și românești. Timp de decenii, părintele profesor Vasile V. Muntean a muncit constant și cu rigoare academică, a făcut un efort apreciabil pentru însușirea metodelor de lucru specifice domeniului istorie, a deprins știința descifrării manuscriselor medievale și a formulării ipotezelor și observațiilor pertinente cu privire la acestea, a reușit performanța de a sintetiza în cărțile sale – o listă selectivă, dar impresionantă a acestora, e menționată în articolul preotului Gheorghe Naghi – teme de mare interes. Toate, îl recomandă drept un om de știință de o aleasă ținută, îndreptățit să-și manifeste curiozitatea intelectuală și exegeza savantă în vederea înțelegerii rosturilor și mesajelor profunde ale tradițiilor istorico-religioase.

Dezvăluirea sensurilor puțin sau deloc cunoscute ale textelor bizantine, interesul pentru biserica ortodoxă și aceea creștină în general, deopotrivă pentru marile mișcări ecumenice ale trecutului și ale timpului nostru, mă îndeamnă să văd în părintele profesor Vasile V. Muntean un teolog și un istoric înțelept, perfect integrat univesului ideatic al celor mai buni și inteligenți dintre umaniștii contemporani. Domniei Sale îi datorăm o

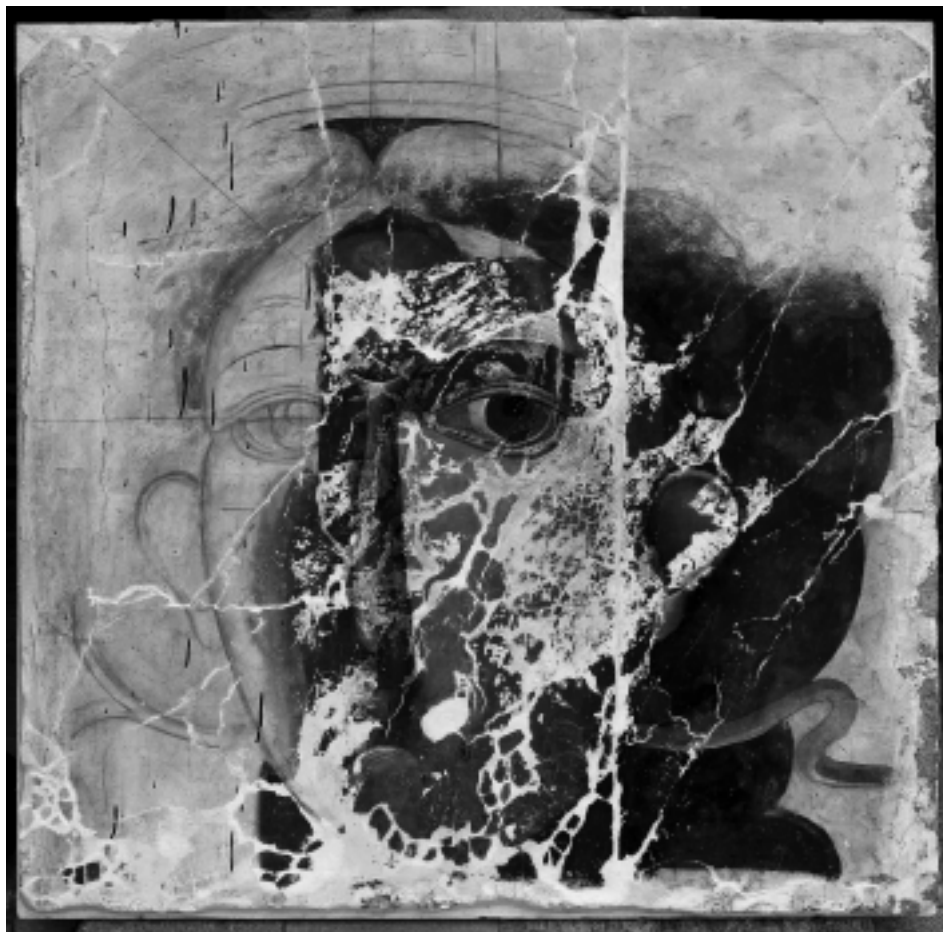
sumă de contribuții științifice ce referă la critica izvoarelor istoriei bisericești, la mai riguroasa identificare a contextelor social-politice în care a evoluat creștinismul, la evidențierea instituțiilor sale de cult ("așezămintele eclesiale și mănăstirești") din antichitate, evul de mijloc și timpurile modernității, la prezentarea sistematică a disputelor doctrinare și a momentelor de criză din istoria bisericilor creștine. Asemenea rezultate, însoțite de atenția acordată vieții monahale, moralei bisericești și dezbaterilor din jurul acesteia, relațiilor dintre liderii creștini și aceia ai celorlalte religii monoteiste – cum, de exemplu, reiese din *Istoria Creștină Generală* - reprezintă "o muncă imensă", avînd "calități multiple" și meritînd a fi pe deplin recunoscute așa cum ne îndeamnă Prea Fericitul Patriarh Daniel al Bisericii Ortodoxe Române în rîndurile ce prefătează amintita carte²⁾.

În momente de cumpănă ale vieții mele, mi-a fost dat să cunosc sentimentele profund religioase ale omului și părintelui Vasile V. Muntean; să-i observ deschiderea sufletească spre diversitatea umană ce populează dintotdeauna Lugojul și Banatul³⁾; să-i descopăr raționamentele, eleganța și înțelepciunea, grație cărora sfătuiește continuu pe toți aceia ce-i ascultă cu interes și luare aminte predicile de duminică din Biserica Adormirea Maicii Domnului din Lugoj ori pe studenții ce se formează mulțumită audierii cursurilor sale universitare. Generozitatea părintelui față de semenii săi este infinit mai mare decât pot s-o descriu în cuvinte. Aidoma pasiunii pentru studiu și scris, comportamentul părintelui Vasile V. Muntean probează faptul că omenia are o nemijlocită legătură cu interiorizarea credinței în Dumnezeu. Sînt convins că în educarea pentru viață și în înălțarea noastră spirituală, mai cu seamă în acest timp al interogațiilor și al profundelor crize de conștiință, fiecare bănățean și fiecare cetățean al României are ceva de învățat din pildele strălucitului nostru preot-profesor.

1 Biserica cu două turnuri, cunoscută sub numele de Biserica Adormirii Maicii Domnului, construită în secolul al XVIII-lea de ortodocșii români din Lugoj, este una impresionantă. Aidoma unei adevărate catedrale central sau vest-europene, ea vorbește de la sine despre credință, nivelul de cunoștințe și emanciparea socială a locuitorilor români din Banat în epoca Aufklärung-ului, dar mai ales despre schimbarea reperelor lor civilizaționale prin inculcarea citorva norme de gîndire și de viață grație influențelor exercitate de administrația Imperiului Habsburgic. Cele două turnuri ale Bisericii îi conferă acesteia o personalitate ieșită din comun, construcția fiind vizibilă de la zeci de kilometri depărtare de oraș. Prin așezare și monumentalitate, ea reprezintă principala referință arhitecturală în jurul căreia s-au dezvoltat toate celelalte trăsături urbane, armonioase, ale Lugojului. Înn acest minunat lăcaș de cult, părintele Vasile V. Muntean a deschis un muzeu de istorie bisericească, ce se cuvine îndelung vizitat și nespus de mult prețuit.

2 Cf. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Cuvînt înainte la Vasile V. Muntean, *Istoria Creștină Generală*, Vol.I-II, București, 2008, p. 5-7.

3 E vorba de o lume existentă aici din vremuri îndepărtate, dar și de una așezată gradual de-a lungul istoriei; de una viețuind între foste imperii și civilizații, între actuale culturi și națiuni, inspirîndu-se din mai multe izvoare lingvistice și religioase.

BIZANTINOLOGIE ȘI LUCRARE MISIONARĂ GH. NAGHI

În toamna anului trecut, părintele Vasile V. Muntean împlinea 60 de ani. Se cuvenea atunci, dar nu credem că este târziu nici acum să-i aducem cele mai sincere felicitări și un călduros omagiu din America, dintr-o inimă prietenească de fost coleg de pe băncile studentiei sibieni unui distins coleg ce toată viața lui s-a nevoit spre binele altora și spre luminarea științei. Vasile Muntean s-a născut la Boldur, în Banat, județul Timiș, la 28 septembrie 1949. A absolvit Institutul Teologic Universitar din Sibiu (1968-1972), cursurile de doctorat la Institutul Teologic din București (1972-1975), secția de istorie. În anul 1985 a susținut examenul de doctorat cu tema *Organizarea mănăstirilor românești în comparație cu cele bizantine până la 1600*. A fost profesor la Seminarul Teologic din Caransebeș în anii 1974-1975 și este preot la biserica "Adormirea Maicii Domnului" din Lugoj, din 1975. În 1974 a organizat un muzeu ecleziastic la sediul Protopopiatului Ortodox Român din Lugoj, iar din 1993 începînd, când s-a înființat Facultatea de Teologie din Timișoara, a predat, ca profesor asociat, cursurile de Istorie Bisericească Universală și Bizantinologie. De asemenea, o dată cu înființarea Facultății de Teologie din Caransebeș, părintele Vasile V. Muntean a devenit profesor asociat al acesteia, predând aceleași cursuri.

În modestia lui binecunoscută, părintele Vasile V. Muntean, slujitor al lui Dumnezeu, ne-ar ruga să ne oprim înaintea numelui Frăției Sale. Dar nu o putem face fiindcă numele său devine un simbol în rîndurile poporului credincios după care, o mare mulțime de oameni își trage nădejdea de mai bine. La fel și învățăceii lui care sunt martorii cei mai fideli despre felul în care un profesor este înzestrat cu har, cu vocație pentru a fi ascultat și urmat, indiferent că sunt mai mici sau mai mari. În anul 1975 este hirotontit preot pe seama bisericii mari din Lugoj, acolo unde este și astăzi. De peste 35 de ani, el mînuiește arta cuvîntului în biserică și în afara ei. Și este o cinste să-l ascuți și să-i urmezi sfaturile înțelepte. O cinste pe care mulți dintre enoriași o pun în practică cu un deosebit respect.

În lucrarea sa misionară, preotul întâmpină greutăți imense, dar pentru a trece de ele "se cuvine ... să fie nu numai curat, așa cum se impune într-o asemenea servire, dar și foarte priceput și încercat în multe lucruri, cunoscînd cele ale vieții la fel cu cei ce-s prinși în valurile ei, și, totuși, dezbrăcat de ele mai mult ca monahii care locuiesc în munți". Ce metodă de lucru va folosi preotul creștin în formarea spirituală a celor ce-i frecventează biserica? Sfântul Ioan Gură-de-Aur vorbește pe larg de medicina sufletului. Părintele Vasile știe că blîndețea creștină este arma cea mai puternică și medicamentul clasic al bisericii Mântuitorului în lume. Trebuie să spun că el excelează printr-o purtare blîndă și o vorbă domoală. Preotul este ambasador nu numai al întregii cetăți, ci și al întregii lumi. El se roagă lui Dumnezeu pentru greșelile tuturor, vii și morți. Ceea ce părintele Vasile o face în fiecare duminică.

Activitatea științifică a Părintelui Vasile (a elaborat și publicat 14 cărți) este cunoscută în mediile social-culturale de limbă română din America, unde studiile sale au fost apreciate cum se cuvine. I s-au prezentat cărțile *Spiritualitate bizantină și românească; Exegeze istorice și teologice; Bizațul și românii, În memoria lui Alexandru Elian* (volum de studii editat de Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile V. Muntean). Cel mai recent comentariu apărut în SUA este acela despre cartea *Istoria Bisericii Românești (de la începuturi până în 1716)*, Editura Marineasa, Timișoara, 192 p. Deopotrivă de referință sunt *Istoria creștină generală*, tipărită cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte, Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, vol. I-II, 2008; *Artă și cultură*, ediția a II-a, tipărită cu binecuvîntarea Î. P. S. Nicolae, Mitropolitul Banatului, Editura Arhiepiscopiei Timișoarei, Timișoara, 2009, toate vorbind despre un lucru indubitabil: părintele bizantinolog este apreciat la o cotă valorică maximă.

MONDENII

DANA CHETRINESCU

Bunicul lui Tolstoi își trimitea cămășile la spălat, cu sania, în Olanda. Excentricitatea lui – aceea nu numai de a-și cumpăra hainele din străinătate, ci și de a le apreta peste granițe – este, desigur, specifică aristocratlui de orice naționalitate și din orice epocă. Pentru publicul din România însă, care citește această istorie alternativă a vestimentației, lucrurile pot părea mai puțin firești. România nu a avut, ca mai toată Europa, nici aristocrație stas, nici capitală de modă care să arbitreze eleganța. În lipsa titlurilor nobiliare și a Parisului, Londrei, New York-ului sau Milanului, discursul despre stil și Olimpul sau Parnasul celor care creează moda, impunând-o apoi celorlalți, se dezvoltă în România într-o manieră aparte. Prinții și marchizele *fashion*-ului românesc sunt o categorie socială de dată ultra-recentă. Cu numai douăzeci de ani în urmă, singura femeie a țării reușea să arate mai bine decât oricine altcineva cu jachetele ei maronii "made in" Apaca, pur și simplu pentru că tovarășele concetățene nu aveau acces nici măcar la această ofertă patriotică. Dar după 1990 și după simpatia pentru cel dintâi premier post-revoluționar al patriei – inclusă pe lista celor mai cunoscute mituri urbane recente –, Apaca a dispărut pentru totdeauna din mentalul românesc.

Golul lăsat în urmă de cea mai râvnită fabrică de confecții a fost repede umplut de *haute couture*. Chanel și Gucci au dat iute buzna în inimile locale, chiar dacă mai rar au găsit și drumul spre garderobebele băstinașelor. Cei care au vânturat aceste etichete prin fața ochilor însetați de capitalism vestimentar au ajuns însă departe, semnând primele povești de succes din România deceniului al zecelea. Una din aceste epopei sună cam așa: a urmat cursurile unei case de modă din București, iar în 1985 a obținut diploma de manechin pentru prezentări în afara granițelor țării. La numai câteva luni, a fost recompensat în Germania cu titlul de cel mai bun manechin al anului. În 1996 a obținut titlul de cel mai bun creator al anului din România, în 1997 a fost premiat de televiziunea națională, în 1998 a obținut încă o dată titlul de cel mai bun creator de modă, în 1999 i s-a decernat premiul de excelență al revistei VIP și a făcut primul *shooting* de modă în afara țării, după 2000 a prezentat colecții în locații elitiste, de la Milano la Monte Carlo și de la Veneția la Cannes, a primit din nou un premiu de la televiziunea națională, a fost din nou desemnat creatorul anului, a ajuns din nou favoritul publicațiilor *glossy* din țară și a rămas, din obișnuință, pe prima pagină a revistelor.

Desigur, e Bote, acest Cătălin al *fashion*-ului bucureștean și de provincie, care a conceput mantouri inspirate de Versace și boxeri concepuți după Neckermann. Despre el aflăm câte ceva dacă deschidem radioul de mașină dimineața la șapte, în ambuteiajul către serviciu ("Bote se luptă cu cincizeci de blonde"), dacă răsfoim un tabloid în pauza de cafea ("Botezatu: Părinții mei m-au bătut și în clasa a XII-a"¹), sau dacă ne relaxăm seara în fața televizorului ("E greu să-mi găsesc jumătatea, pentru că o femeie de lângă mine se simte inferioară, iar dacă și ea tinde la celebritate nu-mi poate accepta succesul mai mare decât al ei"²). Cum ar veni: și bogații plâng.

O altă poveste de succes din lumea

glamour a modei românești, de data aceasta mai puțin de tip *self-made* și mai mult de factură *Cinderella*, o aflăm de la o tânără doamnă multilateral dezvoltată, cum îi stă bine sexului frumos de la noi din țară: top model, actriță, realizatoare de emisiune TV, instructoare de modelling, soție, mamă și ființă caritabilă. Printre afirmațiile "tari" făcute de ea pentru presă, pe primul loc am așeza-o pe cea care îi subliniază independența față de consort, declarație consemnată de celebra emisiune de actualități din lumea modei, muzicii, televiziunii, vieții private, vieții mondene și de orice alt soi, intitulată "Povești de noapte": cum că l-ar susține financiar pe soțul ei dacă, "prin absurd", acesta ar avea nevoie de sprijin³. Nu la mare distanță, am clasa și mărturisirea care dovedește că gelozia îi este mai străină acestei femei decât orice alt sentiment. Întrebată cum comentează poza soțului cu două blonde în jacuzzi, ea pare să fi spus: "Sunt două fete care își doresc expunere. Noi ne-am mai confruntat de-a lungul căsniciei cu astfel de persoane și probabil se va mai întâmpla asta. [...] Am atâtea lucruri importante de făcut încât nu o să mă împiedic de aceste accesorii"⁴. Mai aflăm și detalii mai puțin măgulitoare: "Acuzată că a dat intenționat cu mașina peste un paparazzo amator"⁵, dar explicația pe care o oferă ea acestui soi de știri ne convinge întru totul: "Prefer să îmi petrec timpul alături de persoane de sex masculin pentru că femeile, adică noi, că și eu sunt femeie, suntem mai răutăcioase, mai bârfitoare, cred că împrăștiem mai multă energie negativă decât o face un bărbat. Bărbații sunt mult mai buni din acest punct de vedere, sunt foarte deschiși și cu sufletul cald."⁶

Ați recunoscut-o fără doar și poate pe Monica (sic!) Columbeanu, care își cumpără toalete de firmă în direct, defilează pe *catwalk* în reluare și consiliază pe oricine, în presa tradițională, ca și în cea electronică, în domeniul îngrijirii podoabei capilare cu minimum 1.000 euro pe lună. S-a spus că titlul de cel mai sexy model din România a fost cumpărat cu banii lui Iri, că Monica îl înșală pe Iri așa cum și Iri o înșală pe Monica sau că divorțul celor doi este iminent. Dar toate acestea nu sunt decât rezultatul invidiei colective – ce spun eu? chiar naționale! – specifică româncelor, așa cum Monica a învățat pe propria-i piele, de la frageda vârstă de 18 ani, când eleva din Bacău a devenit oficial iubita miliardarului nu tocmai tinerel din București.

După ce au privit-o numai pe tovarășa cu taioare de la Apaca, românele admiră, *faute de mieux*, tinere cu implanturi și designeri de izmene, care evocă o lume la intersecția dintre poleiala balcanică, ostentația parvenitismului național și cultura de masă globală. În absența originalelor, întregul popor cade în prostrație, cu revista *Joy* în mână sau cu telecomanda blocată pe Acasă, în fața unor copii. În accese sincere de admirație, el oferă apoi altora copii ale copiilor. Și cum se cheamă această imitație a imitației, altfel decât Kitsch?

- 1 *Cancan*, 27 septembrie 2010.
- 2 vedeteROL.ro, 2 octombrie 2010.
- 3 6:AM, 30 septembrie 2010.
- 4 HotNews.ro, 8 octombrie 2010.
- 5 Presaonline.com, 8 iulie 2010.
- 6 Presaonline.com, 2 iunie 2010.

BUNICUL LUI TOLSTOI

CIPRIAN VALCAN

Albert Camus, *Carnete*, Editura Rao, București, 2002, p. 502:

"Bunicul patern al lui Tolstoi își trimitea rufele murdare din Rusia în Olanda odată cu primele căderi de zăpadă cu niște sănii care reveneau cu rufăria curată puțin înainte de începutul primăverii".

Așa cum scriu biografii lui Tolstoi, bunicul său excentric era un mare admirator al lui Gibbon, a cărui *Istorie a declinului și prăbușirii Imperiului Roman* era lectura lui de căpății. Își începea diminețile citind o pagină din Gibbon, iar înainte de a-și strînge în brațe ibovnicele, făcea la fel. Lăsa cartea să se deschidă la întâmplare și medita îndelung la fiecare cuvînt. La mijlocul zilei, relua însă mereu aceleași pasaje, mirîndu-se ca un copil de bizareriile personajelor ce făceau deja parte din lumea lui de ciudățenii.

Lunea era consacrată lui Plautianus, prefect al pretoriului în vremea lui Septimius Severus. Nemaîncăpîndu-și în piele de trufie fiindcă se afla în grațiile stăpînului său, el a poruncit castrarea a o sută de cetățeni liberi, "dintre care unii însurați, ba chiar tați de familie", numai pentru a-și satisface capriciul ca la nunta fiicei lui cu fiul împăratului aceasta să fie servită de o escortă de eunuci demnă de o regină asiatică. Bunicul lui Tolstoi n-ar fi făcut niciodată la fel.

Marțea îi venea rîndul lui Heliogabal și bunicul lui Tolstoi nu se putea stăpîni să nu accentueze fiecare cuvînt atunci cînd citea, mai ales că el ura sositul: "În timpul acestui împărat inventarea unui sos nou era răsplătită în mod generos, dar dacă nu plăcea, inventatorul era osîndit să mănînce numai din el pînă ce descoperea altul mai plăcut gustului imperial".

Miercurea era ziua captivității împăratului Valerianus la curtea persanului Sapor. Valerianus, în lanțuri, înveșmîntat cu purpura imperială, era expus privirilor avide ale mulțimii, fiind silit să accepte ca monarhul persan să-i pună piciorul pe grumaz de fiecare dată cînd încăleca. Conștient de pericolul asiatic, asupra căruia îl avertizase în nenumărate rînduri pe țar, bunicul lui Tolstoi citea cu îngrijorare, stăpînindu-și cu greu lacrimile, următorul fragment: "Cînd Valerianus se prăbuși sub povara rușinii și mîhnirii, pielea sa, împăiată și cu înfățișare omenească, fu păstrată vreme îndelungată în cel mai celebru templu din Persia – un monument al triumfului cu mult mai real decît apreciatele trofee de marmură și bronz, pe care trufia romană le înălța atît de des".

Joia intra în scenă Iulian Apostatul, care avea întotdeauna nevoie de un bărbier. Cerînd să vină unul, el se trezea în fața unui personaj îmbrăcat somptuos, ce semăna mai degrabă cu un inspector general de finanțe decît cu un bărbier. Cerîndu-i informații despre veniturile ce-i permiteau să se îmbrace atît de ales, el afla că bărbierul cu pricina avea, pe lîngă un salariu ridicat și bacșișuri copioase, o alocație zilnică pentru douăzeci de servitori și douăzeci de cai. Continuîndu-și investigațiile, împăratul reușea să afle că la curte se aflau o mie de bărbieri, o mie de paharnici și o mie de bucătări, "iar numărul de eunuci putea fi comparat numai cu cel al insectelor dintr-o zi de vară". Bunicul lui Tolstoi, care avea doar cincizeci de servitori, regreta că nu s-a născut la vremea potrivită pentru a deveni împărat roman.

Vineri era ziua unei înmormîntări, aceea a lui Alaric, cuceritorul Romei: "Prin truda unei mulțimi de prizonieri, ei deviară forțat cursul Busentinului, un riuleț care scâlda zidurile Consentiei. Mormîntul regal, împodobit cu prada splendidă și trofeeale Romei, fu construit în albia secată, apoi apele fură redat cursului lor normal, iar locul ascuns unde au fost depuse rămășițele lui Alaric a rămas necunoscut pe veci prin masacrul plin de cruzime al prizonierilor folosiți la executarea lucrărilor". Bunicul lui Tolstoi ar fi preferat să aibă ca mormînt falcile unui crocodil.

Sîmbăta se aflau în prim-plan tăietorii de nasuri și urechi. Întîi Constantin Copronymul, al cărui nume de ocară se trăgea de la faptul că "spurcase cristelnița în care era botezat" și care primea cu cea mai mare bucurie drept cadou o tavă de nasuri tăiate. Apoi tătarii, a căror invazie îi înspăimîntase pe toți suveranii Occidentului prin cruzimea fără seamăn și prin eficiența masacrelor : "Orașele Lublin și Cracovia au fost rase de pe suprafața pămîntului. Ei s-au apropiat de malurile Mării Baltice, iar în bătălia de la Lignitz i-au învins pe ducii Sileziei, pe palatinii Poloniei și pe Marele Maestru al Ordinului teutonic și au umplut nouă saci cu urechile din dreapta ale celor uciși". Bunicul lui Tolstoi n-a poruncit să se taie nasul nici unui mujic, însă multe cozi ale cîinilor de pe pămînturile lui au fost retezate.

Duminica era zi de odihnă, așa că bunicul lui Tolstoi citea din Biblie și își biciuia fără patimă servitorii.

POEME LIA FAUR

"Versul o situează pe Lia Faur pe o axă care merge de la inocență [...] la perversitate [...] (ca să-i preiau o metaforă), dar nu la capătul liniei «spre stânga», cum afirmă ea, ci mai degrabă în auritul punct din mijlocul axei, de unde, în explorările ei poetice alunecă ba într-o parte, spre ideal, ba în cealaltă, spre vagabondaj sentimental. Exercițiile de nesupunere ale Liei Faur eșuează în blândețe, înțelegere, acceptare a lumii așa cum este. Poezia ei, în schimb, izbutește. De ce? Pentru că aduce un ton de luciditate lipsită de cruzime, luciditate care, prin această particularitate, e nouă și poetică. Fiindcă noi, ceilalți, ne-am obișnuit să credem că luciditatea și cruzimea se implică obligatoriu." (Ioana Pârvulescu, "România literară", nr. 1, 2010)

mă îmbăt cu gândul la tata. la cum mai bătea el caii în timp ce ara pământul. din când în când ridica fruntea spre cer mulțimea sau înjura. în acest timp iarba creștea și rimă cu natura din jur. mai trecea o zi și tata semăna. mai trecea un anotimp și tata culegea. mai trecea un an și fetița creștea. îl învăța pe a. îl suspina pe a. îl mieuna pe a. îl năștea pe a. iar tata? tata înjura și jura că va muri când el va vrea

*

stai sprijinit cu capul de șoldul meu să mă simți cum respir epidermic ca nuferii. afară ambulantele claxonează la colțul străzii într-un dezastru inexplicabil. îmi simt sângele cum izbucnește în vase și mă tem de o hemoragie internă. nu ne-am născut unul în timpul celuiilalt dar mă alungesc spre tâmpla ta să-ți șoptesc doar din buze ca surzii

*

scriu fără nicio generație în mine. mă cuprinde tristețea mergând prin ploaie spre piața romană. e un frig ca între două borcane goale. nu mai am nicio rudă. toate s-au dus una câte una prin cimitire împădurite prin grădini pline de iarbă. nimeni nu le mai smulge buruienile. oamenii s-au dus să moară ca mieii la tăiere crezând că eu voi purta mai departe numele lor. dar și așa mi-e greu zi de zi prin ploaie spre piața romană când mașinile mă-mproașcă la marginea trotuarului oricât de cuminte aş pași iar câinii mă mușcă fără motiv. numele este tot ce mi-a mai rămas toată tinerețea și mirosurile copilăriei se regăsesc în pelerina lui de ploaie transparentă ca o gelatină. pe ea o apăr cu umbrela mea ponosită cu dragostea mea închisă în cutia cu nasturi pedalând cu bicicleta printre jaloane ca un înger în căutare de aripi

*

de o săptămână trimit sms-uri de dragoste în toată lumea ca pe s.o.s-uri din marea nordului și primesc sute de răspunsuri de la toți bărbații dispuși să mă asculte de la toate femeile singure. eu le strig adevăruri despre caii pe care i-am visat azi noapte. le strig despre cum am căzut prima oară cu bicicleta și despre cum iubesc eu cu dureri în stomac. cu tremur și tipăt. le strig atât de frumos și de adevărat. ei rup din mine fâșii lipindu-și-le peste propria lor piele

*

lipsește femeia care mătură casa scărilor de la blocul 207. eu locuiesc la parter. mătur două scări până la stradă. nu e mare lucru să faci pe măturătoarea.iei mătura și te apleci

puțin de spate. îți acoperi șalele și tragi înspre dreapta apoi înspre stânga. din nou înspre dreapta și iar înspre stânga. firele adună praful picioarelor. picioarele adună praful altor picioare și tot așa. poți scrie romane întregi despre pantoful care a trecut primul azi dimineață peste urma celui de aseară. peste umbra celui de la miezul nopții. hai să nu cădem în ispita pantofului roșu ce-a făcut furori la new-york. sau a pălăriei-pantof. nu sunt decât o biată măturătoare cu părul prins la spate

*

mă gândesc adesea să-ți las totul în scris pentru că scrisul rămâne. să îți las caietul cu rețete culinare pe care mi l-a lăsat și mie mama pe întâi mai 1988. să completez cu asteriscuri pentru lămuriri sau cu sfaturi de viață. să te lămuresc cum să faci aluatul cu miere care ți se va lipi de mâini. să nu te sperii ca mine și să-l arunci la gunoi. așa e rețeta. sau să ai grijă la albușul care se lasă

*

ieri alergam după o generație să mai stăm de vorbă și noi. nu tot pe fugă. toate erau ocupate cu scrisul rețetelor de prăjituri pentru generațiile care vin. unii pregăteau prăjituri uscate alții cu multă frișcă. nu am agreat niciodată frișca prefer smântâna goală

*

sunt grozav de lucidă în aceste momente. nu am fost așa mereu. puneam și eu morcovi și conopidă în murături să arate bine. dar se mănâncă mult mai ușor fără prea multe dichisuri de acest gen. scriu gen și mă gândesc la feminin și masculin. e așa de cald între genuri sau așa de frig. frigul acela dintre două borcane goale

*

hârtia igienică e pe terminate. mai trece o lună de mers la toaletă. de făcut curat. de mers cu fetele la o bere fără alcool. de amestecat în mămăligă

*

astăzi mi-e dor de prieteni. îi zâmbesc ieftin italianului chel care îmi remarcă lichidul roz scurs din radiator. ascult din spatele jaluzelelor troncănitul pantofilor și scârțâitul cărucioarelor cu copii. mame cu copii se îndreaptă grave spere "piața soarelui" de unde cumpără jucării ieftine haine ieftine mâncare ieftină suspine ieftine. se întorc în același ritm ieftin

*

lia își amintește de prima portocală pe care nu a avut voie să o mănânce dar ea a mâncat-o într-ascuns

*

lia începe să înțeleagă poezia gurii de canal din fața ferestrei de la parter peste care trec toate mașinile. sunt multe canale

pe sub strada liei. de aceea lia va pune conopidă murată. lia va pune dulceturi de gutui. lia joacă teatru. lia se joaca de-a teatrul

*

lia va protesta în dimineața asta în piața de vechituri. acolo unde se aud foarte bine tramvaiele și marfa e întinsă pe jos. se va așeza pe o pătură lângă discurile de vinilin și nu va mai rosti nici un cuvânt

O CARTE-EVENIMENT

**TRIADE
BRUMAR**

**Facultatea
de Arte și Design**

Vă invită la evenimentul de lansare a primului volum din trilogia
ATELIERUL DE ARTE TIMIȘOARA
Timișoreni, central-europeni de pe coasta de Vest a României
de Coriolan Babeți

**joi, 4 noiembrie 2010, ora 18, la Mansarda Facultății de Arte și Design
din cadrul Universității de Vest, str. Oluz nr 4.**

Intervenții:
Adriana Lucaciu
Sorina Jecza
Smaranda Vultur
Ioan Vultur
Marcel Tolcea
Coriolan Babeți

Seara va continua cu o sesiune de autografe.
Bufet cheese & wine.

Proiect finanțat prin
open art
Timisoara Open Art City

BĂTRÂNETE FILME GRELE

ADINA BAYA

La fel cum oamenilor după o anumită vârstă li se interzice să mai mănânce gras, și regizorilor de marcă ajunși în faza asta ar trebui să li se interzică să mai facă film, decreta radical maestrul CTP într-o recenzie la *Shutter Island* (2010). Arătătorul său rechizitorial nu se îndrepta doar asupra modului în care Martin Scorsese își terfelește reputația cu acest ultim film, ci și asupra altor mari regizori ajunși în "azilul monștrilor sacri". Ca, de exemplu, Francis Ford Coppola și al său eșec cu iz amatorist numit *Tinerete fără tinerețe* (2007), ce parcă diluează aura sacră a peliculelor ce l-au canonizat în anii '70: *Nașul* și *Apocalypse Now*.

Trecând peste modul poate puțin exagerat în care filmul lui Scorsese, altfel primit binișor de critică, este desființat de CTP, întrebarea lansată e perfect legitimă. Există un termen de expirare al "certificatului de mare regizor"? Are loc o împușcare a ideilor, o epuizare a talentului în același ritm cu înaintarea în vârstă? Și, dacă da, putem aplica un diagnostic din oficiu – "regizor în vârstă ? film mediocru"? Cu siguranță, nu! Un astfel de verdict nu ar fi doar limitat și jignitor, ci ar suferi și de un raționament falacios. De fapt, recenzia sus-numită e prima ce dă un contraexemplu: *În serviciul regelui Angliei* (*I Served the King of England*, 2006), regizat sublim de septuagenarul Jiri Menzel.

Dezbaterea legăturii dintre vârsta regizorului și calitatea filmului e un subiect deschis cu precădere în cazul regizorului ce face subiectul articolului de față: Clint Eastwood. Legendarul om de cinema are la activ o carieră crescută în paralel cu uzina de vise. Figură iconică la Hollywood, el i-a simțit pulsul de decenii întregi și a știut mereu cum să traseze liniile definitorii ale unei pelicule de succes, fie că juca rolul eternului cowboy din filme ca *Pentru un pumn de dolari* (*Per un pugno di dollari*, 1964), ori al polițistului ce întâi împușcă și abia apoi pune întrebări din *Dirty Harry* (1971), dar și al unui protagonist în răscolitorul conflict afectiv din *Podurile din Madison County* (*The Bridges of Madison County*, 1995). Creator extrem de prolific, Eastwood are un loc incontestabil în topul celor mai mari actori/regizori ai tuturor timpurilor.

Dar oare oboseala proorocită de CTP nu îl ajunge din urmă și pe acest monstru sacru, născut în 1930? Răspunsul e dificil. Pe de o parte, superbul *Gran Torino* (2008) reconfirmă profilul imaculat de mai sus, la fel ca *Schimbul* (*Changeling*), lansat în același an. Pentru a nu știu câta oară, Eastwood dovedește că are energia necesară strunirii unui film genial, atât pe post de regizor, cât și de actor principal. Dar putem spune același lucru și în cazul lui *Invictus* (2009)?

Adaptat după cartea jurnalistului John Carlin, *Invictus* propune un portret al faimosului lider sud-african Nelson Mandela. Surprins ca proaspăt lider al țării măcinat de diferendele ireconciliabile moștenite din era apartheid-ului, el trebuie să scoată la liman și o economie instabilă, cu probleme tipice țărilor ce trec prin schimbări profunde. Unghiul din care e fotografiat Mandela se

anunță ingenios. Povestea urmărește perioada din preajma campionatului mondial de rugby găzduit de Africa de Sud, exploatat pe post de factor coeziv de către președinte. Spiritul neînfrânt ("invictus") e asociat și cu supraviețuirea în cei 27 de ani de detenție ai liderului african, dar și cu moralul echipei naționale de rugby, majoritar albă, ce are misiunea nu numai de a câștiga pe teren, ci și în ochii susținătorilor de culoare. Atât Morgan Freeman în rolul lui Madiba – numele tribal al lui Mandela –, cât și Matt Damon în cel al lui François Pienaar, liderul echipei de rugby, aduc pe ecran un joc căruia e greu să îi reproșezi ceva.

Însă, la fel ca multe filme omagiale, *Invictus* suferă de tentația encomiasticului. Eastwood e atât de preocupat să glorifice liderul sud-african, încât ce rezultă e mai mult portretul unui sfânt decât al unui om în carne și oase. Iar sfinții, după cum știm, sunt personaje în fața cărora ne scoatem cu toții pălăria, dar a căror perfecțiune e greu compatibilă cu cerințele narațiunii cinematografice. Mi-ar fi plăcut să aflu mai multe despre trecutul cu greutate al eroului principal. Despre cum se împacă vederile inspirate din Ghandi ale septuagenarului Mandela cu cele pe care le-a avut în tinerețe, ca activist într-o organizație de gherilă – rol prin care și-a câștigat un loc pe lista internațională a teroriștilor stabilită de Statele Unite (de pe care Mandela a dispărut abia în 2008). Și n-ar fi fost rău nici dacă Eastwood ar fi intrat mai adânc cu foarfeca în secvențele de rugby, a căror pondere depășește adesea utilul și suportabilul. *Invictus* poartă mărcile distinctive ale unui ochi regizoral devenit celebru – vezi *zoom-in*-ul pe un personaj puternic și carismatic, cu un trecut încărcat, autor de replici scurte și de mare impact, ș.a. –, însă nu intră în galeria filmelor sale reușite. Predominantul ton elogios îl scoate cu greu din magma uniformizantă a clișeului. Vizionarea nu e în totalitate timp pierdut – dacă ne gândim la modul desăvârșit în care Morgan Freeman surprinde esența personalității lui Madiba, integrându-se într-o fereastră vie deschisă către Africa de Sud a anilor '90 –, însă pe ansamblu dezamăgește.

MAGIC MANDELA

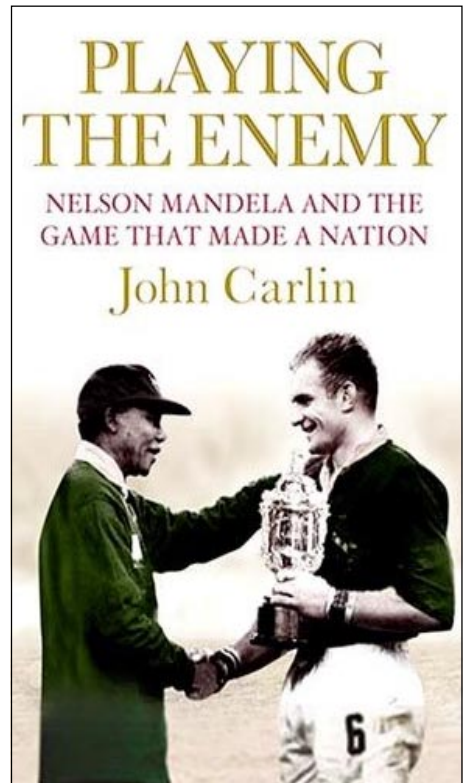
CRISTINA CHEVEREȘAN

În 2008, o carte aparent dedicată sportului culegea aplauze la scenă deschisă din partea unei variate game de critici și cititori. Îmbrățișată instantaneu ca punct de plecare pentru un film regizat de Clint Eastwood, cu Morgan Freeman și Matt Damon în rolurile principale, *Playing the Enemy* avea să fie republicată sub numele ecranizării – *Invictus*. Autorul petrecuse șase ani în Africa de Sud, coordonând filiala *Independent*-ului londonez în perioada extrem de agitată dintre 1989 și 1995. Ca observator al primilor pași dinspre dezbinare către speranța unui viitor comun, John Carlin decidea în 2001 să demareze un proiect pe măsura celor trăite: "Ce lipsea era o carte despre factorul uman, despre miraculosul din spatele miracolului". Avea să-și prezinte ideea însuși protagonistului istoriei ce se cerea scrisă: Nelson Mandela, lider carismatic al finelui de secol XX.

Pornind de la o întâlnire fericită între politică și sport - finala Cupei Mondiale de Rugby câștigată de Africa de Sud pe teren propriu pe 24 iunie 1995 -, povestea se concentrează mai puțin pe jocul în sine, cât pe rolul lui în viziunea unificatoare a președintelui Mandela. Cu nedisimulată admirație, Carlin urmărește transformarea deținutului politic în figura providențială ce avea să modeleze destinul țării ajunse în pragul segregăției. Tensionatul eveniment sportiv îi oferă pretextul necesar ambițioasei retrospective: volumul îmbină reportajul cu amintiri și interviuri, privirea înapoi reconstituind traiectoria unui personaj al cărui nume în xhosa, Rolihlahla, l-ar fi recomandat mai degrabă drept agitator de spirite. Mandela apare însă ca artizan al unui compromis istoric, descris de biograful entuziasmat asemenea unui Odiseu modern.

Folosindu-și farmecul personal și instinctul politic, acesta reușește să transforme rugby-ul, "religie seculară" a albilor, în element-cheie al unei reconcilieri emoționale fără precedent ori șanse previzibile. Asociat de locuitorii de culoare cu agresiunile și umilințele suportate, sportul devine treptat pasiune împărtășită; terenul se transformă în spațiu al identificării, al coagulării noii națiuni. Sub supravegherea unui organizator inspirat, simțul coabitării și respectul reciproc se dezvoltă, acompaniind eforturi depuse și succese obținute împreună: "Mandela realizase că populația *afrikaaner* cuprindea tot africani, nu cuceritori sau colonizatori. Aveau o limbă și o cultură proprii, nu și vreun refugiu în Europa în caz că lucrurile mergeau prost. Erau gata de ispășirea păcatelor, iar rugby-ul, credea el, era calea spre inima lor". Volumul face un spectacol din recompunerea anevoiosului traseu.

Tonul triumfal și evidenta implicare i-au atras lui Carlin critici pentru naivitate și simplism. Bill Keller surprinde însă esența cu acuratețe, nuanțând. "Premisa că un singur joc de rugby, fie el de cupă mondială, poate vindeca trei secole de diviziune rasială, risipind într-o clipă magică a lui Mandela teroriile și urile acumulate, e o exagerare romantică. Africa de Sud se află încă la una-două generații distanță de reconciliere. Carlin aduce însă o sumă de martori - de la partizani convinși ai mișcării de eliberare până la

rașiști resentimentari - ce susțin că meciul din 1995 a reprezentat un moment formativ esențial pentru îndepărtarea amenințării războiului civil de tânăra țară. La finalul pledoariei ești tentat să-i acorzi licența poetică".

Jurnalistul oferă un curs de istorie trăită, bazat pe experiența narată de participanții înșiși sau recuperată din surse conexe. De la laureatul Premiului Nobel pentru Pace, Desmond Tutu, la căpitanul echipei, François Pienaar, personalități emblematice se perindă prin fața publicului pe care Carlin speră să-l educe: activistul anti-apartheid Walter Sisulu, "Marele Crocodil" Botha (președinte în timpul represiviilor severe), Justice Bekebeke (protagonist al unui proces celebru), generalul Constand Viljoen și geamănul său, Braam, Niël Barnard (șeful securității naționale), Morné du Plessis (managerul echipei de rugby), Chris Hani (erou popular asasinat, înconjurat de o aură mitică) și mulți alții. Portretele contribuie la conturarea unei ere a orgoliilor, contrastelor, convingerilor apărute cu viață; chemarea la schimbare răsună mereu în fundal.

Apelând la sport ca liant național, Mandela acționa nu doar ca strateg priceput, ci și ca om al vremurilor sale. Aducerea culturii populare în prim-plan activa sentimente mai adânc înrădăcinate decât rațiunea politică sau dăruirea ideologică. Din complicata poveste pe care *Invictus* își propune să o învie lipsește ficțiunea; nu și emoția (pe alocuri excesivă) ori suspansul. Ca documentar al unor realități adesea stupefiante, se citește cu interes pentru recuperarea unei porțiuni mai puțin cunoscute a istoriei recente. Înregistrând hiper-empatic trăirile unei epoci, Carlin schițează cronică a unei victorii simbolice a umanității asupra cinismului și face reverența necesară.

1 "Playing the Enemy": The Rugby Match that Changed the Course of History, The New York Times, 14.08.2008, <http://www.nytimes.com/2008/08/16/arts/16iht-idlede16.1.15288119.html>

TUR DE ORIZONT

Salutăm apariția unei noi reviste la Lugoj: **Actualitatea literară**. Echipa redacțională – Constantin Buiciuc, Mircea Anghel, Nicolae Toma, Cornel Drinovan – condusă de Nicolae Silade (director) și Remus V. Giorgioni (redactor-șef) își propune (citim în editorialul lui N. Silade) să păstreze o distanță egală față de orice grupare, asociație sau uniune de scriitori și chiar față de membrii aceleiași grupări. ● Nu știm dacă acest lucru e mai important decât a face o revistă literară bună, dar primul număr are o serie lungă de texte interesante, de la cronică de carte, poezie, proză, știri culturale, eseuri, traduceri, ce ne determină să credem că publicația lugojană a pornit în trombă. Drum bun!

Un superb poem de Gheorghe Azap am citit în numărul 9 din **Banatul** (sora mai mare din Lugoj a "Actualității"), semn că poetul din Ticvaniu Mic e vizitat continuu de muză. Ba mai mult, se pare că ea, muza, e, parcă, mai... aprigă ca niciodată. Cine nu crede, să caute la www.revistabanat.ro

VIITORUL FOȘNEȘTE BINE?

"Viitorul cărții" este tema numărului 10 al revistei **Scrisul românesc**. Florea Firan, Gabriel Coșoveanu, Contantin M. Popa, Irina Mavrodin, Ovidiu Ghidirmic, Cornelia Cîrstea, Adrian Cioroianu, Gheorghe Păun, Sorana Georgescu-Gorjan, Marian Victor Biciu, Ion Buzera, Ileana Firan, Ioan Lascu, Mihai Ene, Ionel Bușe, Dumitru Radu Popa, Adrian Sângerzan, Carmen Firan, Geo Constantinescu, Șerban Centea, Dezan Ranko Brashich, Dumitru Radu Popescu, Felicia Burdescu, Gabriela Rusu-Păsărin, Nicu Vintilă, Florentina Anghel, Adrian Boldișor, Maria Tronea, Constantin Zărnescu, Aloisia Șorop, Rodica Păvălan, Dan Ionescu, Florin Rogneanu opinează – majoritatea pro – despre viitorul de hârtie al cărții. Vom trăi și vom citi!

DIPLOMAȚI ÎN ȘAH

Gabriel Chifu povestește în **România literară** (nr.42) cum la Târgul de Carte de Frankfurt nici un oficial român (ambasador sau alt/altă diplomați din Germania) nu a fost prezent la standul României. Nici când a citit (adică, nici măcar atunci!) vicepreședintele USR și fostul ministru de Finanțe, Varujan Vosganian, nici când au citit alți scriitori români. De regulă, diplomații români nu-și prea mișcă... fundamentul la evenimentele culturale care îi au ca protagoniști pe artiștii patriei ce "descalcă" pe meleagurile unde ei ne reprezintă interesele. Nu le pică bine cultura, sub nicio formă, n-au ei priză la ea. Asta poate și pentru că artiștii tac din gură și își văd de arta lor. În loc să sune sau să scrie la Ministerul Afacerilor Externe și să-i informeze pe cei de acolo cam cum stă diplomația. Articolul lui G. Chifu se încheie astfel: "Și totuși, solidaritatea! Cum s-ar cuveni ea să se manifeste, cel puțin aici, în domeniul scrisului? Printr-un exercițiu simplu de constatare, de recunoaștere a valorii celui alt și printr-un exercițiu dificil de asumare a izbânzii lui ca și cum ar fi izbânda ta". De remarcat finețea analizei

lui Cosmin Ciotloș la cartea lui Liviu Ioan Stoiciu, "Deal-vale", cât și schimbul epistolar între Elena Brădișteanu și Constantin Noica.

CUM A FOST POSIBIL?

Culegem mici fragmente din textele scrise și apărute în **Observator cultural** (nr.291) despre filmul "Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu", de Andrei Ujică. ● Ileana Bârsan: Excepționalul film de nonficțiune, *Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu*, realizat de Andrei Ujică, dizolvă vina absolută a lui Ceaușescu și chestionează conștiința colectivă a unui popor, aflat într-un proces de descompunere, după chipul și asemănarea conducătorului său. Dacă filmul lui Andrei Ujică ar fi avut conceptul și structura unui documentar biografic clasic, cu vocea subiectivă și tonul acuzator ale autorului, cu comentariile apropiaților sau ale victimelor dictatorului, imaginea lui Ceaușescu ar fi rămas neschimbată în mințile spectatorilor. S-ar fi conservat în continuare doar ideea că Ceaușescu a fost un sinistru conducător, avid de putere și bolnav de egocentrism, vinovatul exclusiv al prăbușirii acestei țări. Și sigur că toate acestea fac parte din memoria colectivă, însă sunt insuficiente pentru o explicare justă a istoriei foarte recente a acestei țări și, mai ales, a consecințelor ei dezastruoase. ● Mihai Fulger: Andrei Ujică ni-l prezintă pe omul Nicolae Ceaușescu, așa cum îl vede el. De fapt, *Autobiografia...* îmi sugerează un transfer invers: nu unul psihanalitic (dinspre pacient spre analist), ci unul antropologic-cinematografic (dinspre autor spre protagonist), care aspiră la comprehensiune prin identificare. Andrei Ujică ar putea declara, precum Flaubert, "Ceaușescu, c'est moi" (afirmație care ar explica și titlul ales). Însă, după ce vom ieși de la film, mulți vom ajunge la concluzia unui cântec al Adei Milea: "Ceaușești suntem cu toții"... ● Doina Jela: Soljenițin se scuza undeva în *Stejarul și vițelul* că "noi ăștia, care am trăit Gulagul, scriem cu peniță groasă." *Autobiografia* aceasta este scrisă cu e peniță atât de nepotrivit de subțire, încât, de când am ieșit din sala de cinematograf, nu reușesc să-mi răspund la întrebarea: pentru ce a fost ea scrisă? Și, mai ales, pentru cine? Fiindcă, dacă e vorba de o autobiografie, aceasta poate fi întocmită în vederea unei noi candidaturi. Dacă ar fi posibilă, covârșitoarea majoritate a românilor l-ar realege și fără această pledoarie mincinoasă prin omisiuni. ● Liviu Ornea: M-am temut că o să mă îngrețoșeze peste poate filmul acesta. M-am temut că e încă prea devreme și că nu voi rezista. N-a fost așa. S-a instalat deja o anumită detașare. Am râs de multe ori. Albastru, dar am putut râde. Iar tinerii – am stat foarte aproape de sectorul studenților – au râs chiar cu poftă, mult și sănătos. Cred că au reacționat foarte bine. Pentru cine n-a trăit atunci filmul ăsta nu e un horror, ci o comedie, poate macabră, poate absurdă, dar comedie o pură. Abia acum, după ce l-au văzut, mă aștept, înfricoșat, la întrebarea pe care le-o puneam și eu tatei și congenerilor lui, dar, stupid, numai în legătură cu anii '50-'60: "Cum a fost posibil?".

ROȘIORII DE VEDE

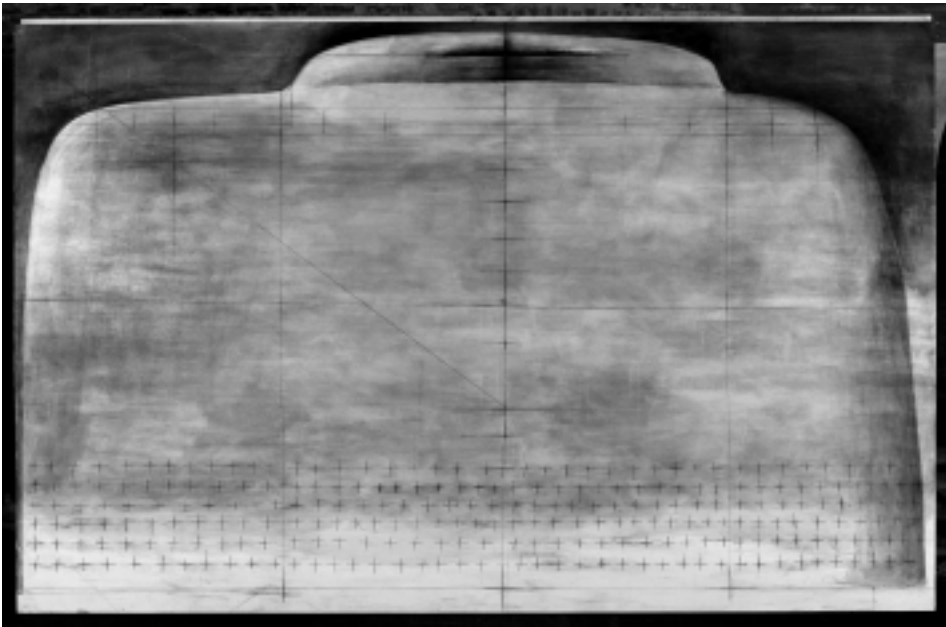
ATUNCI, ÎN NOIEMBRIE... PETRU UMANSCHI

N-avem de unde ști dacă luna noiembrie a anului 1962 era și în Anglia una așa primăvărată precum e cea pe care o traversăm noi în anul de grație 2010, dar asta n-are nici o importanță acum. Ne interesează mai mult că interpretul american Pat Boone își face loc cu "The Main Attraction" în Brit Top Hit Single. După cum se știe, Charles Eugene Boone va deveni un important star de R & B alături de Fats Domino. Piese ca "Love Letter In The Sand" sau "April Love" vor face ocolul lumii. În 1945 se naște Roger Glover (Deep Purple/Rainbow), iar pe 22 noiembrie 1933 se naște interpretul de *white blues* John Mayall.

În 1987, cvartetul American REM din Athena, Georgia, intră pentru prima oară în UK Singles Chart cu "The One I Love". Grupul al cărui solist era Michael Stipe a debutat la "Europa Liberă" în 1981. În 1943 se naște Randy Newman, compozitor celebru ("Mama Told Me"/Three Dog Night). În 1964 debutează la Nashville, Willie Nelson. În 1977, la Londra, are loc un spectacol extraordinar în memoria lui Elvis Presley, care murise în august, anul amintit. În spectacol, P.J. Proby, Shakin' Stevens și Tim Whitnall au interpretat doar *covers*. În 1959, la Londra, are loc lansarea celui de al doilea film al anului (*Serious Charge*) cu Cliff Richard în rolul principal. În 1973, John Rostill, chitaristul bass al formației britanice The Shadows din 1963, moare electrocutat la locuința sa în timp ce exersa.

Se naște în 1945 John McVie, muzician apoi în grupul Fleetwood Mac. În 1949 se naște artistul Martin Lee (Brotherhood Of Man), iar în 1938, cunoscuta Tina Turner (Anna Mae Bullock). În 1955, la vârstă de 23 de ani, debutează Johnny Cash. Majoritatea celor 130 de piese le-a imprimat la Sun Records și Columbia unde a rămas 38 de ani din momentul colaborării începute în 1958. O audiență extraordinară a avut David Bowie în 1993 în Auckland, Noua Zeelandă, când a fost urmărit de peste 80.000 de spectatori. Mare succes al filmului *Rockshow* la New York. El prezenta în 1980 concertele Wings & Paul McCartney din 1976, susținute de aceștia în America. Pe 25 noiembrie se naște solistul de culoare Percy Sledge, autorul superhitului "When A Man Loves A Woman". Pe 24 noiembrie 1991 încetează din viață cel mai mare rock star: Freddie Mercury. Tot atunci trece în amintire Eric Carr din grupul Kiss. Se naște în 1916 Perez Prado, dirijor sud-american de anvergură. Se naște în 1947 Joe Walsh (Eagles).

Joni Mitchell, solista canadiană, născută Roberta Joan Anderson în 1943, Alberta, se căsătorește cu basistul Larry Klein, în Malibu. Joni are piese de referință înregistrate cu Tom Rush și Judy Collins. În 1957 se naște James Brown. Atenție, nu e vorba de celebrul solist de culoare, ci de un component al grupul UB 40 al lui Glen Campbell. În 1983, Tina Turner revine (și) în Top UK Singles Chart cu "Let's Stay Together". Chuck Berry e eliberat din închisoare după o scurtă "ședere" datorită unei evaziuni fiscale. În 1960 se naște solista Kim Wilde, fiica solistului Martin Wilde. În 1968 Diana Ross And The Supremes apar într-un spectacol în fața Reginei Elisabeta, la Londra. În 1979 se stinge din viață muzicianul britanic John Grascoc, care a activat o vreme în *band*-ul Jethro Tull. 15 noiembrie, moment decisiv pentru cariera marelui Ray Charles: apare "Georgia On My Mind". "17-11-70" este titlul pe care în 1970 Elton John îl imprimă la New York. Pe 15 noiembrie se naște suedeza Anni-Frid Lyngstad din formația ABBA.

POEME DE SORIN SMARANDESCU

CONTUR

linia adormită
caldă rece caldă rece
se răsucește se-oprește și respiră și trece
rar adumbrită
de vreun fior de tăcere
încercuită de timpuri în fir de nisipuri
scaldă-n plăcere
nedeslușită
se duce cum vine să stea să mai plece
caldă și rece
ușor toropită

PEISAJ

în miezul zilei gândul
compune dune și
aducătoare de umbre răscolite
și nostalgii

din liniștea care înconjoară orizontul
e rățacirea cuvintelor
împerecherile imposibile sunt răzvrătirea
insinuată sub vânt

adunare circumspectă de nuanțe timpurii
precum genele grele lăsate de lacrimi
ignorându-și căderea
spre albul obraz

aceasta e descrierea unui peisaj turcoaz

O ALTĂ LUMINĂ

copita retează așteptarea
cu zgomot absent dintr-o parte
topind în amiază o urmă de zahăr pe buza
tăcerii
marginea-i joasă
trăgându-și deasupra o pânză de vară
un dram de nădejde
la capăt de țară

e vădit ultima zi din luna trădării
mirosul înfrângerii învolbură coama
în umbre groase ce se-ntind despuiate
pe nisipuri în serii
o altă lumină se naște solară
cum haosul crește
în lumea amară

BALHAF, SAT DE PESCARI

vântul suie nisipul în stele
respirăm greu urcând pietrele negre și seci

până în vârf
acolo unde se-nchid drumurile și se deschide
cerul
pasul animalului ne măsoară timpul
în cernerea lui rece ascuțită tăioasă
atât de blând adâncită în oasele care ne dor
atât de rățăcită în vorbele fără șir pe care
le rostogolim
zi după zi

pe versanții pustii ai nimănu
cărări albe despicând roca vulcanică
în toate direcțiile în care ne-am putea lăsa
purtați vreodată
lumina caldă curge în șuvoaie generoase
tăcute
albă ca o sferă
spațiu născându-se pe sine
descriindu-și propriile începuturi cu aliterații
caline
explodând spre marginile infinitului dincolo
de imaginație
ne întoarcem neapărați și goi spre începuturi
pe drumul prafului bezmetic de stele

FLUTURII NEGRI AI ULTIMELOR ZILE

băiatul cu cafelele pune din ce în ce mai
multe lingurițe în ceașcă
senzația mea este că de ceva timp
a început să adauge și oarece chimicale,
detergenți
sau clor sau pur și simplu otravă de șobolani
zâmbește perfid și din ce în ce mai larg
când, după primele două înghițituri, inima
mi-o ia razna și încep să tremur
probabil că are el vreun motiv ca să-mi
dorească moartea
sau poate e din cauza fluturilor negri-cenușii
care au ieșit dintr-o dată de sub pietre
și au ocupat tot spațiul, au tapetat pereții,
au umplut rafturile
și ne lasă să călcăm pe ei în fiecare
dimineață

o săptămână a durat povestea asta
am omorât ca pe muște sute de fluturi
numai ca să am loc să-mi pun cafeaua pe
masă dimineața
și să mă pot întinde liniștit să crăp
la zece zile distanță încă eram în viață
uciseseam destul
așa că m-am întors acasă

PEȘTI, INSECTE...

Urmare din pagina 12

Manipularea se cuplează cu dependența: Claudia, ultima acceptată în *club*, îi consideră modele nu doar pe Magdalena, ci și pe Scafa și Alexandra. Claudia și Alexandra o admiră și o invidiază pe bătrâna boieroaică și speră să se adecveze tiparului ei: "Magdalena impune modelul pe care celelalte două personaje feminine se străduiesc să îl preia, devenind cu timpul copii mai mult sau mai puțin fidele, dar nereușite, ale celei care le-a «creat»." (Cristina Chevereșan, *op. cit.*, p. 23) Dinu se resemnează să fie simultan *slugă* la Magdalena și Scafa pentru a învăța să ajungă *stăpân*, lipsindu-i însă cinstea unui servitor credincios, ca și abilitatea de a deveni patron.

"Eu sunt adevărul!" (*Remora*, p. 365) ar putea constitui un *fiat lux* dintr-o biblie neagră, consacrată Magdalenei, "personaj fascinant care, spre a anula efectele devastatoare provocate de trecerea timpului, încearcă montări și de-montări de existențe umane, dându-i astfel iluzia unor multiple trăiri, prin intermediul unor personaje, într-un fel măști ale sale, proiecții pe un nou fundal istoric." (Constantin Dram, *op. cit.*, p. 24) Este interesant că protagonista nu și-ar dori să guverneze singură: se imaginează alături de Scafa în postura de Adam și Eva, marcați de vârstă, totuși conducători de moment ai unei lumi noi, ce preschimbă banii și relațiile în afaceri înfloritoare. Senectutea celor doi părinți întemeietori se poate interpreta prin absența unei schimbări reale, învârtire absurdă a unui angrenaj în care Scafa reprezintă un rulment. "Am trăit lângă un mecanism [...] ..." (*Remora*, p. 313), va descoperi Magdalena la înmormântarea lui Scafa.

Microcosmosul preia, la scară redusă, trăsăturile definitorii ale macrocosmosului: "Paul Eugen Banciu rescrie, în mic, modelul lumii mari." (Constantin Dram, *op. cit.*, p. 24). Romanul își apără, totuși, sensurile ultime, a căror decodificare se dovedește dificilă; exegeza gestul peștelui-ventuză de a se agăța de un context profitabil, sau Magdalena însăși este peștele-ventuză ce se agăța de viața personajelor din jurul său, vampirizându-i, amânându-și, târăgânându-și propria dispariție?" (Geo Vasile, *op. cit.*, p. 16); "Magdalena [...] prevede conflictele, inerente, de altfel, la nivelul cuplurilor proiectate de ea însăși sau urmărește, cu o curiozitate maladivă, cronică «unor dezastre anunțate» ?" (Constantin Dram, *op. cit.*, p. 24) Ambiguitatea rămâne o constantă mărturisită din programul estetic al prozatorului.

KHAIRE! (II)

Urmare în pagina 18

Nu realizam nici condiția de tată de familie, copilul fiind ba la Cluj, ba la Sănnicolau Mare, ba la Hunedoara. Îl vedeam între două trenuri, judecat de cei ce stăteau cu el că mă risipesc pe alte drumuri și nu-mi văd de familie.

Artistul din cealaltă viață murise de tânăr, pe la 24 de ani, fără să lase în urmă o operă. Muriseră ele și zvăcnirile de inde-

pendență de odinioară și bucuria hălăduirii de unul singur sau cu femeia mea prin locuri pe unde nu mai trecuseră orașenii de mult, printre brazi și mesteceni, ferindu-mă de trăsnetele ploilor de vară, de noroaiele toamnelor, sau zăpezile iernilor de la munte. Acelea toate erau din viața unui personaj dintr-un alt film, întâmplat nu cu mult înainte, dar aruncat în amintire de brutalitatea militărească a vieții pe care o duceam mai nou.

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artistului plastic SORIN DUMITRESCU

ORIZONT
Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș
Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu
Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcău, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Paginare și prezentare grafică: Sorin Stroe.

www.revistaorizont.ro e-mail: fundatia@3europe.org

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3,
telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPŢIAZĂ

ISSN 0030 560 X

ABONAMENTELE SE FAC LA POȘTA ROMÂNĂ,
POZIȚIA 19364 DIN CATALOG

CIMITIRUL DIN PRAGA

UMBERTO ECO

Un falsificator se plimbă prin Europa. Nu se știe exact cu ce anume se ocupă – cel mai probabil, cu scrisori și documente oficiale, din moment ce guvernării, poliția și serviciile secrete din multe țări sunt interesate de munca lui și vor să îl angajeze. Un loc aparte în preferințele lui pare să-l aibă Praga, cu celebrul cimitir evreiesc cu lespezi suprapuse și cu ceasul ale cărui limbi se învârt în sens contrar celui obișnuit. Între conspirații și revolte, prin intermediul acestui personaj misterios, Umberto Eco arată cum se desenează încet-încet noua tablă de șah pe Vechiul Continent în a doua jumătate a secolului XX. Un roman cutremurător, despre aspecte ale unei politici trecute sub tăcere, care aruncă o lumină sumbră asupra viitorului.

Umberto Eco s-a născut la Alessandria (Piemonte), în 1932. În anii '60 a fost unul dintre reprezentanții de frunte ai avangardei culturale italiene, a primit nenumărate premii și distincții culturale și a predat la cele mai faimoase universități din lume. A scris romane (*Numele trandafirului*, 1980, Premiul Strega; *Pendulul lui Foucault*, 1988, Premiul Bancarella; *Insula din ziua de ieri*, 1994; *Baudolino*, 2002), studii de semiotică, de estetică și teorie literară (*Opera deschisă*, 1962; *Apocaliptici și integrați*, 1964; *Poeticile lui Joyce*, 1966; *Cum se scrie o teza de licență*, 1977; *Lector în fabula*, 1979; *Semiotica și filosofia limbajului*, 1984; *Limitele interpretării*, 1990; *Șase plimbări prin pădurea narativă*, 1994), eseuri (*Kant și ornitorincul*, 1997), articole (reunite în volumele *Jurnal minim*, 1963; *Al doilea jurnal minim*, 1990; *Pliculețul Minervei*, 2001).

Revenisem în bibliotecă, dar de data aceasta la Paris, unde era mult mai mult material decât la Torino și găsisem alte imagini ale cimitirului din Praga. Există încă din Evul Mediu, iar în decursul veacurilor, deoarece nu se putea extinde în afara perimetrului îngăduit, își suprapusese mormintele, așa încât să acopere poate o sută de mii de cadavre, iar lespezile se îndesau aproape una într-alta, umbrite de frunzișul socului, fără niciun portret care să le înfrumusețeze, fiindcă iudeii au oroare de imagini. Poate că gravorii fuseseră fascinați de sit și exageraseră în a crea ciupercăria aceea de pietre ca arbuști unui desiș, îndoiți de toate vânturile; spațiul semăna cu gura larg căscată a unei bătrâne vrăjitoare cu dantura știrbită. Dar, grație unor gravuri mai pline de imaginație care-l zugrăveau în lumina lunii, îmi apăruse deodată limpede profitul ce se putea scoate din atmosfera aceea de pandemoniu vrăjitoresc, mai ales dacă, între cele ce păreau dalele unui pavaj ridicate în toate sensurile din cauza unei zguduiri subpământene, ar fi fost puși, aduși de spate, încotoșmănați, cu glugi, cu bărbile lor cenușii ca de țapi, niște rabini puși pe un complot, aplecați și ei precum lapidele de care se rezemau, ca să formeze în noapte o pădure de fantome zgribulite. Iar în centru se afla mormântul lui Rabbi Löw, care în secolul al XVII-lea crease Golem, creatură monstruoasă menită să împlinească răzburările tuturor iudeilor.

Mai ceva decât Dumas, mai ceva decât Iezuiții.

Firește că ceea ce relatează documentul meu ar fi trebuit să apară drept depoziția orală a unui martor obligat să se păstreze incognito sub amenințarea cu moartea. Ar fi trebuit să reușească să intre pe timpul nopții în cimitir, înainte de ceremonia anunțată, travestit în rabin, ascunzându-se aproape de mormanul de pietre care fusese mormântul lui Rabbi Löw. La miezul nopții fix – de parcă, asemenea unui blestem, clopotul unei biserici creștine ar fi bătut de departe adunarea iudee – aveau să sosească doisprezece indivizi înfășurați în mantii întunecate, iar un glas, parcă ieșind din fundul unui mormânt, avea să-i salute ca fiind cei doisprezece Rosche-Bathe-Abboth, căpetenii ale celor douăsprezece semintii ale lui Israel, iar fiecare dintre ei avea să răspundă: "Te salutăm, o, fiu al osânditului".

Iată scena. Cum se petrecuse pe Muntele Tunetului, vocea celui ce-i convocase întreabă: "Au trecut o sută de ani de la ultima noastră adunare. De unde veniți și pe cine reprezentați?". Și, pe rând, vocile răspund: rabbi Juda din Amsterdam, rabbi Benjamin din Toledo, rabbi Levi din Worms, rabbi Manasse din Budapesta, rabbi Gad din Cracovia, rabbi Simeon din Roma, rabbi Zebulon din Lisabona, rabbi Ruben din Paris, rabbi Dan din Constantinopol, rabbi Asser din Londra, rabbi Isascher din Berlin, rabbi Naphtali din Praga. Atunci vocea, adică cel deal treisprezecelea sosit, cere să i se spună bogățiile comunităților lor și calculează bogățiile familiei Rothschild și ale altor bancheri evrei ce au triumfat prin lume. Se ajunge astfel la rezultatul de șase sute de franci de cap pentru cele trei milioane și cinci sute de mii de evrei trăitori în Europa, adică la două miliarde de franci. Încă nu-i destul,

comentează cea de-a treisprezecea voce, ca să distrugem două sute șazeci și cinci de milioane de creștini, dar destui ca să începem.

Trebuia să mă gândesc la ceea ce aveau să spună, dar concepeam deja încheierea. Cea de-a treisprezecea voce invocase spiritul lui Rabbi Löw, o lumină albastruie se înălțase din mormântul său, devenind din ce în ce mai violentă și mai orbitoare, fiecare dintre cei doisprezece adunați acolo aruncase câte o piatră pe morman, iar lumina se stinsese treptat. Cei doisprezece aproape că dispăruseră în direcții diferite, înghițiți de întuneric, iar cimitirul își recăpătase spectrala-i și anemica-i melancolie.

[...] Îmi lipsea, pe lângă dibăcia părintelui Barruel, ghidul meu spiritual în toată reconstituirea aceea, punctul de vedere al unui catolic fervent. Tocmai în zilele acelea, Lagrange, îndemnându-mă să grăbesc relațiile mele cu Alliance Israélite, îmi vorbea despre Gougenot de Mousseaux. Știam ceva despre el, era un ziarist catolic legitimist, care până atunci se ocupase de magie, practici demonice, societăți secrete și masonerie.

— După cât mi se dovedește, e pe cale să termine, zicea Lagrange, o carte despre iudei și iudeificarea popoarelor creștine, nu știu dacă sunt destul de explicit. Dumitale ți-ar prinde bine să-l întâlnești ca să aduni material suficient ca să-i satisfaci pe prietenii noștri ruși. Nouă ne-ar prinde bine să avem știri mai precise despre ceea ce se pune la cale, deoarece n-am vrea ca bunele relații dintre guvernul nostru, Biserica și mediul financiar ebraic să se șteargă. Vei putea să te apropii de el spunând că ești un cercetător pe probleme ebraice care-i admiră lucrările. Este cineva care te poate introduce la el, un anume abate Dalla Piccola, care ne-a mai făcut nu puține servicii.

— Însă eu nu știu ebraica, spusesem eu.

— Păi cin' ți-a spus că Gougenot o știe? Ca să urăști pe cineva nu-i nevoie să vorbești ca el.

Acum (dintr-odată!) îmi amintesc prima mea întâlnire cu abatele Dalla Piccola. Îl văd de parcă mi-ar sta în față. Și văzându-l, înțeleg că nu e un dublu al meu sau o sosie, cum se mai spune, pentru că arată pe puțin de șazeci de ani, e aproape cocoșat, strabie și cu dinții ieșiți în afară. Abatele Quasimodo, îmi spusese eu, văzându-l pe atunci. În plus, avea un accent nemțesc. Din acea primă întâlnire nu-mi amintesc altceva decât că Dalla Piccola îmi șoptise că trebuiau ținută sub supraveghere nu numai evreii, ci și masonii, pentru că, la urma urmelor, era vorba de aceeași conspirație. Eram de părere că nu trebuia să se deschidă mai mult de un front o dată și amânasem discuția, dar din unele aluzii ale abatelui înțelesesem că știrile despre bisericește masonice îi puteau interesa pe iezuiți, deoarece Biserica pregătea acum o ofensivă foarte violentă împotriva leprei masonice.

— În orice caz, spusese Dalla Piccola, în ziua în care dumneata o să trebuia să ai contact cu cercurile respective, să-mi spui. Eu sunt frate într-o lojă pariziană și am multe cunoștințe de folos în mediul respectiv.

— Dumneata, un abate? zisese Simonini, iar dalla Piccola zâmbise: — De-ai ști câți abați sunt masoni...

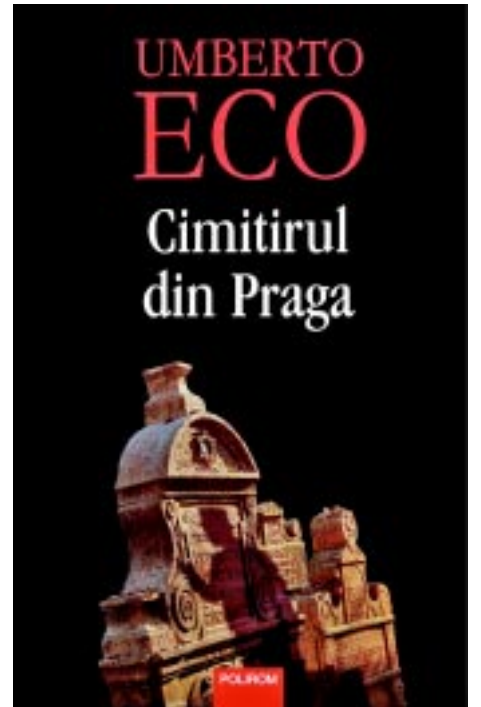
Obținusem între timp o convorbire cu cavalerul Gougenot des Mousseaux. Era un ins de vreo șaptezeci de ani, deja cam slab în duh, convins de puținele idei pe care le avea și interesat doar să dovedească existența demonului și a magilor, vrăjitorilor, spirițiștilor, mesmeriștilor, a evreilor, a preoților idolatri și până și a "electriciștilor" ce susțineau existența unui soi de principiu vital. [...]

Lucrurile cele mai interesante, încă în mică măsură utilizabile, veneau atunci când de Mousseaux amintea, de parcă era și el evreu, superioritatea intelectuală a evreilor asupra creștinilor [...].

— Explică-mi de ce, îmi spunea Gougenot, evreii au fost aproape întotdeauna cruțați de epidemiile de holeră, chiar dacă trăiau prin părțile cele mai nesănătoase și mai insalubre ale orașului. Vorbind despre ciuma din 1346, un istoric al epocii a spus că, din motive misterioase, evreii nu au fost loviți de ea în nicio țară. Frascator ne spune că numai evreii s-au salvat din epidemia de tifos din 1505, Daguer ne demonstrează felul cum evreii au fost singurii care au supraviețuit epidemiei de dizenterie de la Nymegen, din 1736, Wawruch a dovedit că tenia nu se manifestă la populația evreiască din Germania. Ce spui de asta? Cum e cu puțină, dacă-i vorba de poporul cel mai murdar din lume și dacă se căsătoresc numai între cei de același sânge, pentru că în ghetou fiecare se înrudește cu celălalt? Asta e contra tuturor legilor naturii. O fi regulim ăla alimentar al lor, ale cărui reguli ne rămân tulburi, o fi circumcizia? Ce secret îi face mai puternici decât noi chiar și când par mai slabi? Un dușman atât de necredincios și de puternic trebuie distrus cu orice mijloc, ți-o spun eu. Îți dai seama că pe vremea intrării lor pe Pământul Făgăduinței ei erau doar șase sute de mii de oameni, și socotind patru persoane la fiecare bărbat adult, se obține o populație totală de două milioane și jumătate. Dar pe timpul lui Solomon erau un milion și trei sute de mii de luptători, deci cinci milioane de suflete, și avem de pe-acum dublul. Iar astăzi? E greu să le calculezi numărul, împrăștiați cum sunt pe toate continentele, dar calculele cele mai prudente vorbesc de zece milioane. Ei sporesc, sporesc...

E peste poate, îmi spuneam eu, dac-ar trebui să îngrămădesc toate știrile astea într-un document destinat unor oameni ca Lagrange, există riscul ca serviciile secrete să mă arunce pe mine într-o celulă secretă, pesemne la Chateau d'If, așa cum i se cuvine unuia ahtiat după Dumas.

În cimitirul meu din Praga rabinii trebuiau să spună ceva ușor de înțeles, cu priză populară și într-un fel nou, nu ca infanticidul ritual despre care se vorbea de secole, iar acum oamenii credeau în el ca în vrăjitoare, era de-ajuns ca să nu le dai voie copiilor să se-nvârtă prin preajma

ghetourilor.

Și așa m-am apucat să-mi aștern raportul privitor la lucrurile nefaste din noaptea aceea fatidică. Vorbise mai întâi cea de-a treisprezecea voce:

— Părinții noștri le-au transmis aleșilor lui Israel datorită de a se aduna la un loc o dată pe secol în jurul mormântului sfântului Rabin Simeon-Ben-Jhuda. Sunt optsprezece secole de când puterea care fusese făgăduită lui Avraam ne-a fost răpită de cruce. Călcăt în picioare, umilit de dușmanii săi neîncetat sub amenințarea morții, prin răpiri și violuri de orice fel, înseamnă că tot pământul trebuie să-i aparțină. Nouă ne aparține încă de pe timpurile lui Aaron vițelul de aur.

— Da, zisese atunci rabbi Isascher, când vom fi singurii posesori ai întregului aur de pe pământ, adevărata forță va trece în mâinile noastre.

— Este a zecea oară, reluase cea de-a treisprezecea voce, după o mie de ani de cruntă și neîncetată luptă cu dușmanii noștri, când în acest cimitir se adună, în jurul mormântului Rabinului nostru Simeon-Ben-Jhuda, aleșii fiecărei generații a poporului lui Israel. Dar în niciunul dintre secolele anterioare strămoșii noștri nu ajunseseră să concentreze în mâinile noastre atâta aur și, drept urmare, atâta forță. La Paris, la Londra, la Viena, la Berlin, la Amsterdam, la Hamburg, la Roma, la Napoli și la toți Rothschildii, israeliții sunt stăpânii situației financiare...

— Să încheiem această reuniune a noastră, spusese cea de-a treisprezecea voce. Dacă aurul este prima putere din lumea aceasta, cea de-a doua este tiparul. Se cere ca ai noștri să se afle la conducerea tuturor ziarelor cotidiene din orice țară. Odată stăpâni absoluți ai tiparului, noi vom putea schimba opiniile publice despre onoare, despre virtute, despre corectitudine și vom putea da primul atac la instituția familială. Să simulăm zelul pentru chestiunile sociale la ordinea zilei, trebuie să controlăm proletariatul, să introducem agitatorii noștri în mișcările sociale și să facem în așa fel să-l putem ridica atunci când vom dori, să împingem muncitorul către baricade, către revoluții, iar fiecare dintre aceste catastrofe ne va apropia de țelul nostru unic: acela de a domni asupra pământului, așa cum s-a făgăduit primului nostru patriarh, Avraam. Atunci puterea noastră va crește ca un arbore gigantic, ale cărui ramuri vor purta roadele ce se cheamă bogăție, bucurie, fericire, putere, ca răsplătă pentru acea odioasă condiție care timp de veacuri lungi a fost singura soartă a poporului lui Israel.

Așa se termina, dacă-mi-amintesc bine, raportul despre cimitirul din Praga.

Traducere de ȘTEFANIA MINCU